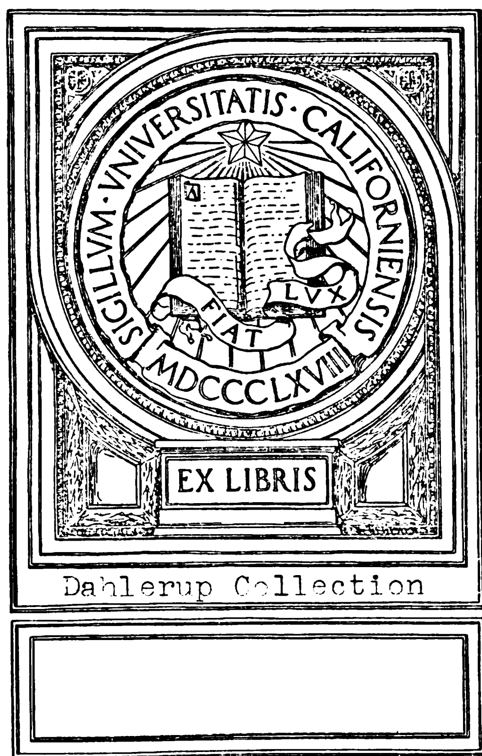

HOLLANDSKE LÆSESTYKKER

VED

VILH. LUDVIGSEN

SIGILLVM · VNIVERSITATIS · CALIFORNIENSIS
FIAT LVX
MDCCCLXVIII
EX LIBRIS
Dahlerup Collection

HOLLANDSKE LÆSESTYKKER

SELSKAB FOR GERMANSK FILOLOGI

— STIFTET 1897 —

har til formål at fremme studiet af nordisk, tysk, engelsk og hollandsk sprog, litteratur og kultur. Det virker for sit formål: 1) ved at afholde møder og 2) ved udgivelsen af skrifter.

Hidtil er der med statstøtte udgivet:

1. Planer for studiet til skoleembedseksamen med dansk, tysk eller engelsk. 1900.
2. RUNEBERG: Fänrik Ståls sägner. Med dansk kommentar ved Marius Kristensen. 1900. Kr. 0,75.
3. HJÖRLEIFSSON: 2 fortællinger fra Island, oversat af H. Wiehe. 1901. Kr. 1.50.
4. Nyislandsk Lyrik. Oversættelser og Studier af OLAF HANSEN. 1901. Kr. 2,65.
5. EINARSSON: Sværd og Krumstav. Skuespil. Oversat af H. Ussing. 1901. Kr. 2,25.
6. OLAF HANSEN: Oehlenschlägers Digte 1903. Hundrede Aar efter. Et Par Mindeord. 1902. Kr. 0,50.
7. TEGNÉR: Fritiofs saga. Med dansk kommentar ved Marius Kristensen. 1903. Kr. 0,65.
8. Dansk Folkesang fra d. 19. Aarhundrede. Tekster i Udvalg med sanghistoriske Oplysninger ved J. ÅRSBO. I. 1903. Kr. 1,25.
9. do. II. 1904. Kr. 0,75.
10. Norsk Landsmaal og Svensk. Udg. af H. Axelsen, S. Fenger og Marius Kristensen. 1904. Kr. 1,25.
11. ERNST KAPER: Kortfattet tysk Fonetik. 1905. Kr. 1,50.
12. MARIUS KRISTENSEN: Nydansk. En kort sproglig-geografisk fræmstilling. 1906. Kr. 2,00.

Med støtte af Carlsbergfondet er udgivet:

KARL VERNER. Afhandlinger og breve udg. af Selskab for germansk filologi med en biografi ved MARIUS VIBÆK. 1903. Kr. 9,00.

I al ærbødighed
fra
Vilh. Ludvigsen.

HOLLANDSKE LÆSESTYKKER

VED

VILH. LUDVIGSEN

SKRIFTER UDGIVNE AF SELSKAB
FOR GERMANSK FILOLOGI NR. 13

KØBENHAVN
FORLAGT AF TILLGE'S BOGHANDEL
GRÆBES BOGTRYKKERI
1906

Med denne bog følger *gratis* et særskilt hæfte, der indeholder en kort oversigt over den hollandske lydlære og grammatik, samt noter og anmærkninger til de enkelte læsestykker.

FORORD.

Det var tidlig på foråret 1903, at jeg for alvor kastede mig over studiet af hollandsk. Ganske på egen hånd og i al stilhed arbejdede jeg mig fremefter, men det gik kun småt til at begynde med; midlerne var små, bøgerne dyre, og jeg måtte hovedsagelig indskrænke mit studium til de få og forholdsvis billige tyske lærebøger, der fandtes. Imidlertid blev det mig hurtig klart, at skulde jeg drive det til noget virkeligt på dette område, der hidtil havde ligget så godt som upåagtet hen, måtte jeg se at komme afsted, og allerede sidst i Juli måned samme år lånte jeg penge, snørede min ransel, og i 4—5 uger gennemstrejfede jeg Holland, tilfods og med tram, og hvor jeg end kom frem, huggede jeg mig, så godt jeg kunde, igennem med det lidt, jeg havde lært. Efter min hjemkomst tog jeg så fat på ny; enhver øre, jeg havde tilovers og lidt til, gik til bøger; jeg læste og sled i det, og det varede da heller ikke ret længe, før jeg var så vidt, at jeg kunde tumle mig med samme lethed i hollandsk som i tysk og engelsk. Da jeg ikke tvivlede om, at der sikkert var mange, der gærne, ligesom jeg, vilde stifte bekendtskab med

hollandsk, men at det kun manglede på det lille puf, der skal til for at bringe dem ud af stilstanden, begyndte jeg allerede dengang at udarbejde planer til en hollandsk læsebog. Men det var dog først, efter at jeg i 1904 var blevet medlem af Selskab for germansk filologis styrelse, at disse planer fik fastere form, idet jeg dels gennem vore styrelsesmøder og dels ved nogle indlæg i «Akademisk Foreningsblad» fik bevæget Selskabet til også at optage hollandsk på sit program. Samtidig med alt dette havde jeg lige fra første færd af udarbejdet for migselv en lille ordsamling, der i løbet af halvandet år var steget til en 8000 gloser, hollandsk-dansk ∾ dansk-hollandske. Der opstod da lidt efter lidt ganske naturligt den tanke i mig at samle materiale sammen til en virkelig ordbog, for derigennem at lette studiet af hollandsk betydelig, og da jeg fra hollandsk side gang på gang blev stærkt opfordret til at lægge mig i selen for et sådant arbejde, og det ingenlunde manglede på interesse herhjemme fra, talte jeg med professor Hermann Möller, professor i germansk filologi ved vort universitet, derom, og da han havde lovet mig sin bedste anbefaling, henvendte jeg mig i kultusministeriet, der ligeledes viste mig den største imødekommenhed. I foråret 1905 fik jeg da også lidt understøttelse igennem kultusministeriet, lidt af en privatmand, resten lånte jeg, og tidlig på sommeren tog jeg så afsked med København for i c. 1 år at slå mig ned i Amsterdam. Mit arbejde her skulde væsentligst være at samle materiale til min ordbog, et utaknemmeligt kæmpemæssigt arbejde, hvad kun den, der har prøvet noget lignende, kan gøre sig en idé om. Her var jo ikke tale om udpluk af andre bøger, for der var ingen at plukke ud af, og jeg havde kun den eneste vej: at gennempløje så stor en part af den hollandske, og da frem for alt den moderne, litteratur som vel muligt. Forinden min bortrejse havde jeg imidlertid givet Selskab for germansk filologis styrelse løfte om at tage mine gamle planer om en hollandsk

læsebog op på ny. Jeg gjorde det med så meget des større glæde, som jeg overalt i Holland fandt udelt interesse for min plan, og dette lille arbejde her, mine «Hollandske Læsestykker», der i ingen henseende gør krav på at være noget fuldkomment eller mesterligt, blev da resultatet.

Det er ingen hel let sag at stille en sådan samling sammen, på 200 sider at søge at give et indtryk af et helt ejendommeligt lands ejendommelige litteratur; men een ting var jeg i ethvert tilfælde fra første øjeblik af klar over: at jeg hellere vilde give 20 sider af 10 forskellige forfattere end omvendt. Jeg er en absolut modstander af disse brudstykker på 2—5 sider; de giver i almindelighed intet; thi det er kun yderst få forfattere, der i den grad helt igennem er så karakteristiske, at man ved et så ringe antal sider kan bibringe læserne et blot nogenlunde retfærdigt indtryk. Hvad ellers hele bogens plan angår, kan jeg i det hele og store henvise til den indledning, der findes i det særskilte hæfte. Deri har jeg søgt i så korte og klare ord som mulig at præcisere, hvad hensigten med min bog har været, og jeg kan kun udtale det inderlige håb, at den må vise sig at svare til hensigten; fra min side er intet arbejde blevet sparet.

Til slut skylder jeg her i første linie at rette en tak til Selskab for germansk filologis styrelse og til min forlægger, der ikke var bange for hver på sin vis at bringe de pekuniære ofre, der var nødvendige, for at sagen kunde realiseres, dernæst og ikke mindst til min altid trofaste lærer og rådgiver professor Hermann Möller ved Københavns universitet, nordmanden professor W. B. Kristensen, professor ved universitetet i Leiden, samt mine to hollandske venner dr. A. Beets i Leiden, mangeårig medarbejder ved den store hollandske ordbog, der først vil være færdig om c. 30 år, og dr. J. Hoeksma, dr. i hollandsk sprog og litteratur, lærer ved den store kommunale handelshøjskole i Amsterdam, der alle hver på sin vis har

hjulpet mig meget, dels ved gennemlæsning af manuskript og korrekturer, dels ved talrige råd og vink på forskellig måde.

Heller ikke sætter og trykker bør i denne forbindelse forbigås, navnlig ikke den første; de har hver for sig ydet deres bedste, og det har været alt andet end morsomt og behageligt at sætte den for en dansk sætter ret ualmindelige tekst.

København, i september 1906.

VILH. LUDVIGSEN.

INHOUD.

HILDEBRAND.

«CAMERA OBSCURA»: *DE FAMILIE STASTOK.*

DE ONTVANGST.

Het duurde een minuut of wat alvorens een eigenaardig sloffen in het voorhuis de aankomst eener bejaarde keukenmeid verried, die eerst natuurlijk den aardappel waaraan zij bezig was, had moeten afschillen, daarna den bak van haar schoot en haar beide voeten van haar stoof zetten, om vervolgens haar roode muilen aan te trekken, haar neus met het buitenste van haar hand af te vegen, haar eva in de schuinte op te slaan, en den langen weg te aanvaarden, die van de keukendeur tot bij den barometer twintig, en van den barometer tot de mat, zes stappen vergde. In dien tusschentijd bekeek ik den voorgevel van de woning.

Het huis was, als mijn oom, burgerlijk, en schoon het huis ouder was, was hij toch, zoowel als zijn huis, van een vroeger eeuw. Het had een trapgevel, en de bovenste verdieping was met kruiskozijnen in het lood. Het had slechts ééne zijkamer, met twee schuiframen met middelsoort ruiten, versierd door groene gazen gordijntjes op breede koperen roeden, in het midden een weinigje opengeschoven om het licht vriendelijk uit te noodigen wel te willen beschijnen twee bloempotten van mijn tante, onder streng verbod van iets anders in het vertrek òf op te luisteren òf te verbleeken. Ik was

nieuwsgierig of ik ooit in die kamer zou toegelaten worden. In allen gevalle werd ik alvast in 't voorhuis gelaten, en kwam ik spoedig in een achterkamer met een hoog licht, in de onmiddellijke tegenwoordigheid van mijn oom en tante. De ontvangst was recht hartelijk, en de goede menschen die mij nog nooit in mijn leven gezien hadden, schenen zeer verheugd dat genoegen te smaken, ofschoon gemeld genoegen bij den eersten eenigszins scheen verbitterd te worden door de omstandigheid, dat ik juist op een donderdag gekomen was, als wanneer de voorkamer «gedaan werd», zoodat men nu achter zat; waarop mijne moei aanmerkte, dat neef het wel zoo voor lief zou nemen en dat hij zeker in zijn ouders huis ook wel eens in een achterkamer gezeten had; waarop neef zei, dat deze een heele lieve achterkamer was, en dat hij wel van een achterkamer hield; waarop oom zei, dat hij er, al zei hij 't zelf, *niet* van hield, en tante het met neef eens was dat zij er *wèl* van hield, waarop oom wat bijkwam met te zeggen, dat hij er 's avonds *nogal* van hield; waarop tante en neef zeiden, dat zij er ook 's avonds het *meest* van hielden; zoodat er met eenparigheid van stemmen besloten werd, dat een achterkamer met een hoog licht des avonds op haar voordeeligst is. Ik ben verplicht hier bij te voegen dat de geheele redewisseling op de goelijkste en vriendelijkste wijze gevoerd werd, terwijl oom zijn ingebrande pijp met een zwavelstok weer op de wijs bracht, en tante de kopjes van 't koffigoed met een minzaam lachjen en een bonten theedoek zat af te drogen. Zij schikte juist de stapeltjes in orde op het blad, toen zij vroeg: «Wel heeremijntijd, HILDEBRAND, hadje nou niet nog koffie willen hebben?»

Nu was er op dit oogenblik inderdaad niets waar ik vuriger naar verlangde dan naar een kop koffie; maar daar ik mijn tante verdacht dat zij het middel om koffie te vermeerderen zou zoeken in de kunst om ze te verdunnen, bedankte ik

edelmoediglijk, en zei dat ik straks met oom een bittertje zou nemen, waarop oom verklaarde dat hij dat altijd gebruikte als de wagen van tweeën voorbijkwam.

Met dit vooruitzicht schikte ik mijn stoel wat dichter bij den haard, waarbij mijn oom altijd zat als hij achter zat, ofschoon er nooit in gestookt werd vóór den eersten November en er dus ook nu geen vuur aanlag, en begon met naar mijn neef PIETER te vragen.

Mijn neef PIETER studeerde te Utrecht in de rechten; maar hoewel ik bij onderscheidene gelegenheden aan onderscheidene studenten van onderscheidene faculteiten gevraagd had of zij mijn neef PIETER STASTOK ook kenden, had ik daarop te geenen tijde een voldoend antwoord ontvangen, zoodat ik, in de onzekerheid der oorzaken, waaraan deze onbekendheid wellicht moest worden toegeschreven, eindelijk begonnen was met niet meer naar *mijn neef* PIETER STASTOK, maar naar een zekeren student STASTOK navraag te doen.

«Gij moest hem al gezien hebben, neef HILDEBRAND», zei de oudere STASTOK, «want hij is uitgegaan om u op te wachten.»

«Om u op te wachten», herhaalde mijn tante, haar breiwerk in haar schoot latende vallen en over haar bril heenziende: «hij moet u zeker misgeloopen zijn; maar hij zal wel spoedig hier wezen. Hij is tegenwoordig zoo druk aan zijn examen! Ik ben eigenlijk bang dat hij te veel werkt; hij is zoo vlug, weet u!»

En nog nauwelijks had ik den tijd mijn vurig verlangen te uiten om die zeldzame vereeniging van vlugheid en arbeidzaamheid, den jongeren STASTOK, te aanschouwen of de schel ging over, de muilen van de keukenmeid sloften, en de stap van den Utrechtschen student werd gehoord.

Had ik tot nog toe niet de minste notie van mijn heer en neef gehad, zooras hij de kamer binnenkwam kende ik

hem door en door. Zijn geheele voorkomen sprak collegehouden uit; zijn geheele lichaam dicteerde dictaten. De bleeke kleur, het gebogen hoofd, de stalen bril, de theedoekige das, de sluitjas met dubbele borst, de horlogesleutel, de niet nauwe en niet wijde pantalon, de verschoende laarzen, de floretten handschoenen, de zwarte kapelaansrotting met twee nuffige kwastjes — alles deed den student zien, die van het academieleven niets kent dan de collegekamers en de thé's der professoren; van de studenten, geen andere dan zijn stadgenooten en de senatoren, die hem ontgroend hebben; van de burgers, niemand dan zijn hospita; den student, die een kleur krijgt als hij twee, en een straat omloopt als hij een partijtje van zes studenten tegenkomt; den student, die er over klaagt dat er zoo weinig studenten-broederschap is, en niet weet dat er studenten-vreugd bestaat; den student, die een dispuut zou willen oprichten, waarvan niemand lid zou willen wezen; die van den kok dagelijks vijf borden eten krijgt: één, gesneden vleesch, één, ingemaakte postelijn, één, dito andijvie, één opgekookte aardappels, en één, rijst met bessennat, omdat hij den moed niet heeft zich aan een tafel te doen voorstellen; den student, die in de sociëteit duizend angsten uitstaat dat iemand om de courant zal vragen, waar hij zich achter verbergt, en wiens naam de andere studenten voor 't eerst hooren, als zij toevallig op 't college zijn daar hij afgeroepen wordt om te respondeeren. — Zulk een student was zonder twijfel mijn onbekende neef PIETER STASTOK.

«Hoe komt het, PIET! dat je neef HILDEBRAND misgeloopen bent?» vroeg tante verwonderd.

De student PIETER STASTOK keerde zich om, ten einde zijn rotting in een hoek te zetten, en zei dat de diligence verwonderlijk vroeg aangekomen was; eene omstandigheid, die zeer zeker verwonderlijk was, aangezien wij op weg een oponthoud gehad hadden van een half uur, door 't storten van een

der paarden. «Hij was eerst nog effen bij den boekverkooper geweest, die zijne Instituten inbinden moest, en was toen regelrecht naar de diligence gegaan, maar had tot zijne verbazing gehoord dat die al lang aan was, en dat ik met den knecht was opgewandeld», enz. enz.

De zaak was dat hij een singeltje had omgeloopen, totdat hij zeker wist dat ik reeds lang onder zijn vaders dak goed en wel zou gevestigd zijn, uit vrees van den verkeerden persoon voor mij aan te spreken. Nu, indien hij den commissaris van politie getroffen had — hij was voor zes weken een bedorven man geweest!

«De neven moeten nu maar eens goed kennismaken», zei mijn tante, die tot de minzaamste aller schommelige huismoeders behoorde; «ze zijn toch allebei student».

«Ja maar», zei PIETER, nog lang niet gemeenzaam met het denkbeeld van eene kennismaking, «in verschillende vakken».

Dat was waar, en zelfs op verschillende academiën. Maar ik ben nooit zoo zeer Leidsch student geweest, dat ik niet altijd gaarne dronk op de harmonie tusschen de zusteracademiën, een toost, die immer gedronken wordt, waar Utrechtsche en Leidsche studenten bijeen zijn, maar die men evenwel niet te druk moet herhalen om geen twist te krijgen. Wat ons betreft, er kwam al spoedig gelegenheid voor een toost; want na nog een woord of wat met PIETER STASTOK, ter informatie wáár hij te Utrecht woonde, waarop het antwoord was, ten huize van een catechiseermeester in de Lijsbethstraat, en na een kort gesprek met mijn oom over het nieuws dat er niet was, en een dito met mijn tante over het goudleeren behangsel in de kamer, waarvoor zij ook wel had hooren zeggen dat de muilenmakers te Waalwijk, vóór dat zij door den brand geruïneerd waren, groote sommen zouden hebben willen geven, kwam het diaconiemannetje (dat ik bij deze gelegenheid met

den naam van KEESJE hoorde versieren) binnen met de boodschap, dat de wagen van tweeën net voorbijging; waarop tante, na alvorens haar bril te hebben afgezet, opstond, een kastje opende en daaruit te voorschijn bracht een fleschje met VAN DER VEEN'S elixer, een fleschje met «Erger dan de cholera», en drie glaasjes. Oom wenschte mij frisschen morgen.

De verdere afloop van dien dag was als gewoonlijk bij een eerste kennismaking. Wij bevielen elkander onderling, en ik werd dikke vrinden met PIETER. 's Middags stal ik het hart van mijn tante nog eens door van schorseneren te houden, en bewoog mijn oom bijna tot tranen door met opgewondenheid van een gestoofden kabeljauwshom te spreken. Om PIETER ook een genoegen te doen wist ik eenige kennis van zijn vak te verraden, door de begripsbepaling van Justitia en van Ususfructus te pas te brengen. Na den middag nam mijn oom een slaapje bij den kouden haard, en ging mijn tante eens naar boven. Daarna dronken wij te zamen recht gezellig thee, zagen de achterkamer op haar voordeeligst, en wat dies meer zij.

Mijn oom was iemand, wiens grootvader en vader een zeer bloeiende, en die zelf een vrij bloeiende lintweverij gehad had; om de strikte waarheid te zeggen, moet ik bekennen dat hij ze nog had, maar er werd volstrekt niet meer in gewerkt, en op de zolders lag nog een aanzienlijke partij oortjesband, die hij «liever daar zag verrotten dan haar onder de markt te verkoopen». Hij behoorde alzoo tot die menschen, die hun zaken aan kant gedaan hebben en, het uitzicht op verdere winsten opgevende, zich met een vrij aardig inkomen, een onverzettelijken afkeer van stoommachines, en de Haarlemsche courant tevredenstellen. In den loop van den avond kwam het uit dat hij een bijzondere genegenheid had voor het stopwoord «al zeg ik het zelf», alleen overtroffen door de verslingerdheid van zijne echtgenoot aan den uitroep «wel heeremijntijd!»

welke termen dit echtpaar buitengemeen beminde; ofschoon ik zeggen moet dat zij ze somtijds afwisselden met de bevallige tusschenvoegsels van, «wat hamer», «goede genadigheid», «och grut» en andere dergelijke vloeken meer, die een balk in hun wapenschild voeren. De student PETRUS STASTOKIUS Jun. had daartegen niets in te leggen dan zijn geliefkoosde verzekering «waaratje», waarvan ik evenwel, om billijk te zijn, erkennen moet, dat hij in 't geheel geen misbruik maakte.

«CAMERA OBSCURA»: *DE FAMILIE KEGGE.*

KENNISMAKING MET MENSCHEN EN DIEREN.

De kamer waarin ik mij bevond leverde een schouwspel op van de weelderigste pracht, met de grootste achteloosheid gepaard. Overvloed van zwierige meubelen vervulde haar, welke allen het onhuiselijk aanzien hadden van splinternieuw te zien. Een breede, veeloctavige piano-forte stond opengeslagen en lag bevracht met een aantal boeken, een hoop dooreengeworpen muziek, en een gitaar. Een gladhouten muziekkastje stond open, en een der spaansche hazewindjes vermaakte zich een weinig met dat gedeelte van den inhoud hetwelk niet op de piano zwierf. Een allersierlijkst pronktafeltje stond beladen met allerlei aardigheden en mooie beuzelingen, reukflesschen, handvuurschermen, magots, kinkhorens, sigaarbusjes en kostbare plaatwerken. Een zilveren pendule met een paar vazen van hetzelfde metaal rustten op een schoorsteenmantel van cararisch marmer, en op een trumeau, onder een reusachtigen spiegel daartegenover, zag men een groep van de schitterendste opgezette vogels met spitse bekken en lange staarten, die ooit levend of dood geschitterd hebben. Een marokijnen kleinodiënschrijntje stond er halfgeopend naast. In de vier hoeken der kamer prijkten vier zwaar vergulde standerdkandelaars. Het vloertapijt was uit gloeiend rood en even gloeiend groen geweven. De neteldoeken

gordijnen waren met oranje en lichtblauwe zijde overplooid. Gelijk bij alle ijdele menschen, hingen ook in deze huiskamer aan den wand de levensgroote en zeer behaagzieke portretten van mijnheer en mevrouw; mijnheer in een almaviva met een sierlijken zwaai gedrapeerd, en een oogopslag als van een aangeblazen dichter; mevrouw, zeer laag gekleed, met een dik parelsnoer om den hals, een kanten plooisel om de japon, en schitterende armbanden. Een derde schilderij stelde een groep van vier kinderen voor, waarbij aan de schoone brunette vooral niet was te kort gedaan. De beeltenis van WILLIAM, die de oudste geweest was, miste ik met smart; maar het was natuurlijk, want het stuk was eerst sedert de overkomst der familie in het moederland geschilderd. Voor de sofa, waarop de schoone dochter van den huize was gezeten, lag een tijgervel met rood omzoomd; en de armstoel van mevrouw was zoo ruim en zoo gemakkelijk, dat zij er als in verzonk.

Toen ik binnentrad, zat mama met het windhondje Azor, dat met minder muzikale neigingen begaafd scheen dan het windhondje Mimi, op haar schoot, en liefkoosde het, terwijl de dochter haar borduurwerk had neergelegd, om zich met een grooten witten kakatoe met gele kuif te onderhouden.

Mewrouw KEGGE was eer klein dan groot van gestalte, aanmerkelijk jonger dan haar echtgenoot, aanmerkelijk bruiner dan haar dochter en, wat zij ook mocht geweest zijn, op dit oogenblik aanmerkelijk verre van eene schoonheid in de oogen van een Europeaan. Haar toilet was, ik moet het bekennen, eenvoudig genoeg, en ik zou haast zeggen eenigszins slordig; maar waar is het, dat er veel werd goedgemaakt door een zonnige ferronière op mevrouw KEGGES voorhoofd en een zware gouden ketting op mevrouw KEGGES voormaligen boezem; hoezeer ook deze versierselen zich het air gaven van bij mevrouw KEGGES tegenwoordige kleedij volstrekt niet te willen passen. Zij scheen verlegen met mijn bezoek, en had wel het

voorkomen een weinigje verlegen met alles te zijn; ook met de pracht die haar omringde, en het karakter, dat zij had op te houden.

Haar dochter kwam haar te hulp. Een goede uitvinding van sommige moeders: dochters te hebben. Zij hief zich, om mij te groeten, eenigszins plechtig van de sofa op, terwijl de zwarte knecht mij een stoel gaf, veel dichter bij haar dan bij haar mama, en betuigde haar genoegen mijnheer HILDEBRAND te zien. «Papa had er zich zóó veel van voorgesteld mijnheer HILDEBRAND eens te bezitten. Niet lang zeker zou hij zich laten wachten; maar eene dringende commissie had hem uit geroepen.»

Inderdaad, het was een schoon meisje, die dochter van den heer KEGGE. Zij had den fijnen neus en den mond van WILLIAM, maar veel schooner oogen dan deze had gehad. Heerlijke, donkere, tintelende oogen waren het, die tot in de ziel doordrongen. Als zij ze opsloeg, blonken zij vurig en onversaagd, en toch, als zij ze neersloeg, hadden zij iets bijzonder zachts en kwijnends. Heur haar hing in menigte van lange glinsterende krullen, naar engelsche wijze, langs haar eenigszins bleeke, maar mollige wangen. Ik wist dat zij drie jaar jonger was dan WILLIAM, die nu ongeveer twintig jaren zou geteld hebben; maar, naar den aard der tropische menschengeslachten was zij ten volle ontwikkeld. Een weelderig négligé van wit batist en kronkelige tule kleedde hare rijzige gestalte, en zij had geen anderen opschik dan een bloedigen robijn aan haar vinger, die de oogen trok tot haar kleine zachte handekens.

De schoone brunette hield het gesprek vrij wel gaande, en vulde de gapingen aan door allervriendelijkst met den kakatoe te converseeren en hem kleine stukjes beschuit uit hare hand te laten oppikken, bij welke gelegenheid ik doodsangsten uitstond voor hare schoone vingeren. Men gevoelt, dat ik het begunstigde dier uitermate prees.

«O, hij praatte zoo aardig. Zij was nu begonnen hem haar naam te leeren uitspreken; Coco, hoe heet de vrouw?»

En zij aaide Coco zoo zacht over den kop, dat ik wenschte Coco te zijn.

De lieve naam kwam echter zoomin van 's mans hoornachtige lippen, als ikzelf in staat zou geweest zijn dien voort te brengen. Na lang vleiens kvam er: «Kopje krauwen.»

Dit was klaarblijkelijk eene vergissing, en Coco boette die duur genoeg. De schoone oogen begonnen te vonkelen, en de lieve hand gaf den onwilligen met een gouden naaldekoker een gevoeligen slag op den kop; ten gevolge waarvan de heer Coco, met een schuinslinks gebogen kruin en kleine pasjes, naar het verwijderdste gedeelte van zijn kruk retireerde, en daar in die houding zitten bleef met een ter bescherming opgeheven poot, ongeveer als een schooljongen op wien de meester onheildreigend uitschiet.

«Papa leert hem soms zulke woorden uit een aardigheid,» zei de vertoornde schoone; «maar *ik* vind het zeer onaangenaam.»

Mama zag met een zekeren angst naar haar dochter op.

Ik zocht naar een nieuw onderwerp van gesprek, en was juist van plan de portretten te hulp te roepen, als mijnheer KEGGE te huis kwam.

«Onsterfelijke vriend!» riep hij mij toe; als waren wij ons geheele leven door de teederste banden van vriendschap, waarvan ooit in een album gesproken is, «verknocht, verstrengeld» en, als het rijm medebrengt, «verengeld» geweest: «Onsterfelijke vriend! daar doe je wel aan. Kom aan, dat's goed. Nog niets gebruikt? Wat wil je hebben? Madera, teneriffe, malaga, constantia? witte port? vruchtenwijn? Lieve kind, laat

onmiddellijk de likeuren komen. Hoe zit *jij* daar zoo te druilen, Lorre?»

«Hij heeft knorren gehad, papa,» antwoordde de dochter, «omdat hij andere woorden spreekt dan die ik hem geleerd heb.»

«Allemaal gekheid! Hoe meer woorden hoe beter! Poes, poes! kopje krauwen! gekskap! . . .»

«Papa, ik had het waarlijk liever niet.»

«Nu, nu, HARRIOT *my dear!* Ik zal 't niet weer doen. — Maar wat zegje van onzen gast, mijnheer HILDEBRAND? En wat zegt mijnheer HILDEBRAND van mijn dochter? . . .»

Wij waren beiden verlegen, en hadden niets van elkaar te zeggen.

«Allemaal gekheid!» riep de heer KEGGE; «je zult wel familiaar worden. Voortaan geen mijnheeren of dames, maar HENRIETTE en HILDEBRAND, alstjeblieft.»

Juffrouw HENRIETTE KEGGE stond op, om met zeer veel ijver op de piano een boek te zoeken.

De knecht had intusschen bevel gekregen de aangebodene verkwikkingen te brengen, en zette te dien einde een onmetelijk groote vierkante sandelhouten kist op tafel, met het woord Liqueurs in sierlijke trekletters bemaald. Ik houd niet van die coffres-forts der gastvrijheid, die door slot en grendel schijnen aan te toonen, hoeveel prijs men zelf op hun inhoud stelt. Naar de woorden van den heer KEGGE evenwel te oordeelen, geloof ik, dat ik hem wezenlijk zou hebben verplicht, indien ik had kunnen besluiten al de zes karaffen, die er, met haar bijbehoorend gezelschap van glazen, in eens werden uitgelicht, na elkander leeg te drinken. Met een glas madera heette hij mij welkom.

«Hoor reis, onsterfelijke!» ging de heer KEGGE voort, «dit

is nu mijn huis, dit mijn vrouw, dit mijn oudste dochter, en straks zul je al de kinderen zien; niet waar HANNA? Dan ken je hier de taal en de spraak zoo wat. Je moet maar denken: wij in de West zijn familiaar. In Europa is men vrij wat stijver. Je hebt hier adellijke heeren en groote hanzen; daar behoor ik niet toe; waarachtig niet; ik ben niet van adel; ik ben geen groote hans; ik ben een parvenu, zoo je wilt.»

HENRIETTE verliet de kamer.

«Maar ik heb, Goddank! niemand naar de oogen te zien; dat's één geluk! Leve de vrijheid, en vooral hier in huis! Je doet en laat hier alles wat je goed vindt, slaapt zoo lang als je wilt, eet goed, drinkt goed — dat zijn de wetten van het huis. Waar is HENRIET?»

«Naar haar kamer,» antwoordde mevrouw KEGGE. «Zij kleedt zich voor het diné.»

«Dan moeten de kinderen nog effen komen!»

Er werd gescheld. De zwarte knecht kreeg zijne bevelen, en de kinderen verschenen.

Er traden twee mooie jongens binnen, de een van negen, en de andere van tien jaren. De ondeugd zag hun uit de brutale zwarte kijkers, en zij waren er, helaas! niet leelijker om. Zij droegen blauwlakensche pakjes met tallooze vergulde knoopen over de schouders, breed omgeslagen en breed geplooide batisten halskragen, geen das, en lage schoenen met witte kousjes. Daarna kwam een meisje van zeven jaar met lange zwarte haarvlechten en bloedroode strikken op den rug; een jongen van vijf, in een schotschbont blousetje; weder een meisje, van een jaar of drie, met bloote voetjes in gekleurde laarsjes; en eindelijk, op den arm eener min, een kind, dat niets meer aanhad dan het witte jurkje dat men zag, en het witte hemdje dat men niet zag, — verontrust u niet, lieve

Hollandsche moeders! het schaap zag er volmaakt gezond uit — met een gouden rammelaar in de eene hand en een korst brood in de andere.

«Nu hebje ze allemaal gezien,» riep papa, de kleinste van den arm der minne nemende en op zijn schouder zettende; waarop het kind allerliefst schaterde van lachen en met de bloote beentjes spartelde en trappelde, dat het een lust was om aan te zien. «Ik heb er elf gehad; WILLIAM, dien je gekend hebt; HENRIET, die je gezien hebt; nu is er een heele gaping; eerst kreeg mijn vrouw een miskraam, en daarop een dood kind; de vierde is tien jaar oud geworden en toen aan de koorts bezweken; nu komen de jongens; hier hebje ROB, en daar hebje ADAM, mijn petekind; die zijn allebei nog ondeugender dan hun vader, toen hij zoo klein was; tusschen hem en dit meisje is er weer eentje dood; dat werd door een beest van een negerin vergeven op zijn anderhalf jaar; dit meisje heet HANNA, naar mijn vrouw; dat 's een mooi klein ding, is het niet? en die kleine jongen heet JAN; niet waar, boer? Hier hebben we SOFIETJE; en het kleintje heet KITTY.»

Na deze optelling van zijn kinderen, schonk hij ze allen een glas malaga in, en liet zelfs de kleine KITTY daarvan proeven, die een leelijk gezicht zette, een uitwerksel dat den oorsprong van haar leven zeer vroolijk maakte. Mama speelde met den krullebol van ROB, en ROB met den staart van AZOR; ADAM prikte zijn zuster HANNA zachtkens met een speld in den nek, en buitelde daarop naar den kakatoe, die zichtbaar bang voor hem was; JAN en SOFIE begonnen een twistgeding ter zake van het hazewindje Mimi. De heer KEGGE gaf zijn jongste spruit weer aan de min over.

«Zie zoo, minne!» zeide hij: «nu maar weer naar de kinderkamer! Vort, jongens! Veel pleizier!»

En de geheele stoet verdrong zich lachende en juichende in de deur, en stoof henen.

«Als je nu eens weten wilt waar je slaapt, onsterfelijke!» hervatte de heer KEGGE, die dezen naam voor mij gekozen scheen te hebben, «ga dan mee als je wilt; dan kanje meteen de bibliotheek zien.»

Hij bracht mij naar een achterbovenkamer, die op den tuin uitzag. Nog nooit zou ik te midden van zooveel weelde hebben geslapen. Een lit d'ange, een canapé, een chaise longue daarenboven, een pendule, een psyché, een waschtafel van satijnhout, met tot de geringste benoodigdheden voor het toilet meer dan voorzien.

«Je bent niet bang voor dat wapentuig daar in den hoek?» zei de heer KEGGE, naar een paar indiaansche bogen en een dozijn wie weet hoe vergiftige pijlen wijzende. «Hier is de schel; als je wat noodig hebt, dan rammel je maar dat het huis dreunt.»

Wij gingen daarop naar de bibliotheek, waar een lustig vuur brandde en een schat van Voyages pittoresques en hedendaagsche literatuur, op de keurigste wijze gebonden, bijeen was.

«Hier ga je nu maar heen, als je je verveelt! Die sofa is nog al makkelijk. In deze laden zijn platen; al wat je hier ziet is meestal in Engeland gekocht, en nu completeert HENRIET het zoo wat. Ik kan me met die snorrepijperij niet altijd ophouden. HENRIET heeft twee jaar te Arnhem school gelegen. Maar toen zijn we in 't land gekomen, en hebben haar thuisgehaald; ze was te groot, en ze moet nu zelf maar verder haspelen. Engelsch kon ze al; en als je in twee jaren geen Fransch kunt leeren, dan leer je 't nooit. Dat lange schoolgaan — allemaal gekheid. Ik laat geen van me kinderen meer schoolgaan; ze krijgen patente meesters aan huis. Gouverneurs

en gouvernantes wil ik niet onder mijn oogen zien. En wat de meisjes betreft: mijn vrouw verstaat geen woord Fransch, en toch heeft ze elf kinderen gehad, weetje ... Zie je dien opgezetten tijger? Dien heb ik zelf op mijn suikerplantage geschoten! ... De deugniet had al driemaal een kalf komen weghalen.»

Wij gingen verder, en in den tijd van een half uur had de heer KEGGE mij al de kamers van het geheele huis, den tuin, den stal en het koetshuis laten zien, alles onder even drukke en schutterige gesprekken, waaruit het mij meer en meer bleek, dat de heer JAN ADAM KEGGE zeer ingenomen was met zijn rijkdom, zijn kinderen, en zichzelven. Hij scheen er volkomen van overtuigd te zijn, dat hij een onuitputtelijk fortuin had en dat hij «een perfecte goeie kerel» was; tienmaal beter dan alle mogelijke «groote hanzen en adellijke heeren», en volkomen gerechtigd om alle wereldsche zorgen en welvoeglijkheden met zijn lievelingsuitroep af te doen: «allemaal gekheid!»

Toen wij alles gezien hadden, wachtte mevrouw ons in de eetzaal.

HENRIETTE verscheen er in eene japon van blauwe zijde, die haar niet volkomen zoo goed stond als haar wit négligé. Ik had de eer tusschen haar en mevrouw haar moeder te worden geplaatst. Mijnheer zat over mij, en de kinderen schaarden zich naar goedvinden. Bij het couvert van den oudsten, die trouwens ook al tien jaren telde, stond een karaf wijn zoo goed als bij het mijne. Aan het eind der tafel stond nog een stoel ledig; en toen wij allen gezeten waren, kwam er een kleine, magere vrouw binnen, nog veel bruiner dan mevrouw KEGGE. Zij kon omstreeks zestig jaren oud zijn, als eenige te voorschijn komende grijze haren deden vermoeden; valsch haar droeg zij niet. Zij was in het zwart gekleed, maar

droeg een omgespelden neusdoek van hoogroode oostindische zijde. Achter haar ging een schoone lange-hond, die zoodra zij plaats genomen had zich bij haar stoel nederzette en zijn kop in haar schoot lei, waar zij hare bruine hand op rusten deed. Er was iets indrukmakends in deze verschijning, schoon niemand acht op de binnenkomende sloeg. Men noemde haar grootmama; doch ik twijfelde soms of dit niet maar een naam was, haar in scherts gegeven. Zij zelve sprak weinig en eenigszins gebroken, maar eenmaal zag ik haar veelbeduidend het hoofd schudden, toen de heer KEGGE vertelde «dat hij den koop van dat nieuwe rijtuig maar gesloten had, en dat zij nu voortaan nog makkelijker naar de kerk zou rijden.»

«Kom, kom!» riep hij toen, «geen hoofdschuddingen! dat's allemaal gekheid. 't Zal het mooiste rijtuig van de stad zijn, en de groote hanzen en adellijke heeren kunnen er een punt aan zuigen. Ik heb zin om er éen wapen op te laten schilderen met een gouden keg op een zilveren veld, en een groote planterskroon er bovenop van suikerriet en koffieboonen.»

«Ik zou er maar J. A. K. op laten zetten,» zei de oude dame droogjes: «je kunt immers de letters met net zooveel krullen maken als je maar wilt.»

Ik beschrijf u het diné niet, met al zijn opscherpende tomaat- en andere sausen, cayenne, soya, kruiderazijn, atjarbamboe, engelsche pickles en wat dies meer zij; noch zal het wagen u een denkbeeld te geven van den portwijn van den heer KEGGE, die hij door een extra-extra gelegenheid had, maar die dan ook zóó was, dat de heer KEGGE verklaarde een zeeuwsche rijksdaalder te willen zijn als men hem ooit, als men hem ergens anders dan misschien bij den koning van Engeland, zóó drinken zou. Mevrouw at veel, en HENRIETTE

weinig; maar men moet bedenken dat de laatste oneindig meer sprak; ook regelde zij de tafel, en droeg zorg, dat men de gerechten in behoorlijke orde nuttigde, niettegenstaande haar papa zich daar wel eens tegen bezondigde, en dan met een «allemaal gekheid» de fout verschoonde. De hazewindjes van mevrouw waren allerbescheidenlijkst stil, omdat zij ontzag hadden voor den langen-hond der oude dame; maar de kinderen, die «vrij werden opgevoed», maakten een vreeselijke drukte.

Na den eten bood de zwarte knecht koffie aan, en moest ik een schotsche likeur proeven, die als vuur in de keel was.

De oude dame was na den afloop van het diné terstond opgestaan en vertrokken, gevolgd van haar getrouwen hond. De kinderen waren in de eetzaal gebleven, waar de kleine HANNA de compôte met morellen tot zich trok en daaruit, terwijl het gezelschap scheidde, zichzelve en hare broertjes nog eens bediende, op mama's vriendelijk verzoek zich aan deze verkwikking niet verder te buiten te gaan, niets antwoordende dan dat het zoo lekker was.

«Je zult niet kwalijk nemen dat ik eens naar de bibliotheek ga,» zei de heer KEGGE; «dit is *mijn* studie-uurtje!» En met een weinig bedwongen geeuw verliet hij de kamer.

Mevrouw zette zich in eene gemakkelijke houding op de sofa neder, wierp een bonten zijden zakdoek over haar hoofd en bereidde zich insgelijks tot de siësta.

De schoone brunette en ik bleven dus zoo goed als alleen in de schemering, slechts verhelderd door de grillige vlammen van het lustig brandend kolenvuur. Zij zette zich in een vensterbank neder en betuigde er zich in te verheugen, dat zij na den eten aangenaam gezelschap had.

Dit was allerliefst; maar ik merkte aan, dat een eenzaam schemeruurtje ook zijn waarde heeft.

Zij hield er niet van. Zij hield van veel licht, veel discours, veel menschen; «en helaas», voegde zij er bij, «er is hier volstrekt geen conversatie.»

DE GROOTMOEDER.

Toen ik den volgenden morgen na het ontbijt de bibliotheek binnentrad, zat daar de oude dame in een ruimen lagen leunstoel met roodlederen zitting en rug, die waarschijnlijk tot de stoffeering van haar eigen kamer behoorde, bij het vuur. Eene kleine tafel was daarbij aangeschoven, en daarop lag een Engelsche octavo Bijbel, waarin zij ijverig las. Zij hield daarenboven een breiwerk in de hand.

De schoone lange-hond zat weder naast haar stoel en keek oplettend tot haar op. Werkelijk volgde hij met zijne goedige oogen iedere beweging van haar hoofd en hand, als zij van den Bijbel naar haar breiwerk keek om de steken te tellen, of een blad omsloeg.

Van alle personen, die het huisgezin uitmaakten, kende ik deze het minst, daar zij nooit dan bij het middagmaal verscheen en na afloop daarvan onmiddellijk weer vertrok. Was het alleen dáárdoor dat zij mijne belangstelling prikkelde, of was het ook door haar deftig, stil, en ingetrokken voorkomen, de weinige, korte, verstandige, maar dikwijls wel wat harde woorden, die zij sprak, en de verknochtheid van haren schoonen langen-hond? Hoe het zij, ik hoopte hartelijk, dat zij een gesprek met mij zou aanknoopen.

Zij scheen mijn binnenkomen niet bemerkt te hebben, en terwijl ik mij nederzette en mijne boeken opensloeg, hoorde ik haar half overluid de schoone plaats van PAULUS oplezen:

«For we are saved by hope: but hope that is seen is not hope: for what a man seeth, why doth he yet hope for? But if we hope for that we see not, then do we with patience wait for it» (Rom. VIII. 24, 25).

Zij schoof den Bijbel een weinig vooruit, en leunde met den rug in haar stoel, als om daarover na te denken; zachtjes herhaalde zij de woorden «then do we with patience wait for it».

Plotseling bemerkte zij dat ik mij in het vertrek bevond.

«Gij zult mij vandaag moeten dulden, mijnheer!» dus begon zij; «mijn kamer wordt schoongemaakt, en dan ben ik gewoonlijk hier.»

«Gij leeft een zeer eenzaam leven, mevrouw!» antwoordde ik; «drukte zal u misschien hinderen.»

«O neen!» hernam zij, met een luide stem; «ik ben sterk genoeg. Mijn hoofd is zéér sterk; *ons* menschengeslacht is zoo zwak niet. Maar ik ben niet meer geschikt voor gezelschap; ik ben te somber, te ernstig geworden. Ik zou hinderen; ik zou vervelend zijn. Dit boek,» zeide zij, op haren Bijbel wijzende, «dit boek is mijn gezelschap.»

Zij zweeg eenige oogenblikken, en streelde den kop van haar hond met de bruine hand. Daarop hief zij zich weder een weinig in haar stoel op.

«Gij zijt hier nu reeds een paar dagen, mijnheer HILDEBRAND,» hernam zij; «en de aanleiding tot uwe kennismaking met de familie is van dien aard dat . . . Zeg mij eens, heeft men al eens met u over den lieven WILLIAM gesproken?»

«Het spijt mij, mevrouw! dat ik u ontkennend moet antwoorden. Neen! men heeft met mij nog geen woord over WILLIAM gewisseld.»

«Heb ik het niet gedacht!» riep zij uit, hare handen in

elkander slaande en een diepen zucht loozende, die in een droevigen glimlach overging: «ik wist het wel; ach, ik wist het wel!»

Zij zag treurig haar hond aan, die, als verstond hij hare klachten, zijn voorpooten op haar schoot legde en zijn kop tot haar aangezicht ophief, om haar te streelen.

«En toch is hij nog geen drie jaar dood, Diaan!» zeide zij, den poot van den hond aanvattende: «de lieve BILL is nog geen drie jaar dood. Ik wil wedden,» voegde zij er met nadruk bij, «dat de hond hem nog niet vergeten heeft.»

Eenige oogenblikken zat zij in een gepeins, waar ik haar niet in durfde storen.

«Hij was mijn oogappel!» barstte zij uit, «mijn lieveling, mijn uitverkorene, mijn schat!» — En toen bedaarder: «hij was een lieve jongen; niet waar, mijnheer HILDEBRAND?»

«Dat was hij,» zeide ik.

«En toen hij wegging,» ging de grootmoeder voort, «was het alsof het mij werd ingefluisterd dat ik hem niet weer zou zien; en Diaan hield hem bij zijn mantel terug. Niet waar, Diaan? BILL had niet moeten weggaan. Hij had moeten blijven, moeten oud worden in plaats van de vrouw. — En als hij dan volstrekt had moeten sterven, dan had ten minste zijn grootmoeder hem de oogen moeten toedrukken. Wie heeft het nu gedaan? . . .»

Wat deed het mij goed aan het hart, haar te kunnen zeggen, dat ik het zelf was geweest!

«Inderdaad?» vroeg zij met een zachten lach. «Ik benijd u.» En zij zag mij aan met een langen en strakken blik.

«Dezen zakdoek,» ging zij na eenige oogenblikken zwijgens voort, op den foulard wijzende, dien zij om den hals droeg, «liet hij bij het afscheid liggen. Hij ging de deur uit, maar kwam nog weer terug om hem te halen. De arme jongen had hem wel noodig, want ik kon hem in zijn tranen wasschen.

Ik wischte zijn oogen af en wilde den doek behouden. Die doek en deze brieven zijn mijn eenige troost!»

Zij sloeg haar Bijbel op verschillende plaatsen op, en toonde mij de brieven, die zij van WILLIAM ontvangen had en in dat boek bewaarde. Zij nam er eenen op en tuurde een poosje op het adres.

«Hij schreef een mooie hand; deed hij niet?» zeide zij, en reikte mij den brief toe.

Ik las het adres. Het luidde: «Aan Mevrouw E. MARRISON.» — E. M.! Dat waren de voorletters die op den ring gegraveerd stonden, dien hij mij op zijn sterfbed gegeven had. E. M.! Ik had aan dien ring een ganschen roman geknoopt; in die letters den naam van een lief, jeugdig meisje gelezen, dat haar jong hart reeds vroeg voor WILLIAM geopend had! Maar hoeveel aandoenlijker was dit pand eener eenvoudige genegenheid tusschen grootmoeder en kleinkind! Schoon ik anders den ring niet droeg, had ik hem toch dezer dagen aangetrokken. Ik nam hem van mijn vinger.

«Deze gedachtenis,» zeide ik, «gaf hij mij op zijn sterfbed. Hij beval ze mij aan als iets dat hem heel dierbaar was.»

Het gelaat der oude vrouw helderde op; en nu voor het eerst schoten er tranen in die oogen, die tot nog toe zoo strak gestaard hadden.

«Mijn eigen ring!» riep zij uit. «Ja! ik gaf hem dien voor den neusdoek; heeft hij hem altijd gedragen?»

«Tot weinige uren voor zijn dood!»

«En zeide hij, dat hij hem heel dierbaar was? De lieveling! Heeft hij zijn laatste krachten nog gebruikt om dat te zeggen? En waren zijne laatste gedachten ook bij zijn grootmoeder? — Zie je wel, Diaan!» zeide zij tot den hond; «het is het ringetje van de vrouw, dat de lieve BILL gedragen heeft. Hij heeft ons niet vergeten, Diaan! en wij *hem* niet —

ofschoon dan ook .... Ach mijnheer!» ging zij voort, «mijne dochter was in 't eerst zoo hevig bedroefd; maar zij gevoelt niet *diep*; zij was de laatste, de eenige overgeblevene, maar niet de gevoeligste van mijn kinderen. Ook had zij zoo veel kinderen over. Maar ik, ik had mijn hart op WILLIAM gezet. Hij droeg den naam van zijn grootvader, mijn eigen braven WILLIAM! Hij was altijd zoo eenvoudig, zoo lief, zoo teer, zoo aanhalig voor mij. Het was een *lieve* jongen! Wat doen wij hier zonder hem, Diaan?»

Weder volgde een korte pauze.

«KEGGE is een goed mensch!» ging zij voort. «Hij is goed, hij is hartelijk, hij is week. Maar hij is vol valsche schaamte; hij wil nooit met een traan gezien worden. Hij verdrijft zijn beter gevoel door luidruchtigheid. Toen hij HANNA trouwde, was zij een speelsch kind, die met zes jonge honden door de plantage liep. Hij heeft haar niet ontwikkeld, niet geleid; zij ziet hem naar de oogen, zij richt in alles zich naar hem; onder zijn invloed durft zij niet anders zijn dan *hij* zich voordoet. Somtijds ben ik hard tegen KEGGE, en daarom leef ik liever alleen. Hij verstaat mij niet. En dan! dat er nooit, nooit een woord over den lieven WILLIAM gesproken wordt! — Maar *wij* spreken van hem, niet waar Diaan?» en zij streelde hem zachtkens over den kop: «wij spreken van hem. Hij was zoo goed voor den hond, en de hond had al zoo vroeg met hem gespeeld. Als ik lang naar den hond kijk, is het als zag ik den kleinen BILL nòg met hem spelen ...»

Zij nam den ring weder op.

«Ik zal hem u weergeven, als gij weggaat,» zeide zij; «maar laat mij hem nog een paar dagen houden.»

«Houd hem uw geheele leven, mevrouw!» riep ik haar toe. «Gij hebt er de grootste en teederder rechten op dan ik.»

En ik reikte haar de hand.

«Mijn geheele leven!» antwoordde zij: «ik wenschte wel dat dat niet lang ware. Ik ben niet geschikt voor dit land. Mijn vader was een Engelschman, maar mijne moeder een Westindische van ouder tot ouder, eene inboorlinge. De lucht is mij hier te laf, de zon te flauw. Zoo gij wist wat het mij gekost had de West te verlaten! Maar mijn eenig kind, en het graf van mijn kleinkind trokken mij hierheen. Ook wilde men mij niet alleen achterlaten. Ik mocht niet blijven in het huis, waar ik WILLIAM vóór mij had gezien; ik moest afscheid nemen van de plekjes, waar ik hem had zien spelen, waar hij op zijn klein paardje voor mijne oogen had rondgereden. Ik zou zijn graf wel eens willen zien. Ik verlang om naast hem te slapen in den vreemden grond . . .»

Diaan, die zijn kop weder weemoedig in haar schoot gelegd had, hief dien langzaam op, en zag haar droevig aan. Er lag een vraag in zijne oogen:

«En wat zal er dan van Diaan worden?»

Hildebrand, «Camera obscura», Haarlem, De Erven F. Bohn.

MULTATULI.

FRAGMENT UIT «MAX HAVELAAR».

Saïdjah's vader had een buffel, waarmede hy zyn veld bewerkte. Toen deze buffel hem was afgenomen door het distriktshoofd van *Parang-Koedjang*, was hy zeer bedroefd, en sprak geen woord, vele dagen lang. Want de tyd van ploegen was naby, en 't was te vreezen, als men de *sawah* niet tydig bewerkte, dat ook de tyd van zaaien zou voorbygaan, en eindelyk dat er geen padie zou te snyden zyn, om die te bergen in den *lombong* van het huis.

Ik moet hierby voor lezers, die wel Java doch niet *Bantam* kennen, de opmerking maken dat in deze residentie *persoonlyk grondeigendom* bestaat, wat elders niet het geval is.

Saïdjah's vader nu was zeer bekommerd. Hy vreesde dat zyn vrouw behoefte zou hebben aan ryst, en *Saïdjah* die nog een kind was, en de broertjes en zusjes van *Saïdjah*.

Ook zou het distriktshoofd hem aanklagen by den adsistentresident, als hy achterlyk was in de betaling van zyn landrenten. Want daarop staat straf by de wet.

Toen nam *Saïdjah*'s vader een *kris* die *poesaka* was van *zyn* vader. De kris was niet zeer schoon, maar er waren zilveren banden om de scheede, en ook op de punt der scheede was een plaatje zilver. Hy verkocht deze kris aan een Chi-

nees die op de hoofdplaats woonde, en kwam te-huis met vier-en-twintig gulden, voor welk geld hy een anderen buffel kocht.

Saïdjah, die toen omstreeks zeven jaar oud was, had met den nieuwen buffel spoedig vriendschap gesloten. Ik zeg niet zonder doel: vriendschap, want het is inderdaad treffend te zien hoe de javasche *kerbo* zich hecht aan den kleinen jongen die hem bewaakt en verzorgt. Het sterke dier buigt gewillig den zwaren kop rechts of links of omlaag naar den vinger-druk van 't kind, dat hy kent, dat hy verstaat, waarmede hy is opgegroeid.

Zulke vriendschap dan had ook de kleine *Saïdjah* spoedig weten inteboezemen aan den nieuwen gast, en *Saïdjah*'s aanmoedigende kinderstem scheen meer kracht nog te geven aan de krachtvolle schoften van 't sterke dier, als het den zwaren kleigrond opscheurde en zyn weg teekende in diepe scherpe voren. De buffel keerde gewillig om als hy aan 't eind was van den akker en verloor geen duimbreed gronds by het terugploegen van de nieuwe voor, die altyd naast de oude lag als ware de *sawah* een tuingrond geweest, geharkt door een reus.

Daarnaast lagen de *sawah's* van *Adinda*'s vader, den vader van 't kind dat met *Saïdjah* huwen zou. En als *Adinda*'s broertjes aankwamen aan de tusschenliggende grens, juist als ook *Saïdjah* dáár was met zyn ploeg, dan riepen zy elkander vroolyk toe, en roemden om-stryd de kracht en de gehoorzaamheid hunner buffels. Maar ik geloof dat die van *Saïdjah* de beste was, misschien wel omdat deze hem beter dan de anderen wist toetespreken. Want buffels zyn zeer gevoelig voor goede toespraak.

Saïdjah was negen jaar oud geworden, en *Adinda* reeds zes jaren, voor deze buffel aan *Saïdjah*'s vader werd afgenomen door het distriktshoofd van *Parang-Koedjang*.

Saïdjah's vader, die zeer arm was, verkocht nu aan een Chinees twee zilveren *klamboe*-haken, *poesaka* van de ouders zyner vrouw, voor achttien gulden. En voor dat geld kocht hy een nieuwen buffel.

Maar *Saïdjah* was bedroefd. Want hy wist van *Adinda*'s broertjes, dat de vorige buffel was heengedreven naar de hoofdplaats, en hy had zyn vader gevraagd of deze het dier niet gezien had toen hy dáár was om de *klamboe*-haken te verkoopén? Op welke vraag *Saïdjah*'s vader niet had willen antwoorden. Daarom vreesde hy dat zyn buffel geslacht was, zooals de andere buffels die het distriktshoofd afnam aan de bevolking.

En *Saïdjah* schreide veel als hy dacht aan den armen buffel waarmede hy twee jaren zoo innig had omgegaan. En hy kon niet eten, langen tyd, want zyn keel was te nauw als hy slikte.

Men bedenke dat *Saïdjah* een kind was.

De nieuwe buffel leerde *Saïdjah* kennen en nam in de genegenheid van 't kind zeer spoedig de plaats in van zyn voorganger . . . al te spoedig eigenlyk. Want, helaas, de wasindrukken van ons hart worden zoo licht gladgestreken, om plaats te maken voor later schrift. Hoe dit zy, de nieuwe buffel was wel niet zoo sterk als de vorige . . . wel was 't oude juk te ruim voor zyn schoft . . . maar 't arme dier was gewillig als zyn voorganger die geslacht was, en al kon dan *Saïdjah* niet meer roemen op de kracht van zyn buffel by 't ontmoeten van *Adinda*'s broertjes aan de grens, hy beweerde toch dat geen ander den zynen overtrof in goeden wil. En wanneer de vore niet zoo rechtlynig liep als voorheen, of als er aardklonten ondoorgesneden waren omgegaan, werkte hy dat gaarne by met zyn *patjol*, zooveel hy kon. Bovendien, geen buffel had een *oeser-oeseran* als de zyne. De *penghoeloe*

zelf had gezegd dat er *ontong* was in den loop van die haarwervels op de achterschoften.

Eens, in 't veld, riep *Saïdjah* te-vergeefs zyn buffel toe, wat spoed te maken. Het dier stond pal. *Saïdjah*, verstoord over zoo groote en vooral zoo ongewone weerspannigheid, kon zich niet weerhouden een beleediging te uiten. Hy riep *a. s.* Ieder die in Indie geweest is, zal my verstaan. En wie me niet verstaat, wint er by dat ik hem de uitlegging spaar van een grove uitdrukking.

Saïdjah bedoelde evenwel niets kwaads daarmede. Hy zei 't maar omdat hy 't zoo dikwyls had hooren zeggen door anderen, als ze ontevreden waren over hun buffels. Doch hy had het niet behoeven te zeggen, want het baatte niets: zyn buffel deed geen stap verder. Hy schudde den kop als om 't juk aftewerpen . . . men zag den adem uit zyn neusgaten . . . hy blaasde, sidderde, rilde . . . er was angst in zyn blauw oog en de bovenlip was opgetrokken zoodat het tandvleesch bloot lag . . .

«Vlucht, vlucht, riepen op eenmaal *Adinda*'s broertjes, *Saïdjah* vlucht! Daar is een tyger!»

En allen ontdeden hun buffels van de ploegjukken, en slingerden zich op de breede ruggen, en galoppeerden weg door *sawahs*, over *galangans*, door modder, door kreupelhout en bosch en *allang-allang*, langs velden en wegen. En toen ze hygend en zweetend binnenrenden in het dorp *Badoer*, was *Saïdjah* niet by hen.

Want toen deze zyn buffel, bevryd van het juk, had bestegen als de anderen om te vluchten als zy, had een onverwachte sprong van het dier hem 't evenwicht benomen en ter-aarde geworpen. De tyger was zeer na . . .

Saïdjah's buffel, voortgedreven door eigen vaart, schoot eenige sprongen voorby de plek waar zyn kleine meester den

dood wachtte. Maar door eigen vaart alleen, en niet door eigen wil, was het dier verder gegaan dan *Saïdjah.* Want nauw had het de stuwing overwonnen die alle stof beheerscht, ook na 't ophouden van de oorzaak die haar voortstuwde, of 't keerde terug, zette zyn lomp lyf op zyn lompe pooten als een dak over het kind, en keerde zyn gehoornden kop naar den tyger. Deze sprong . . . maar hy sprong voor 't laatst. De buffel ving hem op zyn hoornen, en verloor slechts wat vleesch dat de tyger hem uitsloeg aan den hals. De aanvaller lag daar met opgescheurden buik, en *Saïdjah* was gered. Wèl was er *ontong* geweest in de *oeser-oeseran* van dien buffel!

Toen deze buffel aan *Saïdjah*'s vader was afgenomen, en geslacht . . .

Ik heb u gezegd, lezer, dat myn verhaal eentonig is.

. . . toen deze buffel geslacht was, telde *Saïdjah* twaalf jaar, en *Adinda* weefde *sarongs*, en *batikte* die met puntig *kapala*. Ze had reeds gedachten te brengen in den loop van haar verfschuitje, en ze teekende droefheid op haar weefsel, want ze had *Saïdjah* zeer treurig gezien.

En ook *Saïdjah*'s vader was zeer bedroefd, doch zyn moeder het meest. Deze toch had de wonde genezen aan den hals van het trouwe dier dat haar kind ongedeerd had thuis gebracht, nadat zy op de mare van *Adinda*'s broertjes gemeend had dat het was weggevoerd door den tyger. Ze had die wond zoo dikwyls bezien met de gedachte hoe diep de klauw die zóó ver indrong in de ruwe vezelen van den buffel, zou voortgedreven zyn in 't weeke lyf van haar kind, en telkens als ze versche geneeskruiden had gelegd op de wonde, streelde zy den buffel en sprak hem eenige vriendelyke woorden toe, dat het goede trouwe dier toch weten zou hoe dankbaar een moeder is! Ze hoopte later dat de buffel haar toch mocht verstaan hebben, want dan had hy ook haar schreien begrepen toen hy werd weggevoerd om geslacht te worden,

en hy had geweten dat het niet *Saïdjah*'s moeder was, die hem slachten liet.

Eenigen tyd daarna vluchtte *Saïdjah*'s vader uit het land. Want hy was zeer bevreesd voor de straf als hy zyn landrenten niet betalen zou, en hy had geen *poesaka* meer om een nieuwen buffel te koopen, daar zyn ouders altyd in *Parang-Koedjang* woonden, en hem dus weinig hadden nagelaten. Ook de ouders van zyn vrouw woonden altyd in hetzelfde distrikt. Na 't verlies van den laatsten buffel hield hy zich nog eenige jaren staande door te werken met gehuurde ploegdieren. Maar dit is een zeer ondankbare arbeid, en bovenal verdrietig voor iemand die in 't bezit van eigen buffels geweest is. *Saïdjah*'s moeder stierf van verdriet, en toen maakte zyn vader in een moedeloos oogenblik zich weg uit *Lebak* en uit *Bantam*, om werk te zoeken in 't *Buitenzorgsche*. Hy werd met rottingslagen gestraft omdat hy *Lebak* verlaten had zonder pas, en door de politie teruggebracht naar *Badoer*. Hier werd hy in de gevangenis geworpen omdat men hem voor krankzinnig hield, wat zoo onverklaarbaar niet zou geweest zyn, en omdat men vreesde dat hy in een oogenblik van *matah-glap*, misschien *amokh* maken of andere verkeerdheden begaan zou. Maar hy was niet lang gevangen, wyl hy kort daarop stierf.

Wat er geworden is van de broertjes en zusjes van *Saïdjah* weet ik niet. Het huisje dat zy bewoonden te *Badoer*, stond eenigen tyd ledig, en spoedig viel het in, daar 't slechts van bamboe gebouwd was, en gedekt met *atap*. Een weinig stof en vuil dekte de plek waar veel geleden werd. Er zyn veel zulke plekken in *Lebak*.

Saïdjah was reeds vyftien jaar, toen zyn vader naar *Buitenzorg* vertrok. Hy had dezen niet daarheen vergezeld omdat hy grooter plannen in zyn gemoed omdroeg. Men had hem gezegd dat er te *Batavia* zooveel heeren waren die in *bendies* reden, en dat er dus misschien voor hem een dienst zou te

vinden zyn als *bendie*-jongen, waartoe men gewoonlyk iemand kiest, die nog jong is en onvolwassen, om niet door te veel zwaarte achter op het tweewielig rytuig, 't evenwicht te breken. Er was, had men hem verzekerd, by goed gedrag veel te winnen in zoodanige bediening. Misschien zelfs zou hy op deze wyze binnen drie jaren geld kunnen oversparen, genoeg om twee buffels te koopen. Dit vooruitzicht lachte hem toe. Met fieren tred, zooals iemand gaat die groote zaken in den zin heeft, trad hy na 't vertrek zyns vaders by *Adinda* binnen, en deelde haar zyn plan mede.

— Denk eens, zeide hy, als ik wederkom, zullen wy oud genoeg zyn om te trouwen, en we zullen twee buffels hebben!

— Heel goed, *Saïdjah!* Ik wil gaarne met je trouwen als je terugkomt. Ik zal spinnen, en *sarongs* en *slendangs* weven, en *batikken*, en heel vlytig zyn al dien tyd.

— O, ik geloof je, *Adinda!* Maar ... als ik je getrouwd vind?

— *Saïdjah*, je weet immers wel dat ik met niemand trouwen zal. Myn vader heeft me toegezegd aan uw vader.

— En jyzelf?

— Ik zal trouwen met u, wees daar zeker van!

— Als ik terugkom, zal ik roepen in de verte ...

— Wie zal dat hooren, als we ryst stampen in 't dorp?

— Dat is waar. Maar *Adinda* ... o ja, dit is beter: wacht me by het *djati*-bosch, onder den *ketapan* waar je my de *melatti* hebt gegeven.

— Maar, *Saïdjah*, hoe kan ik weten wanneer ik moet heengaan om je te wachten by den *ketapan*?

Saïdjah bedacht zich een oogenblik, en zeide:

— Tel de manen. Ik zal uitblyven driemaal twaalf manen ... deze maan rekent niet mee. Zie, *Adinda*, kerf een streep in je rystblok by elke nieuwe maan. Als je driemaal twaalf

strepen hebt ingesneden, zal ik den dag die dáárop volgt, aankomen onder den *ketapan*. Beloof je dáár te zyn?

— Ja, *Saïdjah!* Ik zal onder den *ketapan* by het djatibosch wezen als je terugkomt.

Nu scheurde *Saïdjah* een strook van zyn blauwen hoofddoek, die zeer versleten was, en hy gaf dat stukje lynwaad aan *Adinda*, dat ze 't bewaren zou als een pand en toen verliet hy haar en *Badoer*.

Hy liep vele dagen voort. Hy ging *Rangkas-Betoeng* voorby, dat nog niet de hoofdplaats was van *Lebak*, en *Waroeng-Goenoeng* waar toen de adsistent-resident woonde, en den volgenden dag zag hy *Pandeglang* dat daar ligt als in een tuin. Weder een dag later kwam hy te *Serang* aan, en stond verbaasd over de pracht van zulk een groote plaats met vele huizen, gebouwd van steen, en gedekt met roode pannen. *Saïdjah* had nooit zooiets gezien. Hy bleef daar een dag omdat hy vermoeid was, maar 's nachts in de koelte ging hy verder, en kwam tot *Tangerang*, den volgenden dag, voor nog de schaduw gedaald was tot zyn lippen, hoewel hy den grooten *toedoeng* droeg dien zyn vader hem had achtergelaten.

Te *Tangerang* baadde hy zich in de rivier naby de overvaart, en hy rustte uit in 't huis van een bekende zyns vaders, die hem wees hoe men stroohoeden vlecht, even als die van *Manilla* komen. Hy bleef daar een dag om dit te leeren, want hy bedacht hiermee later misschien iets te kunnen verdienen, ingeval hy niet slagen mocht te *Batavia*. Den volgenden dag tegen den avend toen 't koel werd, bedankte hy zyn gastheer zeer, en ging verder. Zoodra 't geheel donker was, opdat niemand het zien zou haalde hy 't blad te voorschyn, waarin hy de *melatti* bewaarde, die *Adinda* hem gegeven had onder den *ketapan*-boom. Want hy was bedroefd geworden omdat hy haar niet zien zou in zóó langen tyd.

Den eersten dag, en ook den tweeden, had hy minder sterk gevoeld hoe alléén hy was, omdat zyn ziel geheel was ingenomen door 't groote denkbeeld geld te verdienen tot het koopen van twee buffels, daar zyn vader zelf nooit meer bezeten, had dan één, en zyn gedachten richtten zich te veel op 't weerzien van *Adinda*, om plaats te bieden aan veel droefheids over 't afscheid. Hy had dat afscheid genomen in overspannen hoop, en in zyn gedachten het vastgeknoopt aan 't eindelyk terugzien onder den *ketapan*. Want zóó groote rol speelde het uitzicht op dat weerzien in zyn hart, dat hy, by 't verlaten van *Badoer* dien boom voorbygaande, iets vroolyks voelde, als waren ze reeds voorby, de zes-en-dertig manen die hem scheidden van dat oogenblik. Het was hem voorgekomen dat hy slechts omtekeeren had alsof hy reeds terugkwam van de reis, om *Adinda* te zien, hem wachtende onder dien boom.

Maar hoe verder hy zich verwyderde van *Badoer*, en hoe meer hy lette op den vreeselyken duur van één dag, hoe meer hy de zes-en-dertig manen die voor hem lagen, begon lang te vinden. Er was iets in zyn ziel, dat hem minder snel deed voortstappen. Hy voelde droefheid in zyn knieën, en al was 't geen moedeloosheid die hem overviel, het was toch weemoed die niet ver is van moedeloosheid. Hy dacht er aan, terugtekeeren, maar wat zou *Adinda* zeggen van zóó weinig hart?

Daarom liep hy door, al liep hy minder snel dan den eersten dag. Hy had de *melatti* in de hand, en drukte die dikwyls tegen zyn borst. Hy was veel ouder geworden sedert drie dagen, en begreep niet meer hoe hy vroeger zoo kalm geleefd had, daàr toch *Adinda* zoo naby hem was en hy haar zien kon telkens en zoo lang hy wilde. Want nù zou hy niet kalm wezen als hy verwachten kon dat ze straks voor hem staan zou. En ook begreep hy niet dat hy na 't afscheid niet nogeens was teruggekeerd om haar nog éénmaal aantezien.

Ook kwam hem voor den geest hoe hy nog kort geleden met haar getwist had over de koord die ze spon voor den *lalayang* van haar broertjes, en die gebroken was omdat er, naar hy meende, een fout was in haar spinsel, wardoor een weddingschap was verloren gegaan tegen de kinderen uit *Tjipoeroet.* «Hoe was 't mogelyk, dacht hy, hierover boos te worden op *Adinda?* Want al hàd zy een fout gesponnen in de koord, en al ware de weddingschap van *Badoer* tegen *Tjipoeroet* verloren dáárdoor, en niet door de glasscherf — zoo ondeugend en handig dan geworpen door den kleinen *Djamien* die zich verschool achter den *pagger* — had ik zelfs dàn zoo hard mogen wezen tegen haar, en haar noemen met onbehoorlyke namen? Wat zal 't zyn, als ik sterf te *Batavia* zonder haar vergeving te hebben gevraagd voor zóó groote ruwheid? Zal 't niet wezen alsof ik een slecht mensch ben die scheldwoorden werpt op een meisje? En zal niet, als men hoort dat ik gestorven ben in een vreemd land, ieder te *Badoer* zeggen: het is goed dat *Saïdjah* stierf, want hy heeft een grooten mond gehad tegen *Adinda?*»

Zoo namen zyn gedachten een loop die veel verschilde van de vorige overspanning, en onwillekeurig uitten ze zich, eerst in halve woorden binnen'smonds, weldra in een alleenspraak, en eindelyk in den weemoedigen zang waarvan ik hier de vertaling laat volgen. Eerst was myn voornemen wat maat en rym te brengen in die overzetting, doch evenals Havelaar vind ik beter dat keurslyf wegtelaten.

«Ik weet niet waar ik sterven zal.
Ik heb de groote zee gezien aan de Zuidkust, toen ik daar was met myn vader om zout te maken·
Als ik sterf op de zee, en men werpt myn lichaam in het diepe water, zullen er haaien komen.
Ze zullen rondzwemmen om myn lyk, en vragen: «wie van ons zal het lichaam verslinden dat daar daalt in het water?»
Ik zal 't niet hooren.

Ik weet niet waar ik sterven zal.
Ik heb het huis zien branden van *Pa-ansoe,* dat hyzelf had aangestoken omdat hy *matah-glap* was.
Als ik sterf in een brandend huis, zullen er gloeiende stukken hout neervallen op myn lyk.
En buiten het huis zal een groot geroep zyn van menschen die water werpen om het vuur te dooven.

Ik zal 't niet hooren.

Ik weet niet waar ik sterven zal.
Ik heb den kleinen *Si-oenah* zien vallen uit den *klappa*-boom, toen hy een *klappa* plukte voor zyne moeder.
Als ik val uit een *klappa*-boom, zal ik dood nederliggen aan den voet, in de struiken, als *Si-oenah*.
Dan zal myne moeder niet schreien, want zy is dood. Maar anderen zullen roepen: «zie, daar ligt *Saïdjah!* met harde stem.

Ik zal 't niet hooren.

Ik weet niet waar ik sterven zal.
Ik heb het lyk gezien van *Pa-lisoe*, die gestorven was van hoogen ouderdom, want zyn haren waren wit.
Als ik sterf van ouderdom, met witte haren, zullen de klaagvrouwen om myn lyk staan.
En zy zullen misbaar maken als de klaagvrouwen by *Pa-lisoe*'s lyk.
En ook de kleinkinderen zullen schreien, zeer luid.

Ik zal 't niet hooren.

Ik weet niet waar ik sterven zal.
Ik heb velen gezien te *Badoer,* die gestorven waren. Men kleedde hen in een wit kleed, en begroef hen in den grond.
Als ik sterf te *Badoer,* en men begraaft my buiten de *dessah,* oostwaarts tegen den heuvel, waar 't gras hoog is,
Dan zal *Adinda* daar voorbygaan, en de rand van haar *sarong* zal zachtjes voortschuiven langs het gras . . .

Ik zal het hooren.»

Saïdjah kwam te *Batavia* aan. Hy verzocht een heer hem in dienst te nemen, hetgeen die heer terstond deed omdat hy *Saïdjah* niet verstond. Want te *Batavia* heeft men gaarne be-

dienden die nog geen maleisch spreken en dus nog niet zoo bedorven zyn als anderen die langer in aanraking waren met europesche beschaving. *Saïdjah* leerde spoedig maleisch, maar paste braaf op want hy dacht altyd aan de twee buffels die hy koopen wilde, en aan *Adinda*. Hy werd groot en sterk omdat hy alle dagen at, wat te *Badoer* niet altyd wezen kon. Hy was bemind in den stal, en zou zeker niet afgewezen zyn als hy de dochter van den koetsier ten-huwelyk gevraagd had. Zyn heer zelf hield zooveel van *Saïdjah*, dat deze spoedig werd verheven tot huisbediende. Men verhoogde zyn loon, en gaf hem bovendien gedurig geschenken, omdat men zoo byzonder tevreden was over zyn diensten. Mevrouw had den roman van *Sue* gelezen die zooveel kort gerucht maakte, en dacht altyd aan prins *Djalma* wanneer ze *Saïdjah* zag. Ook de jonge meisjes begrepen beter dan vroeger hoe de javaansche schilder *Radhen Saleh* zoo grooten opgang had gemaakt te Parys.

Maar men vond *Saïdjah* ondankbaar toen hy, na byna drie jaren dienst, zyn ontslag vroeg en om een bewys verzocht dat hy zich goed gedragen had. Men kon hem dit echter niet weigeren, en *Saïdjah* ging met een vroolyk hart op reis.

Hy ging voorby *Pising*, waar eens Havelaar woonde, lang geleden. Maar dit wist *Saïdjah* niet. En al had hy 't geweten, hy droeg heel iets anders in de ziel dat hem bezig hield. Hy telde de schatten die hy t'huisbracht. In een bamboezen rol had hy zyn pas en 't getuigschrift van goed gedrag. In een koker die aan een lederen riem bevestigd was, scheen iets zwaars gedurig te slingeren tegen zyn schouder, maar hy voelde dit gaarne . . . ik geloof 't wèl! Dáárin waren dertig *spaansche-matten*, genoeg om drie buffels te koopen. Wat zou *Adinda* zeggen! En dit was nog niet alles. Op zyn rug zag men de met zilver beslagen scheede van een kris dien hy in

den gordel droeg. Het gevest was zeker van fijn uitgesneden *kamoening*, want hy had het met veel zorg gewikkeld in een zyden omhulsel. En hy bezat nog meer schatten. In de wrong van den *kahin* om zyn lendenen bewaarde hy een buikband van breede zilveren schakels, met gouden *ikatpendieng*. Het is waar dat de band kort was: maar ze was zoo slank . . . *Adinda!*

En aan een koordjen om den hals, onder zyn voor-*baadjoe* droeg hy een zyden zakje, waarin eenige verdroogde *melatti*.

Was 't wonder dat hy te *Tangerang* zich niet langer ophield dan noodig was tot het bezoeken van den bekende zyns vaders, die zoo fijne strooheoeden vlocht? Was 't wonder dat hy weinig zeide tot de meisjes op zyn weg, die hem vroegen: «waarheen, vanwaar?» zooals de groet is in die streken? Was 't wonder dat hy *Serang* niet meer zoo voornaam vond, hy die *Batavia* had leeren kennen? Dat hy niet meer wegkroop in de *pagger*, zooals hy deed voor drie jaren, toen de resident kwam voorbyryden, hy die den veel grooteren heer had gezien, die te *Buitenzorg* woont en de grootvader is van den *Soesoehoenan* van *Solo*? Was 't wonder dat hy weinig acht sloeg op de vertellingen van wie een eind wegs met hem gingen en spraken van al 't nieuws in *Bantan-Kidoel?* Dat hy nauwelyks luisterde toen men hem verhaalde dat de koffikultuur na veel onbeloonde moeite geheel was ingetrokken? Dat het distriktshoofd van *Parang-Koedjang* wegens roof op den publieken weg was veroordeeld tot veertien dagen arrest tenhuize van zyn schoonvader? Dat de hoofdplaats was verlegd naar *Rangkas-Betoeng?* Dat er een nieuwe adsistentresident gekomen was, omdat de vorige was gestorven, eenige maanden geleden? Hoe die nieuwe beambte gesproken had op de eerste *sebah*-vergadering? Hoe er sedert eenigen tyd niemand was gestraft wegens klachte, en hoe men onder de bevolking hoopte dat al 't gestolene zou worden weergegeven of vergoed?

Neen, schooner beelden vertoonden zich voor 't oog zyner ziel. Hy zocht den *ketapan*-boom in de wolken, te vèr nog als hy was om dien te zoeken by *Badoer*. Hy greep naar de lucht die hem omgaf, als wilde hy de gestalte omvatten die hem wachten zou onder dien boom. Hy teekende zich *Adinda*'s gelaat, haar hoofd, haar schouder . . . hy zag den zwaren *kondeh*, zoo glinsterend zwart, gevangen in eigen strik, afhangend in haar hals . . . hy zag haar groot oog, schitterend in donkeren weerschyn . . . de neusvleugels die ze zoo fier optrok als kind, wanneer hy — hoe was 't mogelyk! — haar plaagde, en den hoek van haar lippen waarin zy een glimlach bewaarde. Hy zag haar borst, die nu zwellen zou onder de *kabaai* . . . hy zag hoe de *sarong*, die zyzelf geweven had, haar heupen nauw omsloot, en, de dy volgend in gebogen lyn, langs de knie neerviel in heerlyke golving op den kleinen voet . . .

Neen, hy hoorde weinig van wat men hem zeide. Hy hoorde geheel andere tonen. Hy hoorde hoe *Adinda* zeggen zou: «zy wèl gekomen, *Saïdjah!* Ik heb aan u gedacht by spinnen en by weven, en by 't stampen van de ryst in het blok dat driemaal twaalf kerven draagt van myne hand. Hier ben ik onder den *ketapan*, den eersten dag der nieuwe maan. Zy wél gekomen, *Saïdjah:* ik wil uw vrouw zyn!»

Dàt was de muziek die in zyn ooren weerklonk, en hem belette te luisteren naar al 't nieuws dat men hem verhaalde op zyn weg.

Eindelyk zag hy den *ketapan*. Of liever hy zag een donkere plek die veel sterren bedekte voor zyn oog. Dat moest het *Djati*-bosch wezen, by den boom waar hy *Adinda* zou weerzien, den volgenden dag na 't opgaan van de zon. Hy zocht in het duister, en betastte vele stammen. Weldra vond hy een bekende oneffenheid aan de zuidzyde van een boom, en hy legde den vinger in een gleuf die *Si-Panteh* daarin gehakt had

met zyn *parang*, om den *pontianak* te bezweren die schuld had aan de tandpyn van *Panteh's* moeder, kort voor de geboorte van zyn broertje. Dàt was de *ketapan* dien hy zocht.

Ja, wèl was dit de plek waar hy voor 't eerst *Adinda* anders had aangezien dan zyn overige speelnootjes, omdat ze daar voor het eerst geweigerd had deeltenemen aan een spel dat ze toch had meegespeeld met alle kinderen, knapen en meisjes, nog kort te voren. Dáár had ze hem de melatti gegeven.

Hy zette zich neder aan den voet van den boom, en zag op naar de sterren. En als er een verschoot, nam hy dit aan als een groet by zyn wederkomst te *Badoer*. En hy dacht er aan, of *Adinda* nu slapen zou? En of ze wel goed de manen had ingesneden in haar rystblok? Het zou hem zoo smarten wanneer zy een maan had overgeslagen, alsof 't niet genoeg ware . . . zes-en-dertig! En of ze schoone *sarongs* en *slendangs* zou *gebatikt* hebben? En ook vroeg hy zich, wie er toch wel wonen zou in zyns vaders huis? En zyn jeugd kwam hem voor den geest, en zyne moeder, en hoe die buffel hem had gered van den tyger, en hy bepeinsde wat er toch zou geworden zyn van *Adinda* als die buffel minder trouw ware geweest?

Hy lette zeer op het dalen van de sterren in 't westen, en by elke ster die aan de kim verdween, berekende hy hoe de zon weer iets nader was aan haren opgang in het oosten, en hoeveel nader hyzelf aan 't weerzien van *Adinda*.

Want zeker zou ze komen by den eersten straal, ja, by 't schemeren reeds zou ze daar zyn . . . ach, waarom was ze niet reeds gekomen den vorigen dag?

Het bedroefde hem dat ze 't niet was vooruitgeloopen, het schoone oogenblik dat hem drie jaren lang de ziel had voorgelicht met onbeschryfelyken glans. En, onbillyk als hy was in de zelfzucht zyner liefde, scheen 't hem toe dat *Adinda* had moeten dáár zyn, wachtende op hèm, hy die zich nu

beklaagde — vóór den tyd reeds! — dat hy te wachten had op háár.

Maar hy beklaagde zich ten-onrechte. Want nog was de zon niet opgegaan, nog had het oog van den dag geen blik geworpen op de vlakte. Wel verbleekten de sterren daar omhoog, beschaamd dat er spoedig een eind komen zou aan haar heerschappy . . . wel vloeiden er vreemde kleuren over de toppen der bergen, die donkerder schenen naarmate ze scherper afstaken op lichteren grond . . . wel vloog er hier-en-daar door de wolken in het oosten iets gloeiends — pylen van goud en van vuur die heen-en-weer werden geschoten, evenwydig aan de kim — maar ze verdwenen weer en schenen neertevallen achter de ondoordringbare gordyn die nog altyd den dag bleef verbergen voor de oogen van *Saïdjah.*

Toch werd het allengs lichter en lichter om hem heen. Hy zag reeds het landschap, en reeds kon hy de kuif onderscheiden van het *klappa*-boschje waarin *Badoer* verscholen ligt . . . daar sliep *Adinda!*

Neen, ze sliep niet meer! Hoe zou ze kunnen slapen? Wist ze niet dat *Saïdjah* haar wachten zou? Gewis, ze had niet geslapen den ganschen nacht! Zeker had de dorpswacht geklopt aan hare deur, om te vragen waarom de *pelitah* voortbrandde in haar huisjen, en met lieven lach had ze gezegd dat een gelofte haar wakker hield om den *slendang* afteweven waaraan ze bezig was, en die gereed moest zyn voor den eersten dag der nieuwe maan.

Of ze had den nacht doorgebracht in 't donker, zittend op haar rystblok, en tellende met begeerigen vinger dat er wel waarlyk daarin zes-en-dertig diepe strepen stonden gekorven naast elkander. En ze had zich vermaakt met kunstigen schrik of ze zich misschien verrekende, of er wellicht nog eene ontbrak, om nogeens, en nogeens, en telkens weder te genieten van de heerlyke zekerheid dat er wel degelyk driemaal twaalf

manen waren voorby gegaan sedert *Saïdjah* haar zag voor het laatst.

Ook *zy* zou thans, nu 't al zoo licht werd, haar oogen inspannen met vruchtelooze vermoeienis om de blikken te buigen over de kim, opdat ze de zon zouden ontmoeten, de trage zon, die wegbleef . . . wegbleef . . .

Daar kvam een streep van blauwig rood die zich vastklemde aan de wolken, en de randen werden licht en gloeiend, en 't begon te bliksemen, en weer schoten er pylen van vuur door het luchtruim, maar ze vielen niet neder ditmaal, ze hechtten zich vast op den donkeren grond, en deelden hun gloed mede in grooter en grootere kringen, en ontmoetten elkander, kruisend, slingerend, wendend, dwalend, en ze vereenigden zich tot vuurbundels, en weerlichtten in gouden glans op een grond van paarlemoer, en er was rood, en blauw, en geel, en zilver, en purper, en azuur in dat alles . . . o God, dat was de dageraad: dat was het weerzien van *Adinda!*

Saïdjah had niet geleerd te bidden, en 't ware ook jammer geweest hem dat te leeren, want heiliger gebed en vuriger dank dan er lag in de sprakelooze opgetogenheid zyner ziel, was niet te vatten in menschelyke taal.

Hy wilde niet naar *Badoer* gaan. Het weerzien zelf van *Adinda* kwam hem minder schoon voor, dan de zekerheid haar straks te *zullen* weerzien. Hy zette zich aan den voet van den *ketapan*, en liet zyn oogen dwalen over de landstreek. De natuur lachte hem toe en scheen hem welkom te heeten als een moeder haar teruggekeerd kind. En even als deze haar vreugde schildert door eigenwillige herinnering aan de voorbygegane smart, by 't vertoonen van wat ze bewaarde als aandenken gedurende het afzyn, liet ook *Saïdjah* zich vermaken door 't weerzien van zoovele plekken die getuigen waren van zyn kort leven. Maar hoe ook zyn oogen of zyn gedachten ronddwaalden, telkens viel zyn blik en zyn ver-

langen terug op het pad dat van *Badoer* leidt naar den *ketapan*. Alles wat zyn zinnen waarnamen, heette *Adinda*. Hy zag den afgrond links, waar de aarde zoo geel is, waar eens een jonge buffel verzonk in de diepte: daar hadden de dorpelingen zich verzameld om het dier te redden — want het is geen geringe zaak een jongen buffel te verliezen — en ze hadden zich neergelaten aan sterke *rottan*-koorden. *Adinda's* vader was de moedigste geweest . . . o, hoe zy in de handen klapte, *Adinda!*

En daarginds, aan de andere zyde, waar 't kokosboschje wuift over de hutten van het dorp, daar ergens was *Si-Oenah* uit een boom gevallen, en gestorven. Hoe schreide zyn moeder: «omdat *Si-Oenah* nog zoo klein was» jammerde zy . . . alsof zy minder bedroefd zou geweest zyn als *Si-Oenah* grooter geweest ware. Maar klein was hy, dàt is waar, want hy was kleiner en zwakker nog dan *Adinda* . . .

Niemand betrad het wegje dat van *Badoer* leidde naar den boom. Straks zou ze komen: o, zeker . . . 't was nog zoo vroeg!

Saïdjah zag een *badjing* die met dartele vlugheid heen-en-weersprong tegen den stam van een *klappa*-boom. Het diertje — de ergernis van den eigenaar des booms, maar lief toch in gedaante en beweging — klauterde onvermoeid op-en-neder. *Saïdjah* zag het, en dwong zich er naar te blyven zien, wyl dit aan zyn gedachten rust gaf van den zwaren arbeid dien ze verrichtten sedert het opgaan der zon . . . rust na 't afmattend wachten. Welhaast uitten zich zyn indrukken in woorden, en hy zong wat er omging in zyn ziel. Het ware my liever u zyn lied te kunnen *voorlezen* in 't maleisch, dat italiaansch van het Oosten, doch ziehier de vertaling:

«Zie hoe de *badjing* zyn levensonderhoud zoekt
Op den *klappa*-boom. Hy stygt, daalt, dartelt links en rechts,
Hy draait om den boom, springt, valt, klimt, en valt weder:
Hy heeft geen vleugels, en is toch zoo vlug als een vogel.

Veel geluk, myn *badjing*, ik wensch u heil!
Ge zult gewis vinden het levensonderhoud dat ge zoekt . . .
Maar ik zit alleen by het *djati*-bosch,
Wachtende op levensonderhoud van myn hart.

Reeds lang is het buikje van myn *badjing* verzadigd . . .
Reeds lang is hy teruggekeerd in zyn nestje . . .
Maar nog altyd is myn ziel
En myn hart bitter bedroefd . . . *Adinda!*»

Nog was er niemand op het pad dat van *Badoer* leidde naar den *ketapan*.

Saïdjah's oog viel op een kapel die zich scheen te verheugen omdat het warm begon te worden.

«Zie hoe de vlinder daar rondfladdert.
Zyn vlerkjes schitteren als een veelkleurige bloem.
Zyn hartjen is verliefd op den bloesem der *kenari:*
Zeker zoekt hy zyn welriekende geliefde.

Veel geluk, myn vlinder, ik wensch u heil!
Ge zult gewis vinden wat gy zoekt . . .
Maar ik zit alleen by het *djati*-bosch,
Wachtende op wat myn hart liefheeft.

Reeds lang heeft de vlinder gekust
Den kenari-bloesem dien hy zoozeer bemint . . .
Maar nog altyd is myn ziel
En myn hart bitter bedroefd . . . *Adinda!*»

En er was niemand op het pad dat van *Badoer* leidde naar den boom.

De zon begon reeds hoog te staan . . . er was al hitte in de lucht.

«Zie, hoe de zon schittert daar omhoog,
Hoog boven den *waringi*-heuvel!
Ze voelt zich te warm en wenscht neertedalen
Om te slapen in zee, als in de armen van een gade.

Veel geluk, o zon, ik wensch u heil!
Wat gy zoekt, zult ge gewis vinden . . .
Maar ik zit alleen by het *djati*-bosch,
Wachtende op rust voor myn hart.

Reeds lang zal de zon ondergegaan wezen,
En slapen in de zee, als alles duister is . . .
En nog altyd zal myn ziel
En myn hart bitter bedroefd zyn . . . *Adinda!*»

Nog was er niemand op den weg die er leidt van *Badoer* naar den *ketapan*.

«Als er niet langer vlinders zullen rondfladderen,
Als de sterren niet meer zullen schitteren,
Als de *melatti* niet meer welriekend zal wezen,
Als er niet langer bedroefde harten zyn,
Noch wild gedierte in het woud . . .
Als de zon verkeerd zal loopen,
En de maan vergeten wat oost en west is . . .
Als dàn *Adinda* nog niet gekomen is,
Dan zal een engel met blinkende vleugelen
Neerdalen op aarde, om te zoeken wat daar achterbleef.
Dan zal myn lyk hier liggen onder den *ketapan* . . .
Myn ziel is bitter bedroefd . . . *Adinda!*»

Nog was er niemand op het pad dat van *Badaer* leidde naar den *ketapan*.

«Dan zal myn lyk door den engel gezien worden.
Hy zal het zyn broederen aanwyzen met den vinger:

«Ziet, daar is een gestorven mensch vergeten,
Zyn verstyfde mond kust een *melatti*-bloem.
Komt, dat wy hem opnemen en ten-hemel dragen,
Hem, die op *Adinda* gewacht heeft tot hy dood was.
Gewis, *hy* mag niet daar achterblyven,
Wiens hart de kracht had zóó te beminnen!»

Dan zal nog ééns myn verstyfde mond zich openen
Om *Adinda* te roepen, die myn hart lief heeft . . .
Nog éénmaal zal ik de *melatti* kussen
Die *zy* me gaf . . . *Adinda* . . . *Adinda!*»

En nog altyd was er niemand op het pad dat van *Badoer* leidde naar den boom.

O, ze was gewis tegen den morgenstond in slaap gevallen, vermoeid van 't waken gedurende den nacht, van 't waken vele lange nachten door! Zeker had ze niet geslapen sedert weken: zóó was het!

Zou hy opstaan en naar *Badoer* gaan? Neen! Mocht het schynen alsof er twyfel was aan haar komst?

Als hy den man riep die daarginds zyn buffel naar 't veld dreef? Die man was te ver. En bovendien, *Saïdjah* wilde niet spreken *over Adinda*, niet vragen *naar Adinda* . . . hy wilde haar *weerzien*, háár alleen, háár het eerst! O zeker, zéker zou ze nu spoedig komen.

Hy zou wachten, wachten . . .

Maar als ze ziek was, of . . . dood?

Als een aangeschoten hert vloog *Saïdjah* 't pad op, dat van den *ketapan* leidt naar het dorp waar *Adinda* woonde. Hy zag niets en hoorde niets, en toch had hy iets kunnen hooren, want er stonden menschen op den weg by den ingang van het dorp, en riepen: «*Saïdjah, Saïdjah!*»

Maar . . . was 't zyn haast, zyn drift, die hem belette *Adinda*'s huis te vinden? Hy was reeds voortgevlogen tot aan 't einde van den weg waar het dorp ophoudt, en als dolzinnig keerde hy terug, en sloeg zich voor 't hoofd omdat hy háár huis had kunnen voorbygaan zonder het te zien. Maar weer was hy aan den ingang, en — myn God, was 't een droom? — weer had hy *Adinda*'s huis niet gevonden! Nogeens vloog hy terug, en op een-maal bleef hy staan, greep met beide

handen zyn hoofd, als om daaruit den waanzin wegtepersen die hem beving, en riep luide: «dronken, ik ben dronken!»

En de vrouwen van *Badoer* kwamen uit hare huizen, en zagen met deernis den armen *Saïdjah* daar staan, want zy herkenden hem, en begrepen dat hy *Adinda*'s huis zocht, en wisten dat er geen huis van *Adinda* was in het dorp *Badoer*.

Want toen het distriktshoofd van *Parang-Koedjang* den buffel van *Adinda*'s vader had weggenomen . . .

Ik heb u gezegd, lezer, dat myn verhaal eentonig is.

. . . toen was *Adinda*'s moeder gestorven van verdriet. En haar jongste zusje was gestorven, omdat het geen moeder had die 't zoogde. En *Adinda*'s vader vreesde voor de straf als hy zyn landrenten niet betaalde . . .

Ik weet het wel, ik weet het wel, dat myn verhaal eentonig is!

. . . *Adinda*'s vader was heengegaan uit het land. Hy had *Adinda* meegenomen, met hare broeders. Maar hy had vernomen hoe de vader van *Saïdjah* te *Buitenzorg* was gestraft met rottingslagen omdat hy *Badoer* verlaten had zonder pas. En daarom was *Adinda*'s vader niet gegaan naar *Buitenzorg* noch naar *Krawang*, noch naar de *Preanger*, noch naar de *Bataviasche ommelanden* . . . hy was gegaan naar *Tjilang-kahan*, het distrikt van *Lebak*, dat aan de zee grenst. Daar had hy zich verscholen in de bosschen, en gewacht op de komst van *Pa-Ento*, *Pa-Lontah*, *Si-Oeniah*, *Pa-Ansioe*, *Abdoel-Isma* en nog eenige anderen die door het distriktshoofd van *Parang-Koedjang* beroofd waren van hun buffels, en allen vreesden voor straf als ze hun landrenten niet betaalden. Daar hadden ze zich by-nacht meester gemaakt van een visscherssprauw, en waren in zee gestoken. Ze hadden westelyk gestuurd, en hielden het land rechts van zich, tot aan *Javapunt*. Vanhier waren zy noordwaarts gestevend tot ze *Tanah-itam* voor zich zagen, dat de europesche zeelieden *Prinsen-eiland* noemen. Zy waren dat

eiland omgezeild aan de oostzyde, en hadden toen aangehouden op de *Keizersbaai*, zich richtende op den hoogen piek in de *Lampongs*. Zóó althans was de weg dien men elkander fluisterend vóórzei in 't *Lebaksche* wanneer er gesproken werd over officieelen buffelroof en onbetaalde landrenten.

Maar de verbysterde *Saïdjah* verstond niet duidelyk wat men hem zeide. Zelfs begreep hy niet goed het bericht van den dood zyns vaders. Er was een gegons in zyn ooren als had men op een *gong* geslagen in zyn hoofd. Hy voelde hoe 't bloed met schokken werd gewrongen door de aderen aan zyn slapen, die dreigden te bezwyken onder den druk van zoo zware uitzetting. Hy sprak niet, en staarde met verdoofden blik rond zonder te zien wat om en by hem was, en berstte eindelyk uit in akelig gelach.

Een oude vrouw nam hem mede naar haar huisjen en verpleegde den armen dwaas. Weldra lachte hy niet meer zoo akelig, maar toch sprak hy niet. Alleen 's nachts werden de hutgenooten opgeschrikt door zyn stem, als hy toonloos zong: «*ik weet niet waar ik sterven zal*» en eenige bewoners van *Badoer* legden geld tezamen, om een offer te brengen aan de *boaja*'s van de *Tjioedjoeng* voor de genezing van *Saïdjah*, dien men voor zinneloos hield.

Maar zinneloos was hy niet.

Want eens by nacht, toen de maan helder lichtte, stond hy op van de *baleh-baleh*, en verliet zachtkens het huis, en zocht naar de plek waar *Adinda* gewoond had. Het was niet gemakkelyk die te vinden, omdat er zoovéél huizen waren ingestort. Doch hy scheen de plaats te herkennen aan de wydte van den hoek, dien sommige lichtlynen door 't geboomte vormden by haar ontmoeting in zyn oog, zooals de zeeman peiling neemt op vuurtorens of uitstekende bergpunten.

Ja, dáár moest het zyn . . . dáár had *Adinda* gewoond!

Struikelend over halfvergane bamboe en over stukken van

't neergevallen dak, baande hy zich een weg naar 't heiligdom dat hy zocht. En, waarlyk, hy vond nog iets terug van den opstaanden *pagger* waarnaast *Adindah*'s *baleh-baleh* gestaan had, en zelfs stak in dien *pagger* nog de bamboezen pin, waaraan ze haar kleed hing als ze zich te slapen legde . . .

Maar de *baleh-baleh* was ingestort als het huis, en byna vergaan tot stof. Hy nam een handvol daarvan, drukte het aan zyn geopende lippen, en ademde zeer diep . . .

Den volgenden dag vroeg hy aan de oude vrouw die hem verpleegd had, waar 't rystblok was dat er gestaan had op het erf van *Adinda*'s huis? De vrouw was verheugd dat ze hem hoorde spreken, en liep het dorp rond om dat blok te zoeken. Toen zy den nieuwen eigenaar aan *Saïdjah* kon aanwyzen, volgde deze haar zwygend, en by 't rystblok gebracht, telde hy daarop twee en dertig ingekorven strepen . . .

Toen gaf hy die vrouw zooveel *Spaansche matten* als noodig was tot het koopen van een buffel, en verliet *Badoer*. Te *Tjilang Kahan* kocht hy een visscherspraauw, en kwam daarmede na eenige dagen zeilens in de *Lampongs* aan, waar de opstandelingen zich verzetten tegen het nederlandsch gezag. Hy sloot zich aan by een bende Bantammers, niet om te stryden zoozeer als om *Adinda* te zoeken. Want hy was zacht van aard, en meer ontvankelyk voor droefenis dan voor bitterheid.

Op zekeren dag dat de opstandelingen op-nieuw waren geslagen, doolde hy rond in een dorp dat pas veroverd was door het nederlandsche leger, en dus in brand stond. *Saïdjah* wist dat de bende die daar vernietigd was geworden, grootendeels uit Bantammers had bestaan. Als een spook waarde hy rond in de huizen die nog niet geheel verbrand waren, en vond het lyk van *Adinda*'s vader met een *klewang*-bajonetwonde in de borst. Naast hem zag *Saïdjah* de drie vermoorde broeders van *Adinda*, jongelingen, byna kinderen nog, en een

weinig verder lag het lyk van *Adinda*, naakt, afschuwelyk mishandeld . . .

Er was een smal strookje blauw lynwaad gedrongen in de gapende borstwond die een eind scheen gemaakt te hebben aan lange worsteling . . .

Toen liep *Saïdjah* eenige soldaten te-gemoet, die met geveld geweer de laatstlevende opstandelingen in 't vuur dreven van de brandende huizen. Hy omvademde de breede zwaardbajonetten, drukte zich voorwaarts met kracht, en drong nog de soldaten terug met een laatste inspanning toen de gevesten stuitten tegen zyn borst.

En weinig tyds later was er te *Batavia* groot gejubel over de nieuwe overwinning die weer zooveel lauweren had gevoegd by de lauweren van 't nederlandsch-indisch leger. En de Landvoogd schreef naar 't Moederland dat de rust in de *Lampongs* hersteld was. En de Koning van Nederland, voorgelicht door zyn Staatsdienaren, beloonde wederom zooveel heldenmoed met vele ridderkruisen.

En waarschynlyk stegen er in zondagskerk of bidstond uit de harten der vromen dankgebeden ten-hemel, by 't vernemen dat «de Heer der heirscharen» weer had meegestreden onder de banier van Nederland . . .

«Maar God, met zooveel wee begaan,
Nam de offers van dien dag niet aan!»

Multatuli, «Max Havelaar», Amsterdam, Uitgevers-Maatschappy «Elzevier».

FREDERIK VAN EEDEN.

FRAGMENT UIT «DE KLEINE JOHANNES».

«Jongen! Jongen! Wat is zoo'n zomer toch criant vervelend,» — zuchtte één van de drie groote kachels, die op een zolder in het oude huis, in een donkeren hoek bij elkaar stonden te kniezen, — «weken lang heb ik geen levende ziel gezien en geen verstandig woord gehoord. En dan altijd die leegte van binnen. 't Is afschuwelijk!»

«Ik zit vol spinnewebben,» zei de tweede, «dat zou 's winters ook niet gebeuren.»

«En ik ben zoo stoffig, dat ik mij dood zal schamen, als tegen den winter de zwarte man weer verschijnt, zooals Van Alphen zegt.» — Die wijsheid had de derde kachel natuurlijk van Johannes opgevangen, als deze 's winters voor den haard versjes opzeide.

«Gij moet niet zoo oneerbiedig over den Smid spreken,» zeide de eerste kachel, die de oudste was, «dat hindert mij!»

Ook eenige tangen en aschschoppen, die hier en daar op den grond lagen, in papier gewikkeld tegen 't roesten, gaven duidelijk hun verontwaardiging te kennen over die lichtzinnige uitdrukking.

Doch plotseling verstomde het gesprek, want het zolderluik werd opgeheven, een lichtstraal drong tot in den duisteren

hoek door en stelde het geheele gezelschap in hun stoffige verwarring ten toon.

Het was Johannes, die hun gesprek kwam storen. De zolder had altijd een groote aantrekkelijkheid voor hem. Nu, na al de vreemde gebeurtenissen van den laatsten tijd kwam hij er dikwijls. Hij vond er rust en eenzaamheid. Ook was er een venster, dat door een luik gesloten was en naar den duinkant uitzag. Het was een groot genot, dat luik plotseling te openen, en na het geheimzinnig schemerduister van den zolder op eens het wijde, hel verlichte landschap voor zich te zien, begrensd door de blanke, zacht-golvende duinreeks.

Er waren drie weken na dien Vrijdagavond verloopen, zonder dat Johannes iets van zijn vriend bespeurd had. Het sleuteltje was nu ook weg en niets was hem nog tot zeker bewijs, dat hij niet gedroomd had. Dikwijls kon hij de vrees niet wegredeneeren, dat het alles toch maar inbeelding was geweest. Hij werd er stil onder, en angstig maakte zijn vader de opmerking, dat Johannes na dien nacht in de duinen zeker een ziekte onder de leden had gekregen. Johannes echter verlangde naar Windekind.

«Zou hij net zooveel van mij houden, als ik van hem?» mijmerde hij, terwijl hij aan het zoldervenster stond en over den groenen, bloemrijken tuin staarde, «waarom zou hij dan niet meer en langer bij mij komen. Als *ik* kon . . . Maar misschien heeft hij meer vrienden. Zou hij daar ook van houden, meer dan van mij. Ik heb geen andere vrienden, — geen één. — Ik houd alleen van hem. Zoo veel! o zoo veel!»

Tegen den diep-blauwen hemel zag hij een vlucht van zes witte duiven afsteken, die met kleppenden vleugelslag over het huis zwenkten. Het scheen of één gedachte hen dreef, zoo snel en gelijktijdig veranderden zij telkens van richting, als om volop te genieten van de zee van zonlicht en zomerweelde waarin zij zweefden.

Op eenmaal vlogen zij naar Johannes' dakvenstertje toe en streken met veel gefladder en wiekgeklepper op de dakgoot neer, waar zij bedrijvig kirrend heen en weer bleven trippelen. — Een van hen had een rood veertje in zijnen vleugel. Hij pluisde en trok er zoolang aan, totdat hij het in den bek hield, toen vloog hij op Johannes toe en gaf het hem.

Nauwelijks had Johannes het aangenomen, of hij voelde dat hij zoo licht en vlug werd als een der duiven. Hij strekte de leden uit, — de duivenvlucht vloog op, — en Johannes zweefde in hun midden mede, in de ruime, vrije lucht en de heldere zonneschijn. Niets was om hem, dan het reine blauw en de helle schittering der blanke duivenvleugels.

Zij vlogen over den grooten tuin naar het bosch, waarvan de dichte boomtoppen in de verte wuifden als de golven van een groene zee. Johannes keek naar beneden en zag zijn vader voor het open raam zitten in de huiskamer, — Simon zat met gevouwen voorpooten in de vensterbank en koesterde zich in de zon. «Zouden zij mij zien?» dacht hij, — maar hij durfde niet roepen.

Presto holde door de tuinpaden en snuffelde in iederen heester, achter elken muur, en krabbelde tegen elk deurtje van broeikas of oranjerie, om zijn baasje te vinden.

«Presto! Presto!» riep Johannes. Het hondje zag op en begon te kwispelstaarten en klagelijk te janken.

«Ik kom terug, Presto! wachten!» riep Johannes, maar hij was al te ver weg.

Zij zweefden boven het bosch en de kraaien vlogen krassend uit de hooge toppen, waarin zij hun nesten hadden. Het was in 't midden van den zomer en de geur der bloeiende linden steeg in wolken uit het groene woud omhoog.

In een leeg nest, op den top van een hooge linde zat Windekind, met zijn krans van windekelken op het hoofd. Hij knikte Johannes toe.

«Zijt ge daar! dat is goed,» zeide hij. «Ik heb u laten halen. Nu kunnen wij lang bijeen blijven — als gij wilt.»

«Ik wil wel graag,» zeide Johannes.

Toen dankte hij de vriendelijke duiven, die hem gebracht hadden en daalde met Windekind in het bosch af.

Daar was het frisch en schaduwrijk. De wielewaal floot, — altijd bijna hetzelfde maar toch eenigszins anders.

«De arme vogel,» zei Windekind, «hij was eens een paradijsvogel. Dat ziet ge nog wel aan zijn vreemde gele vederen, — maar hij is veranderd en uit het paradijs verjaagd. Er is een woord, dat hem zijn vroegere prachtige kleeding kan teruggeven en hem weer in het paradijs brengen. Maar dat woord is hij vergeten. Nu probeert hij dag aan dag, om het terug te vinden. Het lijkt er wel iets op, maar het rechte is het niet.»

Tallooze vliegen glinsterden als zwevende kristallen in de zonnestralen, die door het donkere loover drongen. Als men aandachtig luisterde, kon men hun gonzen hooren als een groot eentonig concert, dat het gansche bosch vervulde. Het was alsof de zonnestralen zongen.

Dik, donkergroen mos bedekte den grond en Johannes was weder zoo klein geworden, dat het hem een nieuw bosch op den bodem van het groote bosch toescheen. Wat sierlijke stammetjes! — en hoe dicht groeiden zij op een! Het was moeilijk er tusschen door te komen en het moswoud scheen ontzettend groot.

Daar kwamen zij aan een mierenpaadje. Honderde mieren liepen bedrijvig af en aan, — sommigen stukjes hout, blaadjes of grasssprietjes in de kaken dragend. Het was zulk een gewoel, dat Johannes er bijna duizelig van werd.

Het duurde lang, voor dat een der mieren hen te woord wilde staan. Zij hadden het allen zoo druk. — Eindelijk vonden zij een oude mier, die was aangesteld om de bladluisjes,

waarvan de mieren de honigdauw trekken, te bewaken. Daar zijn kudde erg rustig was, kon hij zich wel een poosje met de vreemdelingen bemoeien en hun het groote nest laten zien. Het was aan den voet van een ouden boomstam aangelegd, zeer groot en honderde gangen en kamertjes rijk. De bladluisherder gaf uitleg en leidde de bezoekers overal rond, tot in de kinderkamers, waar de jonge larven uit de witte windsels kruipen. Johannes was verbaasd en opgetogen.

De oude mier vertelde, dat men in groote drukte leefde wegens den veldtocht, die eerstdaags ophanden was. Men zou een andere mierenkolonie, niet ver verwijderd, met een groote macht gaan overvallen, het nest vernielen en de larven rooven of dooden, daarvoor zouden alle krachten noodig zijn en men moest dus eerst het dringendste werk afdoen.

«Waarom is die veldtocht?» zeide Johannes, «dat lijkt mij niet mooi.»

«Neen! neen!» zeide de luizenhoeder, «het is een zeer schoone en lofwaardige tocht. Ge moet denken, het zijn de Strijd-mieren, die wij gaan aanvallen, — wij gaan hun geslacht uitroeien en dat is een zeer goed werk.»

«Zijt gij dan geen Strijd-mieren?»

«Zeker niet! Wat denkt ge wel? Wij zijn Vrede-mieren.»

«Wat beteekent dat dan?»

«Weet gij dat niet? Dat zal ik u uitleggen. Eens waren alle mieren voortdurend aan 't vechten, — geen dag ging er om zonder groote slachtingen. Toen kwam er een wijze, goede mier, die bedacht dat het veel moeite zou besparen, als de mieren onderling afspraken niet meer te vechten.

Toen hij dat zeide, vond men het erg vreemd en om die reden begon men maar met hem in kleine stukjes te bijten. Later kwamen nog andere mieren die hetzelfde meenden. Ook die werden in kleine stukjes gebeten. Maar eindelijk kwamen

er zooveel, dat het stukbijten te veel werk was voor de anderen.

Toen noemden zij zich Vrede-mieren en hielden allen vol dat de eerste Vrede-mier gelijk had; wie dat tegensprak beten zij op hun beurt in stukjes. Op die manier zijn tegenwoordig bijna alle mieren Vrede-mieren geworden, en de stukjes van den eersten Vrede-mier worden met zorg en eerbied bewaard. Wij hebben den kop. Den echten. Wij hebben al twaalf andere kolonies verwoest en uitgemoord, die beweerden den echten kop te hebben. Nu zijn er nog maar vier over die dat doen. Zij noemen zich Vrede-mieren, maar het zijn natuurlijk Strijd-mieren, — want wij hebben den echten kop en de Vrede-mier had maar één kop. Nu gaan wij eerstdaags de dertiende kolonie uitroeien. Dat is dus wel een goed werk.»

«Ja! Ja!» zeide Johannes — «het is heel merkwaardig!»

Hij was eigenlijk een beetje bang geworden, — en voelde zich veel rustiger, toen zij den gedienstigen herder dankend vaarwel hadden gezegd en ver van het mierenvolk wiegelend op een grashalm zaten uit te rusten, in de schaduw van een sierlijk varenblad.

«Hu!» zuchtte Johannes, «dat was een bloeddorstig en dom gezelschap.»

Windekind lachte en schommelde met zijn grashalm op en neder.

«O!» — zeide hij — «gij moet hen niet dom noemen. De menschen gaan naar de mieren om wijs te worden.» —

Zoo toonde Windekind aan Johannes alle wonderen van het bosch, — zij vlogen beiden tot de vogels in de boomtoppen en in de dichte heesters, — daalden af in de kunstige woningen van de mollen, en zagen het bijennest in den ouden boomstam.

Eindelijk kwamen zij aan een open plek, omringd door kreupelhout. Kamperfoelie groeide er in grooten overvloed.

Overal slingerden zich de weelderige twijgen over de struiken en prijkten de welriekende bloemkransen tusschen het groen. Een zwerm meesjes sprong en fladderde tusschen de blaadjes, onder luidruchtig getjilp en gekwetter.

«Laat ons hier wat blijven,» vroeg Johannes, «hier is het heerlijk.»

«Goed,» zeide Windekind. «Dan zùlt ge ook iets grappigs zien.»

Op den grond stonden blauwe klokjes in het gras. Johannes ging naast eene zitten en begon een gesprek over de bijen en de kapellen. Dat waren goede vrienden van het klokje en daarom vlotte het gesprek ook spoedig.

Wat was dat? Een groote schaduw kwam over het gras en iets als een witte wolk daalde op het klokje neêr .... Nauwelijks had Johannes tijd om weg te komen, — hij vloog naar Windekind, die in een hoogbloeiende kamperfoelie-bloem zat. Toen zag hij dat de witte wolk een zakdoek was — en bom! daar ging een dikke juffrouw op den zakdoek zitten en op het arme klokje dat er onder was.

Hij had geen tijd om het te beklagen, want gerucht van stemmen en gekraak van takken vervulde de open plek van het bosch. Een menigte menschen naderde.

«Nu zullen wij lachen», zei Windekind.

Daar kwamen zij aan, de menschen. — De vrouwen met manden en parapluien in de hand, de mannen met hooge, rechte, zwarte hoeden op. Ze waren meest allen zwart, erg zwart. In het zonnige, groene bosch zagen zij er uit als groote, leelijke inktvlekken op een prachtig schilderij.

Er werden heesters uiteengedrongen, bloemen neergetrapt, nog vele witte zakdoeken uitgespreid en de lijdzame grasprietjes en de geduldige mosplantjes gaven zuchtend mede onder het gewicht dat ze te torsen kregen en vreesden nimmer van den slag te herstellen.

Sigarenrook krinkelde over de kamperfoelie-struiken en verdreef nijdig den teederen geur hunner bloemen. Harde stemmen verjaagden den vroolijken meezenzwerm, die onder verschrikt en verontwaardigd getjilp in de naaste boomen toevlucht zocht.

Een man rees op uit de menigte en ging op een heuveltje staan. Hij had lang, blond haar en een bleek gezicht. Hij zeide iets en toen deden alle menschen hunnen mond erg wijd open en begonnen te zingen, zoo hard, dat de kraaien krassend opvlogen van hunne hooge nesten en de nieuwsgierige konijntjes, die van den duinrand gekomen waren om eens te kijken, verschrikt aan 't loopen gingen en een kwartier lang bleven doorloopen, toen zij reeds veilig weder in 't duin waren.

Windekind lachte en sloeg den sigarenrook voor zich weg met een varentak, Johannes kwamen de tranen in de oogen, echter niet van den rook.

«Windekind,» zeide hij — «ik wilde weg, het is zoo leelijk en zoo hard.»

«Neen, wij moeten nog blijven. Gij zult lachen, — het wordt nog grappiger.»

Het zingen hield op en de bleeke man begon te spreken. Hij schreeuwde hard, opdat allen hem zouden verstaan, maar wat hij zeide klonk erg vriendelijk. Hij noemde de menschen broeders en zusters en sprak van de heerlijke natuur en de wonderen der schepping, van Gods zonneschijn en van de lieve vogelen en bloemen....

«Wat is dat?» vroeg Johannes. «Hoe spreekt hij daarover? — kent hij u? Is hij een vriend van u?»

Windekind schudde minachtend het omkranste hoofdje:

«Hij kent mij niet, — de zon, de vogelen, de bloemen evenmin. Het is alles logen wat hij zegt.»

De menschen luisterden allen zeer aandachtig. De dikke

juffrouw, die op het blauwe klokje zat, begon verscheiden malen te huilen — en wischte de tranen met haar rokslip af, omdat zij haar zakdoek niet gebruiken kon.

De bleeke man zeide, dat God ter wille van hun bijeenkomst de zon zoo vroolijk had laten schijnen; toen lachte Windekind en wierp van uit de dichte bladen een eikel op zijn neus.

«Hij zal het anders ondervinden,» zeide hij, «mijn vader zou voor *hem* schijnen, wat verbeeldt hij zich wel.»

Doch de bleeke man was te veel in vuur geraakt om op den eikel te letten, die uit de lucht scheen te vallen, — hij sprak lang en hoe langer hoe harder. Op 't laatst werd hij rood en blauw in 't gezicht, balde de vuisten en schreeuwde zoo luid, dat de bladeren trilden en de grashalmen ontzet heen en weder wiegelden. Toen hij eindelijk tot bedaren gekomen was, begonnen allen weer te zingen. —

«Wel foei!» zeide een meerle, die van een hoogen boom het rumoer aanhoorde. «Is dat een afschuwelijk leven maken! Ik heb nog liever dat er koeien in het bosch komen. Hoor dat eens aan. — Wel foei!»

Nu! de meerle is een kenner en heeft een fijnen smaak.

Na het gezang haalden de menschen uit manden, doozen en zakken, allerlei eetwaren voor den dag. Er werden papieren uitgespreid en broodjes en sinaasappelen verdeeld. Ook flesschen en glazen kwamen te voorschijn.

Toen riep Windekind zijn bondgenooten bijeen en begon den smullenden troep te belegeren.

Een dappere kikvorsch sprong op den schoot van een oude juffrouw, vlak naast het broodje dat zij juist wilde gaan opeten en bleef daar zitten, als verbaasd over zijn eigen stoutmoedigheid. De juffrouw gaf een ijselijken gil en staarde ontzet den aanvaller aan, zonder zich te durven verroeren. Het moedige voorbeeld vond navolging. Groene rupsen kropen onver-

schrokken over hoeden, zakdoeken en broodjes, overal angst en schrik teweegbrengend; groote, dikke kruisspinnen lieten zich aan glinsterende draden neer in bierglazen, op hoofden of halzen en een luid gegil volgde steeds hunnen aanval; tallooze vliegjes bestormden de menschen regelrecht in 't gezicht en offerden hun leven voor de goede zaak, door zich op spijzen en dranken te storten en ze met hun lichaam onbruikbaar te maken. Eindelijk kwamen de mieren in onafzienbare scharen en tastten den vijand op de meest onverwachte plaatsen bij honderden tegelijk aan. Dat bracht een verwarring en ontsteltenis teweeg! Haastig vlogen mannen en vrouwen van de zoo lang verdrukte mos- en grasplantjes op; — ook het arme, blauwe klokje werd bevrijd, door den welgeslaagden aanval van twee oorwurmen op de beenen van de dikke juffrouw. De vertwijfeling nam toe: dansend en springend, onder de zonderlingste gebaren, trachtten de menschen hun vervolgers te ontkomen. De bleeke man bood lang weerstand en sloeg met een zwart stokje in 't rond, doch een paar baldadige meezen, die geen aanvalsmiddel te laag achtten en een wesp, die hem door zijn zwarte broek heen in de kuit stak, stelden hem buiten gevecht.

Toen kon de vroolijke zon zich niet langer goed houden en verborg het aangezicht achter een wolk. Groote regendroppels daalden op de strijdende partijen. Het was alsof door den regen plotseling een bosch van groote, zwarte paddestoelen uit den grond opschoot. Dat waren de regenschermen die werden uitgespannen. Vrouwen sloegen de rokken over 't hoofd, waardoor witte onderrokken, wit gekouste beenen en schoenen zonder hakken zichtbaar werden. O, wat had Windekind een pret! hij moest zich aan den bloemstengel vasthouden van 't lachen.

Dichter en dichter stroomde de regen, hij begon het bosch met een grauwen, glinsterenden sluier te omhullen. Kletterende

waterstralen vielen van parapluies, hooge hoeden en zwarte jassen, die glommen als de schilden van den watertor, de schoenen zoenden en smakten in den doorweekten grond. Toen gaven de menschen het op, en dropen bij kleine troepjes zwijgend af, een menigte papieren, ledige flesschen en sinaasappelschillen, als onoogelijke sporen van hun bezoek, achterlatend. Op het open veldje in het bosch werd het weder eenzaam en hoorde men spoedig niets meer dan het eentonige ruischen van den regen.

«Nu, Johannes! — nu hebben wij ook menschen gezien. Waarom lacht gij ook niet om hen?»

«Ach, Windekind! zijn alle menschen zóó?»

«O! er zijn nog veel erger en leelijker. Soms razen en tieren zij en vernielen al wat mooi en heerlijk is. Zij hakken boomen om en zetten er plompe, vierkante huizen voor in plaats. Zij vertrappen de bloemen moedwillig en dooden voor vermaak elk dier, dat onder hun bereik komt. In hun steden, waar zij opeen kruipen, is alles vuil en zwart en de lucht bedompt en vergiftigd door stank en rook. Zij zijn geheel vervreemd van de natuur en hun medeschepselen. Daarom maken zij zulk een dwaas en droevig figuur, als zij er in terugkeeren.»

«Ach! Windekind! Windekind!»

«Waarom weent gij, Johannes? — Gij moet niet weenen, omdat gij bij menschen geboren zijt. Ik heb u immers lief en u verkoren onder allen. Ik heb u de taal van vlinders en vogelen geleerd en den blik der bloemen doen verstaan. De maan kent u, en de goede, milde aarde heeft u lief als haar liefste kind.

Waarom zoudt ge niet blij zijn, daar ik uw vriend ben?»

«O Windekind! dat ben ik! dat ben ik! — maar ik moet toch huilen om al die menschen!»

«Waarom? — Gij behoeft niet bij hen te blijven, als u

dat verdriet doet. Gij kunt hier wonen en mij altijd vergezellen. Wij zullen huizen in het dichtste van het bosch, in de eenzame, zonnige duinen of in het riet aan den vijver. Ik zal u overal brengen, op den bodem van het water tusschen de waterplanten, in de paleizen van elfen en in de woningen van de kabouters. Ik zal met u zweven over velden en wouden, over vreemde landen en zeeën. Ik zal spinnen fijne kleederen voor u laten maken en u vleugels geven, zooals ik ze draag. Wij zullen leven van bloemengeur en met de elfen in het maanlicht dansen. Als de herfst komt, zullen wij met den zomer medetrekken, daarheen waar de hooge palmen oprijzen, waar kleurige bloemtrossen aan de rotsen hangen en het donkerblauw zeevlak schittert in de zon. En ik zal u altijd sprookjes vertellen. Wilt ge dat Johannes?»

«Zal ik nimmermeer onder menschen wonen?»

«Onder menschen wacht u eindeloos verdriet, verveling, vermoeienis en zorg. Dag aan dag zult gij tobben en zuchten onder den last van uw leven. Zij zullen uwe teedere ziel stooten en pijnigen door hun grofheden. Zij zullen u ter dood vervelen en martelen. Hebt gij de menschen meer lief dan mij?»

«Neen! neen! Windekind, ik wil bij u blijven!»

Nu kon hij toonen, hoeveel hij van Windekind hield. Ja! hij wilde allen en alles voor hem verlaten en vergeten. Zijn kamertje, Presto en zijn vader. Vol vreugde en vastberaden herhaalde hij zijn wensch.

De regen hield op. Onder grauwe wolken dóór straalde een heldere glimlach van de zon over het woud, op de vochtige glanzende bladeren en op de droppels, die aan elk twijgje en halmpje fonkelden en de spinnewebben sierden, die over het eikenloof gespannen waren. Langzaam steeg een fijne nevel uit den vochtigen grond tusschen het kreupelhout omhoog, duizend zoele droomerige geuren medevoerend. — De meerle

vloog nu in den hoogsten boomtop en zong in korte, innige melodieën tot de dalende zon, — als wilde zij toonen welke zang hier paste, in de plechtige avondstilte, bij de zachte begeleiding der vallende droppen.

«Is dat niet schooner dan menschengeluid, Johannes? — Ja! de meerle weet wel den juisten toon te treffen. Hier is alles harmonie, zoo volkomen zult gij ze bij menschen nooit vinden.»

«Wat is harmonie, Windekind?»

«Dat is hetzelfde als geluk. Het is dat, waarnaar alles streeft. Ook de menschen. Doch zij doen als jongens, die een vlinder willen vangen. Zij jagen haar juist weg door hun domme pogingen.»

«Zal ik haar bij u vinden?»

«Ja, Johannes! — maar dan moet gij de menschen vergeten. Het is een slecht begin, bij menschen geboren te zijn, — maar gij zijt nog jong, — gij moet alle herinnering aan uw menschenleven van u afzetten, — bij hen zoudt gij dwalen en in verwarring, strijd en ellende geraken, — het zou met u gaan als met den jongen meikever, van wien ik u vertelde.»

«Wat is daarmede verder gebeurd?»

«Hij heeft het heldere schijnsel gezien, waarvan de oude kever sprak; hij dacht niet beter te kunnen doen, dan er dadelijk heen te vliegen. Regelrecht vloog hij in een kamer en viel in menschenhanden. Drie dagen lang is hij daar gemarteld, — hij heeft in kartonnen doosjes gezeten, — men heeft hem draadjes aan de pooten gebonden en zoo laten vliegen, — toen heeft hij zich losgerukt, een vleugel en een poot verloren en is eindelijk, — hulpeloos op een vloerkleed rondkruipend en nog vruchteloos pogend den tuin te bereiken, — door een zwaren voet verpletterd. —

Alle dieren, Johannes, die in den nacht ronddolen, zijn

zoo goed kinderen van de zon als wij. En al hebben zij nimmer hunnen schitterenden vader gezien, toch drijft hen een onbewuste herinnering immer weer tot al waaraan licht ontstraalt. En duizende arme schepsels der duisternis vinden een jammerlijken dood door die liefde tot de zon, van wie zij sinds lang gescheiden en vervreemd zijn. Zoo brengt een onbegrepen, onweerstaanbare neiging de menschen ten verderve in de schijnbeelden van dat Groote Licht, dat hen deed ontstaan en dat zij niet meer kennen.»

Vragend zag Johannes op naar Windekinds oogen. Doch zij waren diep en geheimvol, als de donkere hemel tusschen de sterren. —

«Bedoelt gij God?» vroeg hij eindelijk schuchter.

«God?» — de diepe oogen lachten zacht. — «Ik weet, Johannes, waaraan gij denkt, als gij dien klank uitspreekt. Aan den stoel voor uw bed, waartegen gij het lange gebedje iederen avond zegt, — aan de groen saaien gordijnen voor het kerkraam, waarnaar gij Zondagmorgen zoo lang kijkt, — aan de kapitale letters van uw bijbeltje, — aan het kerkezakje met den langen steel, — aan leelijk gezang en een muffe menschenlucht. Wat gij met dien naam bedoelt, Johannes, is een belachelijk schijnbeeld, — in plaats van de zon, een groote petroleumlamp, waarop honderde en duizende mugjes hulpeloos zitten vastgeplakt.»

«Maar hoe heet dan dat Groote Licht, Windekind? en tot wien moet ik dan bidden?»

«Johannes, het is alsof een schimmelplantje mij vroeg hoe de aarde heette, die met haar ronddraait. Was er een antwoord op uw vraag, gij zoudt het verstaan als een aardworm de muziek der sterren. Doch bidden zal ik u leeren.»

En met den kleinen Johannes, die in stille verwondering over Windekind's woorden peinsde, vloog hij uit het bosch omhoog, zoo hoog, dat over den duinrand een lange, als goud

fonkelende streep zichtbaar werd. Zij vlogen voort, de grillig beschaduwde duinvlakte gleed onder hun blikken weg en breeder en breeder werd de lichtstreep. De groene kleur der duinen week, vaal zag het helm en vreemde, bleekblauwe planten groeiden er tusschen. Nog een hooge heuvelreeks, een lang gestrekte, smalle zandstrook en dan de wijde, ontzaglijke zee. —

Blauw was het groote vlak, tot aan de kimme, maar onder de zon straalde een smalle strook in verblindend roode schittering.

Een lange, donzig witte schuimrand omzoomde het zeevlak, zooals hermelijn het blauw fluweel omzoomt.

En aan de kimme scheidde lucht en water een fijne, wonderbare lijn. Een wonder scheen zij: recht en toch gebogen, scherp en toch onbestemd, zichtbaar en toch onnaspeurlijk. Zij was als de toon eener harp, die lang en droomend naklinkt, die schijnt weg te sterven en toch blijft.

Toen zette de kleine Johannes zich op den duinrand en staarde — staarde in lang, roerloos zwijgen — totdat het hem was, alsof hij ging sterven, alsof de groote, gouden deuren van het heelal zich statig ontsloten en zijne kleine ziel het eerste licht der oneindigheid tegenzweefde.

En totdat de tranen, die in zijn wijd geopende oogen welden, de schoone zon omfloersten en de pracht van hemel en aarde deden wegdeinzen in een duistere, trillende schemering . . .

«Zoo moet gij bidden!» zeide toen Windekind. —

Frederik van Eeden, «De kleine Johannes», 's-Gravenhage, Mouton & Co.

FRAGMENT UIT «DE KLEINE JOHANNES».

(Tweede deel.)

Het was toch wel degelijk de staart van een leeuw en geen beddekwast.

Op den rug van het geweldige beest zelf, zaten nu Johannes en Wistik. Boven hen was het donker, maar vooruit, daar waar de leeuw heenkeek, daar schemerde daglicht.

Voorzichtig lieten ze zich op den grond zakken. Zij waren in een groote grot. Johannes zag de waterstrepen glinsteren langs de rotswanden.

Hoe zachtjens zij ook voorbij het ondier trachtten te sluipen, hij bemerkte hen en draaide met een snelle beweging zijn groven kop naar hen toe, wantrouwend en opmerkzaam.

— «Hij doet niets!» zei Wistik. En de leeuw bekeek hen, alsof zij een paar vliegen waren, niet waard om op te eten.

Zij traden naar buiten, daar scheen de felle zon. En na eenige oogenblikken van verblinding zag Johannes een wijd en heerlijk berglandschap voor zich.

Zij stonden op den zijwand van een hoogen, rotsigen berg, omlaag zagen zij diepe, groene dalen, waaruit het geruisch van beken en watervallen opsteeg.

In de verte was het een flikkerend en verblindend getintel

van zonnevonken, op een donker kobalt-blauwe zee. Het strand konden zij zien, en het telkens wit worden der brekende brandingsgolven. Maar dat ging stil, het was te ver om te hooren.

Omhoog was een heldere hemel, maar de zonneschijf kon Johannes niet zien. Rondom was het zeer stil, de blauwe en witte sterbloemen tusschen de rotsen bewogen niet. Alleen het watergeruisch werd gehoord in de valleien.

— «Nu, Johannes, wat zegt gij hiervan? Dat is nog mooier dan de duinen, is het niet?» zeide Wistik, met welvoldaan knikken.

Johannes was verrukt en voelde een wonderbare vreugde bij het zien der wijde ruimte vóór hem, met de rotsen, de bloemen, de ravijnen en de zee.

— «O Wistik! waar zijn we hier?» vroeg hij zacht, en met opgetogen blik.

— «Hier heb ik nu mijn nieuwe muts van daan,» zeide Wistik.

Johannes keek naar hem. Het aardige mutsje, dat zwart scheen in den schemer, bleek helderrood te zijn. Het was een phrygisch mutsje.

— «Phrygië?» vroeg Johannes. Want hij wist wel hoe die mutsjes heetten.

— «Dat kan wel,» zei Wistik. «Is dat geen prachtige vondst? En ik weet óók al . . . .» sprak hij weer fluisterend en gewichtig, achter zijn handrug, in Johannes' oor, «dat ze hier meer weten van het gouden sleuteltje en het boekje, dat wij samen zoeken.»

— «Is het boekje hier?» vroeg Johannes.

— «Dat weet ik nog niet,» zei Wistik, een beetje teleurgesteld, «dat heb ik niet gezegd. Maar de menschen hier weten er van, dat is zeker.»

— «Zijn hier menschen?»

— «Ja, zeker! Menschen en nymfen en elven en allerlei dieren. En ze weten er allemaal van.»

— «Is Windekind hier ook, Wistik?»

— «Dat denk ik wel, Johannes. Maar ik heb hem nog niet gezien. Willen we eens zoeken?»

— «O, ja, Wistik. Maar hoe komen wij daar beneden? Het is zoo steil. We zullen den hals breken.»

— «Welneen! Als gij maar niet bang zijt. Laat u maar zweven. Dat gaat heerlijk.»

Eerst durfde Johannes niet. Hij was klaar wakker, hij droomde niet. En als men zich klaar-wakker van een hooge rots laat vallen, dan valt men dood. Als men droomt, dan hindert het niet. Wist hij nu maar of hij droomde of waakte.

— «Kom, Johannes, we hebben weinig tijd!»

Toen waagde hij het en liet zich nederzweven. En dat ging heerlijk en gemakkelijk. Zachtjes gleed hij neer door de zoele, stille lucht, armen en beenen bewegend als een zwemmer.

— «Zou het dan toch maar droomen zijn?» vroeg hij, terwijl hij opmerkzaam de schoone bloeiende wereld onder zich bezag.

— «Wat bedoelt gij?» vroeg Wistik. «Gij zijt toch Johannes, en wat gij ziet dat ziet Johannes. Uw lijf ligt te slapen op Vredebest bij tante. Maar hebt gij ooit overdag iets zoo duidelijk gezien, als dit?»

— «Neen,» zei Johannes.

— «Nu dan, dan kunt ge tante Seréna en Vredebest ook wel een droom noemen, even goed als dit.»

Een groote vogel, een arend, gleed met stille vleugels in statige kringen rond hen heen, naar hen spiedend met zijn scherpen, norschen blik.

Onder hen, in het donker groen der vallei, werd een kleine, blanke zuilen-tempel zichtbaar. Daarnaast stortte zich

een bergstroom in klaterenden val omlaag. Stil en kaarsrecht stonden hooge cipressen rondom, met hun bleekgrauwen stam en zwartgroen loof. Een fijne nevel van vochtstof rees van het neerkletterend water en bleef hangen tusschen de glanzig groene mirten en magnolia's, bekranst door een fijnen kleurenboog. Alleen waar het water spatte, trilden de bladeren. Anders was alles roerloos.

Maar overal klonk gekweel en gekwetter van vogels uit de bosschaadjen. De vinken sloegen met helderen slag, en de lijsters floten onvermoeid hun wisselend deuntje.

Maar hoor! — dat was geen vogel. Dat was een wijzer, inniger zang, een melodie die wat zeide, iets dat Johannes gevoelen kon, als de woorden van een vriend. Het was het liefelijke spel van een fluit of schalmei. Zóó kon geen vogel zingen.

— «O Wistik, wie doet dat? Dat is mooier dan meerl of nachtegaal!»

— «Sst!» zei Wistik met groote oogen. «Dat is nog maar de fluit. Straks zul je ze hooren zingen.»

Zij daalden neder op een bergweide, in een breede vallei. De klare, blauwgroene stroom vloot midden door de zonnige grasvlakte, tusschen bloedroode anemonen, gele en witte narcissen, donkerpaarse hyacinthen. Aan beide zijden waren dichte, ronde boschjes azalea's, gansch overdekt met geurige, steenroode bloemen. Witte kapellen fladderden er over heen. Daarachter verhieven zich hoog de laurieren, de mirten, de olijven, de kastanje-boomen, en hooger-op de ceders en pijn-boomen, tot halfweg den bergwand van roodgrauw graniet.

Het was zoo stil en vredig, groote, blauwe libellen met zwarte vleugels wiegelden op de gele narcissen, die knikten langs den stroom.

Daar zag Johannes een hert vluchten, snel, met spichtige

sprongetjes, als opveerend van de zoden, toen weer één! — en weer één! —

En dichterbij klonk het fluitspel, — maar nu ook met gezang. Het naderde van uit het schaduwig kastanjewoud, en weerklonk heerlijk tusschen de bergwanden, onder 't ernstig, gelijkmatig ruischen van den stroom. Men hoorde de stemmen van mannen en vrouwen, streng-krachtig en liefelijk-helder, — en tusschendoor het wat ruw opjubelen van blije, hooge kinderstemmen.

Daar kwamen zij aan, de menschen, een blije, lichtkleurige stoet. Allen droegen bloemen, als kransen op 't hoofd, als slingers in de handen of om de schouders, de fluitspelers, de mannen, de vrouwen, de kinderen. En zij schenen zelf wel levende bloemen, in hun helderkleurige, sierlijke kleederen. Dik lokkenhaar hadden zij allen, dat glinsterde in den zonneschijn als donker goud, bij allen gelijk getint. Hun leden en gezichten waren door de zon gebruind, maar als de kleedplooien wegvielen, blonk hun lijf er onder blank als melk. De ouderen schreden statig en bedachtzaam op de maat, de kinderen droegen korfjes met vruchten, linten en groene twijgen, maar de jonge vrouwen en mannen dansten bij 't voortgaan op de rhythme der muziek, zooals Johannes nooit had zien dansen. Ze bewogen hun lijven wiegelend, met kleine sprongen, telkens even stilstaand in gracelijke houding, de armen beurtelings boven 't hoofd heffend en het losse gewaad wuivend en weer samenvoegend in sierlijke plooien.

En hoe schoon waren ze! Geen één zag Johannes, oud of jong, die niet had die edele, fijne trekken en die heldere, vurige oogen, waarin de diepe beteekenis te vinden was, die hij altijd in menschen-aangezichten zocht. Dat wat hem een mensch dadelijk tot vriend maakte, wat hem deed verlangen met iemand innig en vertrouwd te worden, het dierbare, wat hij in Windekind's oogen het eerst had ontwaard, en wat hij

zoo smartelijk miste in al die hatelijke mensch-gelaten waartusschen hij moest leven, dat hadden ze allen, man en vrouw, grijsaard en kind.

— «O, Wistik,» fluisterde hij, en kon nauw spreken van aandoening, «zijn dit menschen en geen elven? Kunnen menschen zoo mooi zijn? Ze zijn veel mooier dan bloemen, veel mooier dan dieren, ze zijn het mooiste van alles hier in de natuur!»

— «Nu! wat heb ik u gezegd!» zei Wistik, vergenoegd zijn kleine beentjes wrijvend. «Ja, ja, menschen hooren best in de natuur. Opperbest. Maar we hebben tot nog toe het verkeerde merk te pakken gehad. Het uitschot, Johannes, de afval. De rechten zijn zoo kwaad niet, dat heb ik u altijd wel gezegd.»

Johannes herinnerde zich daar niets van, maar wou zijn vrindje niet tegenspreken. Hij hoopte maar, dat deze prachtige en dierbare menschen bij hem zouden komen, en hem herkennen als hun soortgenoot, en hem opnemen in hun midden. Dan zou hij gelukkig worden, de menschen recht lief hebben, en trotsch zijn op zijn eigen menschheid.

Maar de schoone stoet kwam nader en trok voorbij, zonder dat iemand hem opmerkte. Ook hoorde Johannes dat zij zongen in een vreemde, onverstaanbare taal.

— «Mag ik hen niet aanspreken?» vroeg hij angstig. «Zouden ze mij verstaan?»

— «Welneen Johannes,» zei Wistik verontwaardigd. «Wat denk je wel!» — Dit is hier geen sprookje en geen droom. Dit is echt, allemaal echt.» —

— «Moet ik dan weer terug naar tante, en Daatje en de dominee?» —

— «Jawel!» zei Wistik verlegen.

— «En het sleuteltje? en het boekje? en Windekind?»

— «Die kunnen we nog zoeken.» —

— «Zie!» zei Johannes bitter, «zoo is het nu altijd met u. Ge belooft wonder wat, en het eind is altijd teleurstelling.» —

— «Dat kan ik niet helpen,» zei Wistik.

Zij gingen verder, zwijgend en beiden wat verslagen. Toen zagen ze ook de menschenwoningen tusschen 't groen. Simpele bouwwerken van donker hout en blanken steen, kunstig versierd en gekleurd. De wingerd wies tegen de zuilen, en van de daken hingen ranken van een vreemde, dikbladerige plant met roode bloemen, zoodat het was alsof de muren bloedden. Overal nestelden vogels, en kleine gulden beelden zag men in marmeren nissen staan. Er waren geen deuren, geen hekken, — een bont, zwaar tapijt hing hier en daar voor een doorgang. Het zag er leeg en stil, want allen waren uit, — maar niets was gesloten of verborgen bij 't vertrek. Op bronzen bekkens voor de huizen smeulde fijn reukwerk, waarvan blauwe rookstengels zachtkens omhoog krinkelden in de stille lucht.

Toen togen ze verder het woud in, dat achter de huizen lag. Daar was schemerschaduw en een geheimzinnige, plechtige stilte. Het mos groeide dik op de zware rotssteenen, waartusschen geweldige kastanje- en cederboomen wortelden. Schuimende beekjes stroomden af, — en telkens was het Johannes, als zag hij een of ander wezen, een hert of ander dier, naar hem gluren en snel wegschieten tusschen de stammen. «Wat zijn dat? herten?» vroeg Johannes.

— «Neen! neen!» antwoordde Wistik en stak een vinger op. «Luister eens! ze lachen. Herten lachen niet.»

Werkelijk hoorde Johannes, telkens als hij een gestalte in den woudschemer zag verdwijnen, een zacht geschater, een duidelijk menschelijk lachen.

— «Let nu op! Nu zullen we hem zien» zei Wistik.

— «Wie?» — vroeg Johannes.

— «Sst!» zei Wistik, zeer geheimzinnig, en wees naar een lichte plek in het woud.

Daar zag Johannes een zoo aardig en schoon tafereel, dat hij sprakeloos staan bleef, met een lichten lach van verbazing en vreugde.

Het woud was daar open en de zon scheen er in, op een grazige, bloemrijke plek. In 't midden stond een eenzame, ontzachlijk dikke kastanjeboom, om wiens voet een helder beekje zich heenwond, omboord met witte narcissen. Rondom prijkten de hooge rhododendronstruiken met glanzig, donker loof en honderden purperen halfronde bloemtuilen.

Aan den voet van den boom, in de looverschaduw, zat een vreemde gestalte, donker en ruig, in een kring van fijne, blanke wezentjes. Johannes wist niet wat van hen te denken. Ze waren zoo licht en zoo fijn, en lagen in allerlei bevallige houdingen tusschen 't hooge gras en de narcissen. Het waren menschen, scheen het, maar klein, en zoo blank als het schuim van de beek. En hun lange haren waren zoo licht, dat ze rondom hun hoofdjes schenen te zweven in de windstille lucht.

In 't midden zat de donkere, ruige gestalte, met de armen op de knieën en de handen uitgestrekt. Hij had een lange, grijze baard, een oud, rimpelig, vriendelijk gezicht, groote, gouden oorringen, een bladerkroon op 't hoofd, een roode bloem-festoen, bezet met levende, gele vlinders, om de schouders, bruine naakte armen, een dikke, breede, ruige borst en gansch met een roodbruine vacht begroeide beenen. Op iedere hand hield hij een vogel, een vink. En elk van de twee vogels sloeg om beurten, zijn langsten slag, en dan lachte en knikte de oude goedkeurend, en de blanke wezentjes in 't ronde lachten mee. Op zijn schouder zat een eekhoorn kastanjes te pellen, zoodat de schillen in zijn grijzen baard vielen.

— «O, Wistik,» riep Johannes, half lachend, half schreiend

van opgetogenheid, «ik weet wie dat is, ik ken hem. Dat is Pan, vader Pan!»

— «Dat kan wel!» zei Wistik met een heel wijs gezicht. «Nu, *hij* staat ons te woord. Probeer maar!»

Schuchter trad Johannes naderbij. Toen hij op de open woudplek den eersten voet zette, vloden de witte nimfjes in een ommezien uiteen, zoo vlug en zacht als waren zij hagedissen geweest, zoodat alleen hun zachthelder spot-gelach, en wat geritsel in de donkere rhododendron-schaduw werd gehoord. De twee vinken vlogen weg, ook de gele vlinders van zijn bloemkrans en de eekhoorn schoot met kletterende nageltjes den boom in. Maar Pan bleef stil zitten, met voorovergebogen hoofd, neerhangende handen, en glurende, vriendelijke oogjes.

— «Ik ken je wel!» klonk het uit zijn breeden mond, terwijl hij Johannes al knikkende bleef aankijken, het dikke hoofd wat op zij.

— «O vader Pan,» zeide Johannes, bevend van eerbied en spanning, «kent gij mij? Wilt ge me antwoorden? Waar zijn we hier dan toch?»

Pan bleef minzaam en geruststellend doorknikken. — «Phrygië!» zei hij. — «Gouden eeuw! — Jawel!»

— «En kent ge Wistik ook? En Windekind? En weet ge van 't sleuteltje? en 't boekje?»

— «Wistik? Welzeker! — wist-ik alles maar. Je kunt gulzig vragen, Vraagal! Wistik en Vraagal! een mooi paar!»

En Pan lachte hard, met een verbazend grooten mond, vol groote witte tanden.

— «Wie is toch Windekind, vader Pan?»

— «Mijn lieve schat! mijn lieve, mooie zoontje, dat is hij! — Twee dooiers uit één ei, al ben ik oud, grof en ruig, en hij glad en fijn en mooi!»

— «Zal ik hem ooit weerzien?»

— «Waarom niet? Hij komt hier vaak. En het bevalt je hier toch, is 't niet?»

— «Maar Wistik zegt dat ik hier niet kan blijven.»

— «Dat kun je nu ook niet. Maar waarom zou je niet eens terugkomen?»

— «Kan dat?» —

Pan zette een alleraardigst verbaasd gezicht en blies zijn wangen op.

— «O jou lieve, kleine Vraagal! geef me een pootje.» — Vertrouwend legde Johannes zijn kleine hand in de breede, open handpalm, van buiten donker-ruig, van binnen bleek, glad en hard. «Weet je dat nog niet? Laat vader Pan je dan gelukkig maken met een woord. Goed onthouden, hoor! — *Alles kan, wat Vraagal wil,* — *alles!* Als hij maar geduldig willen blijft. Maar zeg mij nu eens, hoe ken jij mij?»

— «Ik zag beelden en prenten van u.»

— «En lijk ik?»

— «Neen!» zei Johannes. «Ik vind u veel liever. Op de prenten lijkt gij op den Duivel.» —

— «Ha! ha! ha!» lachte Pan, en sloeg zijn zware handen boven zijn hoofd hard tegen elkaar. «Dat ben ik zelf, Vraagal. Ze hebben een duivel van me gemaakt, om de menschen van mij af te brengen. Maar geloof je nu dat ik kwaad ben? — Nog een pootje, hier! — en nog een!»

Johannes legde nu zijn beide handen in Pan's twee reuzenhanden, en zeide ferm: «Ik weet wie gij zijt. Gij zijt goed. Gij zijt de natuur!»

— «Hou je mond, kleine kwezel! met je pedante modewoorden. Schaam je je niet?»

Johannes kleurde hevig, de tranen liepen hem over en hij voelde of hij wel weg wou kruipen. Maar Pan trok hem bij zich en streelde hem de wang.

— «Nu! huil maar niet. Het is niet erg. Je komt ook uit

een akelig nest. Ik ben niet kwaad, en Wistik ook niet. Vertrouw ons maar.»

— «Dat heb ik hem ook gezegd,» zeide Wistik ernstig en met nadruk.

— «Kleine Vraagal!» vervolgde Pan, met zeer ernstige blikken. «Er is wel een kwade Duivel. Maar die is veel leelijker dan ik. Is 't niet zoo? Wistik? — Jij kent hem! Is hij niet leelijker? Zeg!» —

Nooit vergat Johannes het gezicht van Wistik, toen vader Pan dit luide vroeg, met felle, strakke blikken. Het kleine ventje werd doodsbleek, zijn mondje ging open, hij drukte zijn beide handjes op de maag en fluisterde nauw hoorbaar, met bevende kaken: «Afschuwelijk!!»

— «O zoo!» zei Pan. «En dat ben ik niet. Wistik moet hem je maar eens wijzen. En hij lijkt veel meer op die malle menschen waar jij nu van daan komt, dan op mij.»

— «Tante Seréna?» vroeg Johannes verbaasd. «Is die dan niet goed en voortreffelijk? Is dat een mal mensch?»

— «Nu, nu, lieve kleine Vraagal,» zei Pan vergoelijkend. «Alles is betrekkelijk. Maar dat ze meer op den kwaden duivel lijkt dan ik, dat is zoo.»

— «Hoe kan dat?» vroeg Johannes, in groote verbazing.

Pan werd een weinig ongeduldig. «Vind je dat zoo'n raadsel? — Vraag haar dan maar om het boompje te zien, dat ze in haar kast heeft, waaraan de gouden appeltjes groeien. Denk er om!» —

— «Goed zoo! Goed zoo!» juichte Wistik, van plezier in zijn handjes klappend.

Daar klonk op eens in de verte een angstwekkend geluid, een kort-uitgestooten, schor en hol gebrul, dat door het woud weergalmde.

— «De leeuw!» riep Wistik, en liep wat hij loopen kon.

De angst beklemde ook Johannes. Hij begreep dat zijn tijd gekomen was. Maar hij wilde nog niet. Smeekend vroeg hij:

— «Vader Pan! zal ik het boekje vinden?»

— «Denk om mijn woord,» zei Pan. «Vraagal kan wat Vraagal wil. Willen is kunnen. Maar 't moet het rechte willen zijn» —

Weer klonk het vreeselijk gebrul. Nu veel dichter bij. Johannes strekte zijn handen uit — in strijd tusschen stijgenden angst en begeerte het oogenblik nog te gebruiken.

— «Nog één vraag!» riep hij. «Wie is Markus?»

Toen zag hij hoe Pan's oogen wijdopen gingen en hem aanstaarden met een blik vol hevige aandoening. Hij keek fel-droevig als een gewond beest, en Johannes had nog niet bemerkt, dat hij zulke schoone, groote oogen had. Toen hief hij de gespreide handen omhoog, bedekte zijn gelaat en begon te schreien net een luid jammergehuil. De lucht werd dik en donker, en een zware stortregen viel neer.

Daar brulde de leeuw ten derde male . . . .

Frederik van Eeden: «De kleine Johannes» (Tweede deel), Amsterdam, W. Versluys.

LOUIS COUPERUS.

FRAGMENT UIT «EXTAZE».

HOOFDSTUK III.

V.

Zij had dien avond lang geschreven in haar dagboek, en ze liep nu de kamer op en neêr, hare handen gevouwen neêrhangende, haar hoofd een weinig gebogen, met een blik, die staarde. Er was ernst om haren mond. Vóór zich zag zij het vizioen; dat wat zij geraden had. Hij had haar lief, met alleen zijne ziel, niet lief als eene vrouw die mooi is en goed, maar hooger lief dan dat, lief met de fijnste zielezenuwtrillingen van zijn mensch, — zijn eigenlijke — lief met de supreme Aandoening der essence zijns wezens. Zóó voelde zij, dat hij haar liefhad, met contemplatie en aanbidding, en zoo voelde zij het in waarheid door een raadvermogen van sympathie, dat hun elkanders in-wezen deed raden naar waarheid. En dàt was zijn geluk — zijn eerste, zooals hij zeide, — haar zóó lief te hebben en niet anders. O zij begreep hem! Ze begreep zijne illusie, die hij zag in haar en ze wist nu, dat zoo ze hem in waarheid lief wilde hebben, om hèm en niet om zich, ze voor hèm niets anders mocht zijn en blijven dan illusie, dan eene vrouw, die geen vleesch was, die niets verlangde van de aarde, welke hij vond in andere vrouwen, die alleen ziel zoû wezen, zusterziel der zijne. En zooals ze het vizioen zijner liefde voor zich zag, kalm en stralend, zoo zag ze ook voor zich den

eigen strijd, die haar wachtte: strijd met zichzelve, strijd met haar eigen smart: smart, omdat hij zoo hoog van haar dacht en ze madonna noemde, terwijl zij laag wilde zijn en slavin. Zij zoû moeten schijnen, die hij zag in haar, om zijn geluk, en die rol zoû haar zwáar vallen, want ze had hem lief met o zooveel eenvoud, met geheel haar vrouwewezen, dat zich geheel wilde geven, zóo geven als eene vrouw zich slechts aan éen in haar leven geeft, wat en wie ze ook geven mocht daarvoòr, uit onwetendheid van zichzelve, en geven moge daarna in bitterheid en leed. De uiterlijkheid van die rol en de innerlijkheid van haar zijn: het conflict daartusschen zoû haar zwaar vallen, maar ze dacht aan die zwaarte met een glimlach en met een geluk, stralende door haar hart, want dien zwaren strijd zoû ze strijden voor hèm, ter wille van hem en alleen voor hem. O, de weelde te lijden voor een, dien ze liefhad als ze had hèm; in zich gefolterd te zullen worden van verlangen, dat hij niet tot haar komen zoû met de omhelzing zijner armen en den zoen van zijn mond, en te voelen, dat ze zoo gefolterd zoû worden om zijn geluk, het zijne! Te voelen, dat ze genoeg hem liefhad om tot hem te gaan met open armen en hem den aalmoes zijner liefkoozingen vragen, maar ook te voelen, dat ze hem meer lief had dan dat en hooger, en — niet uit fierheid en kuischheid, die toch nog egoisme zijn — maar alleen uit zelfopoffering aan zijn geluk — niet vragen wilde en nooit vragen zoû.

Pijn, pijn om hem! Een zwaard door hare ziel voor hem! Martyre te zijn voor haar god, die op aarde niet gelukkig kon zijn, dan alleen in hare marteling! En ze was door het leven gegaan, jaren lang, zonder tot op dezen dag gevoeld te hebben, dat zulke weelde .bestaan kan, niet als verbeelding in verzen, maar als realiteit in haar hart. Ze was jong meisje geweest en ze had hare dichters gelezen en wat zij rijmden over liefde en ze had gemeend dat alles te begrijpen, fijn te

begrijpen en toch: zonder ooit het minste voorgeraden te hebben van het Gevoel zelve. En — jonge vrouw was ze geweest, ze was gehuwd geweest, kinderen had ze! Door haren geest flitste heur huwelijksleven in een bliksem van herinneringen en ze bleef staan voor het portret van haren overleden man, dat daar op een ezel stond in een draperie van somber peluche. Het was een masker van heerschzucht: een streng, fijn gelaat met scherpe trekken als gegraveerd in fijn staal; koudverstandige oogen met een strakken portretblik: dunne, baardelooze lippen, beslist op elkaâr gesloten als een slot. Haar man! En ze woonde nog in het zelfde huis, waar ze met hem gewoond had, waar ze hare vele gasten had moeten ontvangen, toen hij minister was geweest van Buitenlandsche Zaken. Hare recepties en diners schitterden als wereldsche tafereelen in haar geest op en ze zag nog duidelijk het oog weêr van haren man, die in een korten cirkelblik van goed- of afkeuring alles opnam: het arrangement harer kamers, harer tafels en haar eigen toilet. Haar huwelijk was niet ongelukkig geweest: haar man was wat koud en zonder expansie, geheel opgenomen in zijne eerzucht, maar hij hield van haar op zijne wijze, en dat zelfs met teederheid: ook zij, ze had van hem gehouden; zij had gemeend hem uit liefde te trouwen: hare aanhankelijke vrouwelijkheid beminde heerschers. Delicaat van gestel, ondermijnd misschien door de te groote energie der gedachte, was hij na eene korte ziekte overleden; Cecile herinnerde zich hare treurigheid, hare eenzaamheid met de twee kinderen, van wie hij reeds gevreesd had, dat zij ze bederven zoû. En hare eenzaamheid was haar zoet geweest, met het gewolk van haar gedroom . . .

Waarom had ze dit portret — eene mooie levensgroote fotografie; een koolafdruk, donker van eene Rembrandtsche schaduw — nooit laten naschilderen in olieverf, zooals ze eerst had willen doen? Het voornemen was uit haar weggebleekt;

ze had er in maanden niet meer aan gedacht; nù eensklaps dacht zij er aan . . . En er was geen zelfverwijt en wroeging in haar. Ze zoû de schilderij niet laten maken. Het was goed, zoo. Zij dacht zonder weemoed aan den doode. Zij had zich niet over hem te beklagen gehad, hij had haar nooit iets kunnen verwijten. En nu, ze was vrij; zij werd er zich bewust van met eene wijde blijdschap. Vrij, te voelen wat ze wilde. Hare vrijheid welfde zich als boven haar uit met blauwe uitspansels, waarin hare nieuwe liefde opsteeg in de immaculate vlucht van een duif. Vrijheid, lucht, licht! Ze wendde zich met een glimlach van verrukking af van het portret; heure armen sloegen zich boven haar uit als wilde zij hare vrijheid, de wijdte van hare lucht, meten, als wilde zij het licht tegemoet. Lief, ze had lief! Er was alleen liefde; er was alleen de harmonie van zielen, de harmonie harer ziel van dienares met die van heur, op aarde verbannen, god. O, wat een gratie, dat die harmonie bestaan kon, tusschen zoo iets hoogs als hij en laags als zij! Maar hij mocht het niet zien, dat ze laag was; madonna moest ze blijven, om hem moest zij die blijven, om hem, in de marteling van zijn eerbied, en de duizeling van het hooge punt, troon van vergoding, waarop hij haar tot zich verhief. Om haar heen voelde zij die duizeling draaien als met ringen van glans. En ze viel neêr op hare bank, hare vingers vouwden zich, hare oogleden knipten; toen bleven hare oogen zelve voor zich uit turen, heel ver weg. . .

VI.

Jules was een paar dagen niet naar school gegaan, om zware hoofdpijnen, die hem heel bleek maakten en hem een trek van groote treurigheid gaven; maar hij was nu wat beter, en, zich vervelende op zijn eigen kamertje, ging hij naar be-

neden, naar den leêgen salon en zette zich voor de piano. Papa zat wel te werken in zijn kantoor, maar het zoû papa zeker niet hinderen, dat hij speelde. Dolf bedierf hem, in zijn jongen iets ziende, dat hemzelven vreemd was en hem daardoor aantrok, zooals hem dit misschien vroeger in zijne vrouw ook had aangetrokken; kwaad kon Jules in zijn oogen niet doen en als de jongen maar gewild had, zoû Dolf geen geld gespaard hebben om hem eene zorgvuldige muzikale opvoeding te laten geven, maar Jules kantte zich met handen en voeten tegen alles wat naar lessen zweemde en beweerde bovendien, dat het niet de moeite waard zoû zijn. Eerzucht was er niet in hem; het streelde hem niet, dat Dolf zooveel in hem zag, zooveel meende te hooren in zijn spel: hij speelde alleen voor zichzelven, hij speelde om zich te uiten in de vage taal van muziekklank. Op dit oogenblik voelde hij zich alleen, verlaten in het groote huis, al wist hij, dat papa twee kamers àf zat te werken en dat hij zijn toevlucht zoû kunnen nemen op papa's groote bank; in zijn borst was op dit oogenblik een bijna fyziek gevoel van angst voor die eenzaamheid, welke iets als eene wijdte van in-alleen zijn om hem deed ronddraaien. Hij was veertien jaar, maar hij voelde zich niet als een kind, niet als een jongen: iets weeks, behoefte aan bijna vrouwelijke aanhankelijkheid, toewijding aan een, die hem alles zoû zijn, had hem reeds van zijne kleine-kind zijn als in zijne viriliteit getroffen en het doorhuiverde hem met die angst voor in-eenzaamheid, alsof hij zichzelven niet begreep, alsof hij bang was voor zichzelven. Zoo leed hij veel aan vage stemmingen, waarin dat vreemde hem beklemde en op de borst klom, waarin hij niet wist waar hij zijn in-wezen zoû verschuilen en waarin hij spelen ging, om zich te verliezen in de groote klankziel van muziek. Zijne dunne, nerveuze vingers tokkelden tastende over de toetsen; zelve leed hij van valsche akkoorden, die hij zoekende aansloeg; dan liet hij zich gaan, vond

een enkel motief, heel kort, van klagende mineur-melancholie, en liefkoosde dat motief, liefkoosde het in vreugde dàt gevonden te hebben, dat te kúnnen vinden, liefkoosde het tot het als eene monotonie van verdriet ieder oogenblik terugkwam. Hij vond het motief zoo mooi, en kon er niet van scheiden; ze zongen zoo goed weêr wat hij voelde, die vier, vijf tonen en hij speelde ze weêr en speelde ze weêr, tot Suzette binnen vloog en hem zei, dat ze dol werd en hem vroeg of hij ophield.

Zoo ook speelde hij nu, en het was erbarmelijk eerst; hij kende nauwelijks de noten weêr; verscheurende cacofoniën kermden op en doorsneden hemzelven zijn arm, nauw van hoofdpijn genezen, brein; hij kreunde of hij weêr pijn had, maar zijne vingers waren als gehypnotizeerd, ze konden niet uitscheiden, ze zochten door en de klanken zuiverden zich; eene korte fraze klaarde los als met een kreet, een kreet, die telkens terugkwam op één zelfden toon, plotseling hoog na de doffe laagte, die als gepreludeerd had. En die toon was Jules eene verrassing: hij schrikte van ze — ze klonk zoo mooi van verdriet — en hij was nu blij ze gevonden te hebben en blij zoo een mooi verdriet te hebben. Toen bezat hij zich niet meer, en hij speelde door en het was hem of hij niet speelde maar een ander, die in hem was en hem dwong; hij vond de volle accoorden zuiver als bij intuïtie; door het geween der klanken heen liep die zelfde muzikale figuur hooger en hooger op als met zilveren voeten van reinheid tegen luchtig omhoog geblazen regenbogen van kristal en bereikte ze het hoogste van den glasboog, dan stiet ze haar kreet, maar nu met dronkenschap, uit in majeur, als sloeg ze hare wijde armen blijde op naar hemelen van ontastbaar blauw. En het werden als menschenzielen, die eerst leven en lijden en uitstooten haar klacht, die dan sterven, beginnen te stralen met lichamen van klaarte, wien lange vleugelen ontschieten als

weêrlichten van zilver, hunne zieleschouders uit; ze trippelen achter elkaâr de regenbogen over als over bruggen van glazen blauw en rose en geel getintel, en er komen al meer en meer; het zijn volken van zielen en ze reppen en reppen hare zilveren voeten, ze dringen zich over den regenboog, ze lachen en zingen en duwen elkaâr; in hun gedrang stooten hare vleugels elkaâr, verstuift er zilver dons. Op den top van den boog staan ze nu en zien op, gróote naïveteit van lachende kinderoogen en ze durven niet, ze durven niet, maar achter hen dringen de zielen; ontèlbare komen ze, meerdere, meerdere altijd door; ze duwen op naar den hoogsten top, hunne vleugels recht in de lucht, vlak tegen elkaâr. En nu, het moet: ze mogen niet meer aarzelen: éen haalt er diep adem, geeft een schok, spreidt open zijn vlucht en slaat zich met éen slag uit den dichten drom, de lucht in. Hem volgen er dadelijk vele, de een na den ander; ze stijgen in blauw in bezwijmeling; het glanst alles om hen rond. Nu, diep onder hen, welft zich, dun als een draad, de boog, maar ze zien er niet naar: stralen vallen er hun te gemoet; zielen zijn het, die ze omhelzen; in omhelzingen nemen zij ze meê. En dan het licht; het licht, dat overstraalt; oplossingen in het supreme licht; niets dan het licht, de klanken zingen het licht, de klanken zijn het licht, er is niets meer dan het Licht, eeuwig . . .

— Jules!

Hij zag met een blik, die niet herkende.

— Jules! Jules!

Hij glimlachte nu, als gewekt uit een slaap van droomen; hij stond op, ging naar haar toe, Cecile. Zij stond voor de deur; zij was daar blijven staan, terwijl hij speelde: het was haar geweest of hij iets van haàr speelde.

— Wat speelde je daar, Jules? vroeg zij.

En hij was nu geheel wakker en verlegen, omdat hij dacht,

dat hij zeker heel veel geluid had gemaakt door het huis, door hun huis . . .

— Ik weet niet, tante! zeide hij.

Maar zij omhelsde hem, in eens, onstuimig, met dankbaarheid . . . Zij was hem Hét, het Mysterie! verschuldigd, omdat hij eens op haar was boos geweest . . .

HOOFDSTUK IV.

I.

«O, dat wat niet te zeggen is, omdat woorden zoo weinige zijn, altijd de zelfde, combinaties van enkele letters en klanken; o, dat wat niet te denken is in de enge grenzen van het verstand; dat wat alleen aan te zweemen is met nauwlijks voelhorens van ziel: Essence der essences der dingen van onszelve . . .»

Maar ze schreef niet verder, zij wist niet meer: schreef ze, dat ze geen woorden had en zocht zij ze toch?

Zij verwachtte hem en ze zag nu uit het open venster, of hij kwam. Lang bleef zij daar; toen wist ze, dat hij dadelijk komen zoû en hij kwam ook; ze zag hem naderen langs den Scheveningschen weg; hij duwde het ijzeren hek der villa open, glimlachte haar toe en groette met den hoed.

— Wacht! riep ze. Wacht daar . . .

Ze ging vlug de trap af, in den tuin, waar hij gebleven was. Hij zag haar hem tegemoet komen, vreugdig van geluk, en zoo broos bevallig; haar blonde hoofd zoo fijn in het jonge groen van Mei; als van een jong meisje haar figuur in het heel licht grijze toilet met wat zwart fluweel lint en iets van zilverkant hier en daar.

— Ik ben blij je te zien. Je bent in zoo lang niet bij me geweest! sprak ze en gaf hem de hand.

Hij antwoordde nog niet, glimlachend.

— We zullen in den tuin gaan zitten, achter, het weêr is zoo mooi.

— Ja, sprak hij.

Zij wandelden den tuin in, langs de arabesken der paden; de jasmijnen sterrelden wit langs hen heen. In een andere villa speelde men piano, de klanken dwaalden over: het was Rubinsteins romance in es.

— Hoor! zeide Cecile, opschrikkend. Wat is dat?

— Wat? vroeg hij.

— Wat daar gespeeld wordt?

— Rubinstein, geloof ik! sprak hij.

— Rubinstein . . .? herhaalde zij vaag. Ja . . .

En zij smolt weg in de weelde der herinnering van . . . wat? Nog éens, zoo, langs die zelfde paden had zij gewandeld, langs zulke jasmijnen, nog eens, heel lang, zoo lang geleden, gewandeld met hem, hem . . . Waarom? Keerde dan het zelfde terug, na eeuwen . . .

— Je bent in geen drie weken bij me geweest? sprak ze gewoon weg, zich terugwinnende.

— Vergeef me, antwoordde hij.

— Wat was er?

Er kwam weifeling in zijn geheele wezen, het scheen als zocht hij iets.

— Ik weet het niet, sprak hij zacht. U moet het me vergeven, niet waar? Den eenen dag was er dit, en den anderen dat. En dan . . . ik weet het niet. Veel redenen bij elkaâr. Het is niet goed, dat ik u veel zie. Niet goed voor u en niet goed voor mij.

— Laten wij eens eerst over het eerste spreken. Waarom niet voor jezelven?

— Laten wij liever over het tweede spreken: dat wat u aangaat. De menschen . . .

— De menschen?

— De menschen spreken over ons. Ik ben nu eenmaal een mauvais sujet. Ik wil niet maken, dat uw naam op een profane wijze genoemd wordt met den mijne.

— En gebeurt dat?

— Ja . . . .

Zij glimlachte.

— Dat kan mij niet schelen.

— Maar dat moet u kunnen schelen; al is het niet voor uzelve, dan voor . . . .

Hij zweeg; zij begreep hem, hij bedoelde hare kinderen, zij haalde hare schouders op.

— En waarom nu niet goed voor u?

— Omdat men niet zoo dikwijls gelukkig mag zijn.

— Wat een sofisme! Waarom niet?

— Ik weet niet: dat voel ik zoo. Het verwent te veel. Het is te veel.

— Is u dan hier gelukkig?

Hij glimlachte en maakte eene zachte beweging van ja met zijn hoofd.

Zij zwegen, heel lang. Zij waren gaan zitten achter in den tuin op eene bank, die in eene halfrondte van bloeiende rhododendrons stond: de bloemen, satijnig paarsch en zacht getijgerd in den kelk, omringden hen in een hooge haag van dichte bouquetten, die opgingen van het pad tot boven hunne hoofden; stamrozen wierookten voor hen geur. Stil zaten ze nu, gelukkig bij elkaâr, gelukkig in de sympathie hunner atmosferen, die zich mengden, en toch in dat geluk de onoverkomelijke weemoed, die is in alles van het leven, zelfs in geluk.

— Ik weet niet hoe ik het u zeggen kan! sprak hij. Maar stel eens, dat ik u iederen dag zag, ieder oogenblik, dat ik aan u dacht . . . Dat zoû niet gaan. Ik zoû dan zoo verfijnd,

zoo subtiel worden, dat ik van louter geluk niet leven kon, want mijn andere mensch zoû niets ontvangen, zooals een dier, dat honger lijdt. Ik ben slecht, ik ben egoist, dat ik zoo spreken kan, maar ik moet u de waarheid zeggen, opdat u niet te goed van mij denkt. En zoo zoek ik uw gezelschap alleen als iets heel moois, dat ik me een enkele maal vergun te genieten.

Zij zweeg.

— Soms . . . dan denk ik, dat ik ook zoo niet goed doe, voor u. Dat ik op de eene of andere manier u beleedig en pijn doe. Dan zit ik altijd daarover te denken en dan geloof ik, dat het goed zoû zijn voor altijd afscheid van u te nemen.

Zij zweeg nog; roerloos zat ze, hare handen slap in den schoot, haar hoofd lichtjes neigend, een glimlach om haren mond.

— Zeg me iets . . . vroeg hij.

— Je beleedigt me niet en pijn doe je me ook niet, sprak zij. Kom bij me, wanneer je er behoefte toe voelt. Doe dat alles zoo als je wilt. Zoo vind ik het ook goed en daar moet je niet aan twijfelen.

— Ik zoû zoo gaarne weten hoe u van me hield . . .

— Hoe? Zooals een madonna houdt van een zondaar, die berouw heeft en haar zijn ziel geeft, sprak zij schalk. Ik ben immers een madonna?

— Wil u dat gaarne zijn?

— Kent u zoo weinig de vrouwen, dat u niet weet, hoe er in elk van ons iets als een verlangen is te troosten, weldadig te zijn en madonna te spelen?

— Spreek zoo niet, vroeg hij met iets als pijn.

— Ik spreek in ernst . . .

Hij zag haar aan; twijfel rees in hem op, maar ze glimlachte hem toe; een kalme glans was om haar; in de bou-

quetten der rhododendrons zat zij daar als in de bloesemteederheid van éene groote mystieke bloem. Zijn twijfel werd toen als eene wond, die gebalsemd wordt. Hij gaf zich geheel over aan het geluk; het weefde eene atmosfeer om hem heen van zachte levenskalmte, eene atmosfeer, waarin het leven kalm en hartstochteloos en rustig glimlachend wordt, als de lucht, die fijn is om goden. Het begon te donkeren: een violet geduister viel uit den hemel neêr als floers, dat viel op floers; stil lichtteden de sterren op. De schaduwen in den tuin, tusschen de heesters, waar zij zaten, vloeiden samen; de piano in de andere villa was stil geworden. En het Geluk trok als een sluier tusschen zijne ziel en de wereld daarbuiten: den tuin met zijn aanleg van paden en perken; de villa met gordijnen aan vensters en ijzeren hek: den weg daarachter met geknars van rijtuigen en van trams. Vèr trok zich dat alles terug, het geheele leven der gewoonheid trok zich ver van hem terug, het waasde weg achter den sluier, het stierf af. En het was hem geen gedroom of verzinsel; de werkelijkheid was hem het Geluk, dat gekomen was, terwijl de wereld afstierf; het Geluk, dat ijl was, niet te zien en niet aan te raken, gekomen als het was uit de Liefde, die alleen is sympathie, in kalmte en zonder hartstocht, de Liefde, die loùter is en slechts is om zichzelve, zonder bijgedachte van iets te nemen, zelfs niet van iets te geven, de liefde der goden, die is de ziel der Liefde zelve. Hoog voelde hij zich: de gelijke der illuzie, die hij zag in haar, die ze wezen wilde om hem, die hij nu óok zien bleef in haar, zonder twijfel. Want hij kon niet weten, dat wat hem zóo het Geluk gaf — zijne illuzie, — zoo volkomen en zóo kristalhelder, iets van leed zoû zijn voor haar; hij kon op dit oogenblik zonder zonde niet doordringen in de waarheid der wet, die wil het evenwicht, die wegneemt aan de eene wat zij den andere biedt en die het Geluk geeft met het Leed samen; hij kon niet weten, dat zoo het Geluk was aan

hem, aan haar was de smart, de smart, dat ze zich moest voordoen en hem bedriegen om hèm; de smart, dat zij het aardsche wilde, dat zij het aardsche miste, dat zij smachtte naar het aardsche . . .! En nog minder kon hij weten, dat niettegenstaande dit alles, toch deze wellust was in hare smart: te lijden door hem, te lijden voor hem, kon hij weten, dat geheel hare smart wellust was.

II.

Het werd donker, laat, en zij zaten er nog, toen ze vroeg:

— Willen we wat wandelen?

Hij aarzelde glimlachend, maar zij vroeg nog eens:

— Waarom niet, als je wilt?

En hij kòn niet meer weigeren.

Zij stonden op, zij gingen langs den achterkant van het huis, en Cecile vroeg aan de meid, die ze bij de deur der keuken zag zitten naaien:

— Greta, haal even mijn kleinen zwarten hoed, mijn zwarte fichu en een paar handschoenen.

De meid stond op en ging het huis in. Cecile merkte hoe een beetje verlegenheid zich sterker uitteekende in Quærts' geweifel terwijl zij nu wat dralend wachteden tusschen de bloemenperken. Zij glimlachte, plukte eene roos, die ze zich in den ceintuur stak.

— Zijn de jongens naar bed? vroeg hij.

— Ja, antwoordde ze, steeds glimlachend; al lang.

De meid kwam terug; zonder spiegel zette Cecile zich het zwarte tulle hoedje op, sloeg de kant om haar hals, maar nu Greta de handschoenen aanbood, sprak zij:

— Neen, niet deze; haal een paar grijze . . .

De meid ging opnieuw en toen Cecile naar Quaerts zag, werd haar glimlach grooter; ze lachte even.

— Wat is er toch? vroeg zij ondeugend, hoewel ze het wel wist.

— Niets, niets! sprak hij vaag en hij moest geduldig wachten, tot Greta terug was gekomen.

Toen gingen zij door het achterhek van den tuin de Boschjes in. Zij liepen langzaam, zonder woorden, Cecile wat spelende met de lange handschoenen, die zij niet aanschoof.

— Heusch . . . begon hij, aarzelend.

— Wat dan toch?

— U weet het wel; wat ik u verleden ook zei: het is niet goed . . .

— Niet goed?

— Wat we doen. U risqueert te veel.

— Te veel, met u?

— Als iemand ons zag . . .

— Nu wat dan?

Hij schudde zijn hoofd.

— U is ondeugend; u weet het heel goed.

Zij knipte met hare oogen; haar mond werd ernstig; ze deed alsof ze zich een beetje boos maakte.

— Hoor eens, u mag niet zoo bang zijn, als *ik* het niet ben. Ik doe niets slechts. Onze wandelingen zijn geen geheim. Greta ten minste weet er van. En dan: ik ben vrij, ik doe en laat wat ik wil.

— Het is mijn schuld: den eersten keer, dat we 's avonds wandelden, was het op mijn verzoek . . .

— Doe dan nu boete en ga zonder scrupules zoet met me meê op *mijn* verzoek . . . schertste zij.

Hij gaf zich over, te gelukkig als hij was om aan conventie, aan dat wat op dit oogenblik afgestorven was, te offeren.

Zie gingen verder en zij zwegen. En zooals ze meestal hare gevoelens bij schokken van verbazing ontving — zooals zij ze ontvangen had toen Jules was boos geworden, en toen ze hare trap was opgegaan na hun gesprek aan het diner, over cirkels van sympathie, — bij schokken van verbazing, zoo ontving ze ook nu, met een schok, dit gevoel: dat ze toch niet zoo erg leed, als ze eerst meende; dat hare smart, die wellust was, geene marteling kon zijn, dat ze gelukkig was, dat het Geluk om haar heen kwam als de fijne lucht zijner eigene atmosfeer, omdat zij samen waren, samen . . . O, waarom te wenschen, nog meer, en dingen, die niet zoo louter waren? Had hij haar niet lief, en was zijne liefde niet een feit, en zoù zijne liefde haar dan niet aardsch genoeg zijn, als ze toch feit was? Had hij haar niet lief met teederheid, die vreesde voor wat haar hinderen mocht in de wereld, zoo ze die wereld vergat en 's avonds met hem dwaalde in het donker? Had hij haar lief met teederheid, maar ook niet met glans, met den glans van het goddelijke zijner ziel, omdat hij haar madonna noemde, dus — zich misschien onbewust in zijn eenvoud — haar met dien naam gelijke maakte aan wat goddelijk in hem was. Had hij haar niet lief? God, had hij haar dan niet lief?! En wat wilde ze meer? Neen, o neen, ze wilde niets meer; ze was gelukkig, ze had het Geluk met hem samen; hij gaf het haar, zooals zij het hem gaf; het was een sfeer, die met hen meêtrok, waar zij ook gingen, zoekende hunnen weg, langs de weggedonkerde paden der Boschjes, zij nu aan zijn arm, hij haar leidende, daar ze niets zag in het donker, dat toch louter licht was van hun Geluk. En zoo was het of het niet avond was, maar dag, Middag, middag in den nacht, ure van licht in het duister!

III.

En het donker was het licht; de nacht daagde van het Licht, dat straalde alom. Stil straalde het, het Licht, als éene enkele zonnester, die straalt met zachten glans van klaarheid, hel in een hemel van stil wit zilver licht; hemel, waar zij liepen over melkwegen van licht en muziek; het straalde en het klonk onder hunne voeten en in zeeën van ether verhief het zich hoog boven hunne hoofden en straalde daar weêr en klonk er weêr, hoog en zuiver. Zij waren er alleen, in hunnen hemel, in hunne hemelwijdte, die was als de Ruimte, eindeloos onder hen en boven hen en om hen rond, met eindelooze ruimten van licht en muziek; van licht, dat muziek was. Eeuwigheden lang mat zich hun hemel uit, naar alle zijden mat zich die uit, met zalige verschieten van witte zonneglansen, in glans verschoten en weggeglansde landouwen, als oazen van bloemen en planten aan wateren van licht, stil en klaar en geruischloos van vrede. Want de vrede was er de lucht, waarin alle verlangen oplost en tot kristallen transparantheid wordt en hun leven was er het limpide zijn in verlangenloozen vrede; zij wandelden er voort, in goddelijke sympathie van samenzijn, nauw aan elkaâr, als in éen engen ring omgeven, éen ring van glans, die hen omgaf. Nauwlijks in hen was er herinnering aan de wereld, die was afgestorven en afgeschitterd in het stralen van hunnen hemel; niets was er in hen dan de extaze van hunne liefde, die hunne ziel was geworden, alsof zij geene ziel meer hadden en slechts liefde waren; en toen zij om zich heen zagen en zagen in het Licht, zagen zij, dat hun hemel, waarin hun Geluk het Licht was, niets was dan hunne liefde en zagen zij, dat de landouwen, — de bloemen en planten aan wateren van licht, — niets waren dan hunne liefde, en dat de eindelooze Ruimte, de eeuwigheden van glans en ruimte, van ruimten vol glans en muziek, die zich uitmaten

naar alle zijden, onder hen en boven hen en om hen rond, niets waren dan hunne liefde, die geworden was tot hemel en geluk.

En het Doel, dat Cecile eens had vóórgeraden, verscholen in de verte, in de uitstraling van eigen goddelijkheid, traden zij nu middenin, in zijn zonnekern; midden in het Doel traden zij en rondom hen schoot het zijne eindelooze stralen naar alle eeuwigheden heen, alsof hunne Liefde werd tot middenpunt des Heelals . . .

IV.

Maar zij zaten op eene bank, in het donker, niet wetende, dat het donker was, daar hunne oogen vol waren van het Licht. Zij zaten er naast elkander, eerst zwijgende, en toen hij zich herinnerde, dat hij eene stem had en woorden kon zeggen, sprak hij:

— Ik heb nooit zoo een oogenblik doorleefd als dit. Ik vergeet waar we zijn en wie we zijn en dat we menschen zijn. We zijn dat geweest, niet waar; ik herinner me, dat we dat geweest zijn?

— Ja, we zijn nu geen menschen! sprak zij glimlachend en hare vergroote oogen zagen in het donker, dat Licht was.

— Eens, toen waren we menschen, menschen, die leden en verlangden op een wereld, waar heel veel moois was maar ook heel veel leelijks.

— Waarom spreek je daar nu van? vroeg ze en hare stem klonk haarzelve als komende van heel ver en laag onder haar.

— Ik herinnerde me dat . . .

— Ik wilde het vergeten.

— Dan zal ik het ook doen. Maar ik mag u toch wel

in menschenwoorden danken, dat u mij maakte tot niet meer mensch?

— Deed ik dat?

— Ja; mag ik u daarvoor danken, op mijn knieën?

Hij knielde neêr en nam eerbiedig hare handen. Hij zag slechts even den omtrek harer gestalte, stil, onbewegelijk gezeten op de bank; er was iets als het parelgrijze doorschemeren van een sterrenlucht boven hen, tusschen de zwarte takken. Zij voelde hare handen in de zijne, en toen zijn mond, zijn zoen op hare hand. Heel zacht maakte zij zich los, en daarna was het met eene groote ziel van kuischheid, vol verlangenloos geluk, dat zij hare armen heel zacht boog om zijn hals, zijn hoofd tegen zich nam en hem kuste op het voorhoofd.

— En ik, ik dank je ook! fluisterde zij verrukt.

Hij bleef stil en zij hield hem zacht vast in hare omarming.

— Ik dank je, sprak ze, dat je me dit geleerd hebt en me geleerd hebt zóo gelukkig te zijn als we zijn en niet anders. Zie je, toen ik nog leefde, toen ik een mensch was, een vrouw, meende ik al geleefd te hebben, vóór ik je ontmoette, want ik had een man gehad en ik had kinderen van wie ik heel veel hield. Maar ik leerde pas het leven van jou, het leven zonder egoïsme en zonder verlangen; ik leerde dat van je dezen avond, of... dezen dag, wat is het? O, je hebt me het leven gegeven en het geluk, en alles! En ik dank je, ik dank je! Zie je, je bent zoo groot en zoo sterk en zoo klaar en je hebt me gedragen naar je eigen Geluk, dat ook het mijne moest zijn, maar dat zoo hoog boven me was, dat ik het zonder je nooit bereikt zoû hebben! Want er was een grens voor me, die er niet voor jou was. Zie je, toen ik nog mensch was — en zij lachte, terwijl zij hem vaster nam — had ik een zuster en die voelde òok, dat ze een grens had tusschen haar en haar geluk, en ze voelde,

dat ze die grens niet kon overschrijden en was daar zoo ongelukkig om, dat ze vreesde gek te zullen worden. Maar ik, ik weet het niet: ik droomde, ik dacht, ik hoopte, ik wachtte, o ik wachtte en toen ben je gekomen, en je hebt me dadelijk doen verstaan, dat je geen mensch, geen man voor me mocht zijn, maar dat je méer voor me kon zijn: mijn engel, o mijn heiland, die me in zijn arm nam en me over de grens opdroeg naar zijn eigen hemel, waar hijzelve god was en mij madonna maakte. O, ik dank je, ik dank je! Ik weet niet hoe ik je danken kan, maar ik kan je alleen zeggen, dat ik van je hoû, dat ik je aanbid, dat ik mijn ziel neêrleg aan je voeten. Blijf zoo en laat me je aanbidden, terwijl je zoo knielt. Zoo mag ik je wel aanbidden, niet waar, terwijl jezelve knielt? Zie je, ik moet je ook biechten, zooals je mij wel eens deed, — ging zij voort, en zij kón nu niet anders dan biechten, — ik ben niet altijd eerlijk tegenover je geweest, ik heb me wel eens moeten voordoen àls een madonna, terwijl ik toen nog gewoon vrouw was, vrouw, die eenvoudig-weg van je hield. Maar ik was oneerlijk voor je eigen geluk, niet waar? Je wilde mij zoo hebben, je was gelukkig als ik zóo was en niet anders. En nu, nu kan je mij het ook vergeven, omdat ik mij nu niet meer behoef voor te doen, omdat dat het verleden is, omdat dat is afgestorven, omdat ikzelve ben afgestorven van mezelve, omdat ik nu geen vrouw en geen mensch meer ben voor mezelve, maar alleen dat wat je me hebben wilt: madonna en schepsel van je, een atoom van je eigen essence en goddelijkheid. Vergeef je me dus het verleden . . .? En mag ik je danken voor mijn geluk, voor mijn hemel, mijn licht, o mijn God, voor mijn geluk, mijn groot, onmetelijk groot geluk?

Hij was opgestaan, hij zette zich naast haar en nam haar zacht in zijn armen.

— Is u gelukkig? vroeg hij.

— Ja, sprak zij, haar hoofd op zijn schouder leggende in eene zwijmeling van glans. En jij?

— Ja, antwoordde ook hij en hij vroeg verder:

— En verlangt u nu . . . niets anders?

— Neen, niets! stamelde zij. Ik wil niets dan dit, niets dan wat ik heb, o niets, niets anders!

— Zweer me dat dan . . . bij iets heiligs! vroeg hij.

— Ik zweer het je . . . bij jezelven! zwoer zij.

Hij drukte haar hoofd weêr neêr op zijn schouder. Hij glimlachte en zij zag niet, dat er weemoed was in zijn lach, want zij was verblind van glans.

V.

Zij zwegen lang, zoo zittende. Zij herinnerde zich vele woorden gezegd te hebben, ze wist niet meer welke. Om haar heen zag zij, dat het donker was, met alleen dat geschemer van parelgrijs boven hunne hoofden, door de zwarte takken door. Ze voelde, dat ze met haar hoofd op zijn schouder lag; ze hoorde zijn adem. Iets als kilte liep haar langs de schouders, niettegenstaande de warmte zijner omhelzing; ze trok de kant dichter om haar hals en voelde, dat de bank, waarop zij zaten, wat vochtig van dauw was.

— Ik dank je, ik heb je zoo lief, je maakt me zoo gelukkig, herhaalde zij.

Hij zweeg, drukte zeer zacht, met enkel teederheid, haar tegen zich aan. Heure laatste woorden klonken haar nog in de ooren nadat zij ze gezegd had. Toen moest ze zich erkennen, dat ze niet spontaan waren geweest, als alles wat zij hem te voren gezegd had, terwijl hij voor haar geknield lag, met zijn hoofd aan hare borst. Zij had ze gezegd, om hun stilzwijgen te vullen: vroeger had dit stilzwijgen haar nooit gehinderd, waarom dan nu?

— Kom! sprak hij zacht en ze hoorde nog niet den weemoed zijner stem, in dit enkele woord.

Zij stonden op, en liepen verder. Hij dacht er aan, dat het laat was, dat ze door dìt pad naar huis zouden kunnen gaan: verder dacht hij aan veel treurigs, dat hij niet had kunnen zeggen; het was alleen als schemering, die om hem heen kwam na de verblinding van het Licht hunner hemelen van zoo even. En hij moest voorzichtig zijn: het was hier zeer donker, en maar heel bleek zag hij het pad schemeren voor hunne voeten; boomstammen schuurden zij rakelings aan.

— Ik zie niets! sprak Cecile lachend. Ziet u den weg?

— Vertrouw maar op me: ik zie heel goed in het donker, antwoordde hij. Ik heb de oogen van een lynx . . .

Stap voor stap gingen zij voort en zij gevoelde eene zoete vreugde zich te laten leiden door hem! zij klemde zich vaster aan zijn arm, zeide lachende dat ze bang was en dat ze heel bang zoû zijn, als hij haar nu in eens losliet.

— En als ik nu in eens wegliep en u liet staan? schertste Quaerts.

Zij lachte, zij smeekte lachend, dat hij het niet doen zoû. Toen zweeg ze, boos op zichzelve, dat ze gelachen had: een last van weemoed bezwaarde haar om haren scherts en gelach. Ze gevoelde iets, als was ze dàt onwaardig, waarvan zij zoo even in glanzen lichts ontvangen was geworden.

En ook in hem was weemoed: de weemoed, dat hij haar leiden moest door duisternis, over onzichtbare paden, langs rijen van onzichtbare boomstammen, die haar schrammen en kneuzen konden, dat hij haar leiden moest door een donker bosch, door eene zee van zwart, door eene inktduistere sfeer, terwijl zij terugkwamen van den hemel, waar alles licht en alles geluk was geweest, zonder weemoed, en duister.

En zoo, in dien weemoed, zwegen zij, tot zij op den grooten weg waren, den ouden Scheveningschen weg. Zij naderden de villa.

Er ging een tram voorbij; twee, drie wandelaars liepen daar: het was een mooie avond. Hij bracht haar thuis en wachtte, tot, op zijn bel, geopend zoû worden. De deur bleef lang dicht, hij drukte intusschen vast hare hand en onwillekeurig deed hij haar een beetje pijn. Greta was zeker in slaap gevallen, meende ze:

— Bel nog eens, wil u?

Hij belde weêr en luider; de deur werd nu na een oogenblik geopend. Zij bood hem ten tweede male de hand, met een glimlach.

— Adieu, mewrouw! groette hij, terwijl hij nu heure vingers eerbiedig aannam en zijn hoed oplichtte, en nu, nu hoorde zij den klank zijner stem, den klank van weemoed . . .

Louis Couperus, «Extaze», Amsterdam, L. J. Veen.

ANNA DE SAVORNIN LOHMAN.

FRAGMENT UIT «HET ÉÉNE NOODIGE».

Toen viel in de schemering van haar leven het groote Licht. — — — —

Zij ontmoette hem: den meerdere, — hem die hooger stond dan de anderen. — — — En hem kreeg zij lief. — — — —

Hij was een die, — onafhankelijk, — stil, — niet belust op kleinzielige grootheid bij de menschen, — zijn eigen-gekozen, mooien levensweg alleen durfde gaan; — weg van veel werken, — veel plichtsbetrachting, — snel verbruiken van de levenskracht in het zich geven aan een veel toewijding eischende taak.

«O, hij was wél knap,» zeiden de menschen van hem, — dáárom hem bewonderend, — want knapheid pakt de domme menigte méér dan hoogheid van karakter, — «maar hij was zoo hooghartig, — zoo onverschillig voor den lof en de blaam der «wereld», — zoo koel voor de «publieke opinie». — — Het kon hem zoo volstrekt niets schelen wat «men» van hem zei.»

En dàt was zoo. — Hij had noch den tijd, noch den lust zich bezig te houden met de angstvallige vraag wat de banaliteit rond hem zeurde van zijn doen. — Juist dáárom, — om zijn zoo anders zijn dan de kleinzielige, gewone men-

schen, — dáárom wàs hij de meerdere; — dáárom kreeg Katie hem lief. — — —

— Maar in haar verzette zich in den beginne een onmachtige trots tegen dat, — immers niet door hem van haar gevraagde, — hem haar liefde wijden moeten. Zij wilde zwijgend overwinnen haar ontwakend liefdegevoel, — zich zeggend met valsche schaamte, — dat het onvrouwelijk was, — haar sexe onwaardig, — lief te hebben, ongevraagd, den man die immers niet het eerst trachtte te winnen die liefde, — die ze niet begeerde misschien.

Want ook in háár was nog het conventioneele van meisjesopvoeding niet uitgeroeid; — en nog begreep zij niet dat liefde 't hoogste, heiligste, natuurlijkste vrouwengevoel is; — gevoel dat ontwaakt van zelve, om nooit weer te kunnen sterven dan; — dat opvlamt om door geen macht ooit te kunnen worden uitgedoofd; — gevoel dat altijd tot eer strekt, — omdat het de volheid van het vrouw-zijn maakt — ook al is de volmaaktheid der beantwoording er aan ontzegd —; al is het een gevoel dat geleefd heeft alléén, — om te sterven alléén; — mèt haar in wier ziel het, — stil, — is omgedragen in smart, — ongeweten altijd door hem dien het was gewijd.

En dáárom, — omdat dat conventioneel begrip van valsche schaamte nog in haar was, — drong ze, laf, zich op dat zij zich vergiste in zijn de meerderezijn, — wilde zich wijsmaken dat de menschen in hun bekrompen oordeel over hem gelijk zouden hebben — dat hij was koud —, ongevoelig. Want, — als ze hem zoo aan zich zelve kon doen schijnen zooals «men» zei dat hij was, — dan, — dacht ze, — dan zou ze veilig voor hem wezen; — dan kunnen gelooven misschien hoe hij in werkelijkheid wàs wat «men» hem noemde: hooghartig, — ongevoelig, — koel. — — —

En zij deed hem onredelijke, veeleischende verwijten, —

die zij niet meende. — Zij wilde hem boos maken, hopend dat hij haar óók grieven zou. — Want dan zou zij recht hebben óók boos te worden wellicht. — En dan had zij hare vrijheid immers terug veroverd.

Maar hij wérd niet boos. — Haar kleinzielig aanvallen liet hem koud. — En in zijn klare ernstige oogen las zij dat hij niet anders zijn zou dan die hij altijd was: de meerdere. — — — —

Toen schaamde zij zich om haar lafhartig doen. — Zij verachtte zichzelve om haar vrouwelijke list van lafheid, — die haar, — in het voor zijn de meerdere zijn vluchten, — steentjes had doen werpen op zijn weg, — verraderlijk; — opdat hij misschien zou struikelen daarover en aan de anderen gelijk worden.

— En tegelijkertijd jubelde in haar een zalige blijdschap van fier op hem zijn, — omdat hij niet wàs gestruikeld; — omdat hij gebleven was dien zij in hem geweten had van het begin: de meerdere. — — — —

«Ik heb ongelijk,» zei zij tot hem.

Het was hààr zoet hem dien zij liefhad haar ongelijk te bekennen. — Maar hij, — die niets vermoedde van de aanleiding tot haar gedrag, — verwonderde zich over haar moed van schuldbelijden, — waartoe de menschen gewoonlijk zoo weinig in staat zijn, in hun bekrompen-kleinzieligen hoogmoed. —

En hij gaf haar een beetje vriendschap. —

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — En steeds, — in de stilte van haar eenzame kamers, — in de slapeloosheid harer nachten, — terwijl zij uiterlijk door het leven bleef gaan de fiere, zelfverzekerde vrouw die veroverd had eigen lot en menschenlof, — worstelde zij met haar stille liefde, — die zij wilde dooden — en die niet sterven kòn. —

Want, — met wreede helderziendheid zag zij het vooruit, — haar liefde zou opgroeien tot een liefde van smart. — Zij, de mindere, kon immers niet hopen dat hij, die zoo hoog stond, haar vragen zou zijn leven te deelen. — Het was gekomen wat zij vooruitgevoeld had altijd; de man dien zij haar liefde wilde wijden, die sloeg geen acht op haar; — die ging haar voorbij zonder haar op te merken, — niets vermoedend van het geluk dat zij hem had kunnen geven; heilig, rein geluk van hem wijden alles wat er mooi en goed was in haar ziel, om daardoor te volmaken zijn leven; — geluk van willen dienen hem, zonder iets daarvoor terug te verlangen dan het bij-hem-mogen-zijn, alleen uit de vrije wil van haar in hem gelooven; — geluk van niet eischen iets van zijn leven voor zich-zelve, maar van enkel willen geven het háre voor hèm. —

En toch, dáárin dat hij háár liefde niet waardeerde, dáárin kon zij nog berusten — in haar zich zelve zoo heel laag stellen naast hem; — in haar weten hoè hij immers niet lezen kon in haar ziel die groote, sterke, tot elk offer willige liefde van belangeloosheid, waardoor zij werd geadeld tot eene die waardig was het geluk hem te mogen liefhebben. Maar met nameloozen angst en bittere jaloezie vervulde haar de heimelijke vrees die haar folterde, vrees hoe hij den schat van het voor-zijn-geluk-mogen-leven verschenken zou wellicht aan een andere, — aan eene die niet wist te waardeeren zijn meerderheid; — eene wier uiterlijk schoon hem zou verlokken, hem zou verbergen de alledaagschheid harer ziel; — eene die hem slechts geven zou het zelfzuchtig, berekenend, uit allerlei banale beweegredenen samengestelde gevoeletje dat in het gewone doen liefde heet, — dat, voor wie wezenlijke liefde kennen, ontheiliging is van 't gewijde woord. — — — — — — — — O, de wreed zalige uren van haar stil worstelen met haar liefde — die niet wou sterven. — — — —

Want daar waren ook heerlijke oogenblikken; — korte, overspannen, zoet-weemoedige oogenblikken, waarin zij hopen durfde te zullen ontvangen het hoogste geluk; — waarin de glimlach in zijn ernstige oogen, — zijn vriendschappelijk omgaan met haar, — een bedwelmend visioen in haar deden opschemeren van de mogelijkheid dat hij vermoedde haar liefde en die aannam. — —

En dan herinnerde zij zich een vertrouwelijk woord dat hij tot haar had gesproken, — een hartelijken blik dien hij haar gegeven had, — een warmen handdruk waarmede hij haar zijn haar-vriend-zijn had gezegd; — en zij hoopte, — ondanks al haar verstandig redeneeren met zich zelve, hoopte ze, — — hoopte op het onzegbare geluk van te zullen zijn altijd met hem, — zijn vrouw. — —

Maar dan weer, — alleen, op haar slaapkamer, — opnieuw moedeloos, — speurde ze iedere onregelmatigheid in haar gelaat, — ieder gebrek in haar voorkomen, al haar uiterlijke onvolmaaktheden, — die zich aan haar gescherpten blik opdrongen in een wreed schel licht van «Zie je ons wel!» — En zij dacht aan die anderen, — die bevoorrechten onder de vrouwen, — die dadelijk veroveren wien zij willen behagen, zonder gekend te zijn naar hun innerlijke waarde, alleen reeds door hun de zinnen boeiende bekoorlijkheid van lichaam. — O, indien er onder dezulken geene nog was die zijn liefde had gewonnen, waarom dan zou hij acht slaan op haar, die niet boeide door 't lichaam, — en hem niet zeggen kon wat liefde, — hooge, heilige, reine liefde, — voor hem was in haar hart?»

Want, — als zij dàt maar had kunnen doen, — als hij maar had weten te lezen in haar ziel, — als zij hem maar had kunnen doen begrijpen hoe zij behoorde aan hem voor altijd, — hoe er geen enkele gedachte in haar leefde die niet gewijd was aan zijn geluk. O dan, — zij was er zeker van

met blij kennen van de heilige kracht van haar liefhebben, — dàn zou hij haar niet hebben versmaad; — dàn zou hij haar het recht hebben toegestaan zich hem te wijden. — En, — ook dat wist ze zeker in haar kennen de hoogheid van haar trouwe, tot alles bereide liefde, — hij zou eenmaal dan haar gedankt hebben voor wat zij hem geschonken had, haar ik, haar ziel; — voor haar nederig gekomen-zijn in zijn leven, — niet om dat te veranderen, — maar om het te wijden tot geluk door haar zelfopoffering en haar trouw.

Maar omdat dat alles niet kon, — omdat hij nooit lezen zou in haar ziel hare hooge, heilige, reine liefde —, daarom zou het nooit zijn voor haar, — het geluk van de zijne wezen. —

Het visioen van hoop flauwde weer weg. — Hij zou haar nooit, — nooit liefhebben. — Het was niet voor haar weggelegd het eene wat zij begeerde: — het volmaakte. — — En, worstelend met zichzelve, snikte zij uit haar jammer van vrouw-zijn. — Waarom kon zij haar niet moedig uitrukken, — onbevreesd voor de operatie? — Was zij niet sterk toch, zeker van haar wilskracht die haar den moed gegeven had den strijd met het leven te aanvaarden, — alleen? — Waarom was zij geslagen dan nu met machteloosheid; nu juist, nu zij uiterlijk een weg ging van onafhankelijkheid? — — —

O, het Lot, — het meedoogenlooze menschenlot! — — Wild woelde de bitterheid weer in haar op! — — Waarom had het Lot haar geschapen anders dan de overigen, die tevreden zijn kunnen met het alledaagsche? — Waarom moest zij hoog genoeg staan om den meerdere te begrijpen, en te verlangen naar het geluk, — wanneer zij hem toch nimmer toebehooren zou, — naar hem moest blijven smachten slechts, — met een wreed zeker-weten van voor altijd smachten vergeefs? —

En de smart schrijnde in haar; — maar daar doorheen jubelde diens ondanks het geluk, — omdat zij kende nu het bestaan van het éééne noodige, — van het Licht.

Altijd schooner gloeide in Katie's ziel het groote Licht.

Haar heilige, reine liefde was geworden de wortel nu waarop zij leefde, — waaruit zij trok de sappen van haar levensbestaan. — Zij was niet meer zich zelve; voor altijd was zij van hem. — Zij leefde alleen dóór en vóór en ín hem; — zijn maaksel, — zonder dat hij het wist, en ooit weten zou.

Wat híj er van kon denken, — hoe híj het zou beoordeelen, — hoe hij zelf leefde en handelde, — dat alleen was voortaan het richtsnoer van haar zijn; van haar doen. — Want de wereld wàs niet meer voor haar; alleen hij, de meerdere, bestond. — Die òm haar waren zagen in haar een zelfstandig-handelende vrouw. Maar in waarheid was zij eene die geheel afhankelijk was; — afhankelijk van hem in wiens meerderheid zij geloofde met iederen polsslag van haar wezen. — Haar denkwijze, haar levensbeschouwing richtten zich geheel naar wat zij te weten kwam van de zijne. — Er was geen slaafsche onderworpenheid daarin, — geen blind gehoorzamen aan zijn wil, dien hij haar opdrong. — Het was iets dat van zelf sprak, omdat zij geloofde in hem; — niet anders zijn wilde dan wat hij was. Als iets dat niet anders zijn kon drukte zich zijn wezen af in haar ziel, — die hém alleen toebehoorde. — En dat zich geven kunnen aan hem die was haar meerdere, — dat onbeantwoord zich hem geven, — zonder hoop van terugontvangen, — zonder dat hij het ooit zou weten hoe zijn beetje vriendschap haar eenig geluk

geweest was, — het was de zaligheid van haar eindelijk begrepen leven; — zaligheid van weten het hoogste dat daar is voor de vrouw, — van kennen het ééne noodige. —

— Maar in die zaligheid was, zooals in alles wat van de aarde is, — veel smart.

— Smart — omdat hij het nooit weten zou hoè zij hem had liefgehad. — Omdat haar het geven van haar eigen-ik voor zìjn geluk ontzegd was. — Want immers; — nooit, als hij leed droeg, zou zij het zijn mogen die dan het recht had hem te troosten, — nooit, als hem zwaar werd de last van het leven, zou zíj dien met hem mogen dragen; — nooit zou zij zijn zorgen, indien dat mogelijk ware, nemen kunnen op háre schouders, ook al zouden die bezwijken daaronder. — En, als hij ziek werd, gefolterd door de wreedheid van lichaamslijden, dan zou niet hàre hand zijn kussens zacht schudden, niet haar liefde hem kracht geven tot volhouden, om harentwil, wanneer zijn moed hem begaf. — Anderen, — onverschilligen wellicht, — zouden dan óm hem zijn, — hem verplegen, als een hun opgelegde plicht, die hen koud liet, dien zij zouden verzaken misschien. — En hij zou het niet weten dan, hoe er eene was, ver van hem, eene die geen andere gunst had gevraagd van het leven dan bij hem te mogen wezen, — hem te mogen helpen, juist in zùlke uren, —, waarin egoïsme zich zelve trouweloos verraadt.

Want haar liefde verlangde, belangeloos als echte vrouwenliefde, — niet in de eerste plaats te mogen ontvangen voor zich zelve vàn hem geluk; maar te mogen dienen hem dien zij liefhad, — zich te mogen offeren vóór hem, òm zíjn geluk. —

Smart ook, het zich in wreede onzekerheid voorstellen, hoe hij kiezen zou tot vrouw wellicht een andere; — eene onbeduidend van ziel maar schoon naar 't lichaam, — die dáárdoor hem winnen zou; omdat vrouwenschoonheid de man-

nen wint! O, dat in te denken, dat de benijde plaats naast hem ontwijd zou worden dan door een onwaardige misschien, — door eene die hem huwen zou uit laag berekeninggevoel, — van verlangen naar eigen huis, — naar eigen macht, naar eigen handelen-kunnen, naar al 't banale wat voor de alledaagsche vrouw 't huwelijk met een «goede partij» tot ideaal maakt. — Vooruit te zien in wreed visioen de ontgoocheling van zijn leven met zulk eene, — de ontwijding van zijn ziel dan, gekluisterd aan eene in wier innerlijke waarde hij zich had vergist! — En te moeten weten al dien tijd in haar eigen stil-klagend hart, wat geluk had kùnnen zijn voor hem èn voor haar, indien hij hààr liefde tot hem, haar hooge, heilige, reine liefde slechts had begrepen. — — —

Smart ook, de onzegbare folteringen van jaloezie, wanneer zij bedacht, hoe ook het andere gebeuren ging wellicht, — hoe zij het zou moeten aanzien hem gelukkig te weten mèt, gelukkig gemaakt dóór een andere; — eene andere wier liefde voor hem hoog en heilig en rein was als haar eigene. — Ach, hem kon zij zelfs dàt gunnen, — in de volmaaktheid van haar belangeloos hem liefhebben, — dat geluk waaraan zìj geen deel had. — Maar niet haar, — die onbekende vrouw die het hem zou mogen geven, dat geluk; — haar haatte zij daarom; — haar, de bevoorrechte, wier hand zijn leven effen zou maken; — terwijl zij, — wier hartebloed zou willen wegvloeien voor zijn geluk, droppel voor droppel, — dat uit de verte dan zou moeten aanzien: een misdeelde. —

«Dat was slecht van haar,» zeide zij zich, «slecht en klein, zulke jaloezie.» — Maar zij kon niet anders dan zoo wezen; want zij was maar een zwakke vrouw, — een vrouw die liefhad. — En daarom, om dat liefhebben van vrouw, — daarom kon zij wel hèm gunnen het geluk waarin geen plaats was voor háár; — maar die het hem zou mogen bereiden,

die, — benijdenswaardige boven allen, — die, — de onbekende mededingster, — die haatte zij nu reeds.

Maar wreeder dan alle andere smart, was haar smart van onzekerheid om hem. — Want zij zag hem immers maar van tijd tot tijd; — hij behoorde tot een anderen levenskring dan de hare. — Dàt ook scheidde haar van hem, dat hij geen gelegenheid had haar te leeren kennen dóór en dóór; — zooals zij begreep dat hij, — met zijn hooge eischen stellend karakter, — zou willen kennen de vrouw waaraan hij toestond te deelen zijn levenslot. — Vele, vele dagen waren er waarin zij hem niet sprak, — hem niet zag, — niet hoorde noemen zijn naam, — niet hoorde spreken van zijn doen. — Dan doorleefde zij martelende angsturen, in zich pijnigend afvragen wat hij deed, — of hij gezond was, — of hij niet wellicht te veel vergde van zichzelf in zijn zich onafgebroken wijden aan ernstige taak. — En in koortsige fantasie zag zij hem dan vóór zich, — overwerkt, — lijdend, — zwaar ziek misschien. — En zij haatte degenen die bij hem mochten zijn, die het recht hadden iets voor hem te doen; — want zij, — zij die voor hem had willen leven altijd, — zij moest van verre staan, — wist niet eenmaal van zijn ziek- of gezondzijn, van zijn lijden of zijn geluk. —

Of ook ontmoette zij hem, om slechts nóg meer te lijden daardoor. — Want zij speurde dan, met den scherpen blik van haar vrouwenliefde, in zijn trekken sporen van overspanning, — van vermoeienis, — van lijden; — en in zijn vermoeide oogen meende zij te lezen, met een angst om hem waarin toch fierheid op zijn wilskracht was, hoe hij te snel verbruikte zijn veel in beslag genomen lichaamskracht. — Maar zij moest zwijgen; — zij mocht hem niet zeggen haar vrees voor zijn gezondheid, — niet leggen haar hand in de zijne en hem vragen zich te sparen, voor haar die hem liefhad. — Zij moest zwijgen. — O, niet uit een conventioneel

begrip van «fatsoen», — van «vrouwenwaarde». Zij was integendeel zoo fier op haar liefde, — omdat die gold hem, den meerdere. — Maar, — zij begreep het met droeve zekerheid, — zij moest zwijgen, omdat door zulk bekennen der waarheid, zij zich zou hebben beroofd van hem te kunnen zien nu en dan, — van het eenige, kleine, stille geluk van haar vrouwenleven: — het met hem samen-zijn-kunnen enkele oogenblikken soms; — wetende dat zij voor hem niet meer was dan eene hem onverschillige bekende, — maar toch samen-zijn-kunnen met hem, — die was háár Licht.

En dat alles was, in haar zaligheid van kennen het ééne Noodige, — smart, — veel smart.

Maar zaligheid was het tòch; — want het was het eindelijk begrepene in haar leven van vrouw, — waardoor het een rijk leven geworden was.

Want nu en dan, — met wreede tusschenpoozen soms, — maar toch nu en dan, — kon zij hem zien en spreken, — ontmoeten zijn ernstige oogen waarin zij las zijn de meerdere zijn, — voelen zijn krachtigen handdruk, — hooren zijn sympathieke stem, — luisteren naar ieder zijner woorden; — om van dat weinige te leven tot op een volgend weerzien; — te leven van die brokjes, die voor haar, de misdeelde, afvielen van den grooten liefdedisch. —

— En ook, — in haar bescheiden verte kon zij gadeslaan toch den onafhankelijken tred waarmede hij ging zijn nobel, werkzaam leven; — leven zoo mooi, — en zoo goed, — en zoo nuttig, — en zoo stil verborgen; — leven zonder eenig bejag op menschenlof, op eerebaantjes, op grootheid van «officieel erkende verdienste»; — leven zoo anders dan dat van die mannen uit haar eigen kring van nietsdoen, — die hun tijd verluierden en verbeuzelden, of, egoïst, verbruikten om zichzelf een positie te veroveren, onder den schijn van godsdienstzin, — of van «'s lands belang» willen dienen, — of

dergelijke huichelarij. — Stil-gelukkig maakte het haar te hooren prijzen door de menschen zijn gaven, waarvoor zij zich buigen moesten tegen wil en dank. — Maar méer haast nog was zij fier, inwendig, wanneer zij hem verguisden in haar tegenwoordigheid, om zijn «vreemd» en «uit de hoogte» zijn»; — fier, omdat die banale meerderheid hem niet begrepen had, zooals zij het wist te doen met haar blikscherpte van liefde; — zij die wist te waardeeren de mooiheid van zijn voor 't oog van de banaliteit zich trotsch verbergende ziel van de meerdere-zijn. —

— Maar zaligheid bovenal was haar weten, — met iederen dag meer zeker-weten, — hoe zij niet meer was zich zelve, — maar van hem, — zíjn maaksel; — hoe alles wat er nobels en goeds in haar leefde, gewrocht was door haar zien op hem, op zijn nobel goed leven; — hoe hij het was door wien zij werd vrijgemaakt van kleinzieligheid, — en vrees voor het conventioneele — en halfheid; — hoe haar fouten alleen, — haar gebreken, — haar zwakheid van vrouwenziel, — háar eigendom waren; — maar het betere, het sterke, het edele in haar was het werk harer liefde, — harer hooge, reine, heilige liefde — tot een die was de meerdere, — — was het Licht van haar leven.

Anna de Savornin Lohman, «Het éene noodige»,
Amsterdam, P. N. van Kampen & Zoon.

W. G. VAN NOUHUYS.

«EERLOOS».

DRAMA IN DRIE BEDRIJVEN.

Derde Bedrijf.

Kantoor. Het licht is op. De blinden zijn al voor het raam. Men hoort zeer zacht piano-spel.

BRACHT, JAN en KOOS zitten te schrijven. JAN fluit.

BRACHT (kijkt een paar maal naar hem, schudt het hoofd). Jan, je moest dat fluiten laten.

JAN. Had ik het niet gedacht? 't Is een toer om het jou naar den zin te maken. Waarom mag ik nou niet eens fluiten? . . . Dat doe ik vanzelf als juffrouw Anna pianoles heeft. (Hij kijkt naar boven.) Wat speelt ze al aardig!

BRACHT. Het geeft geen pas.

JAN. Geen pas, geen pas, geen pas, dat ligt op je lippen bestorven. Ze kunnen je best «geen pas» gaan noemen in plaats van Bracht. Geen pas! Ik zal het immers niet doen als de patroon hier is. (Fluit weer.)

KOOS. Nee, dat zul je wel uit je ziel laten.

JAN. Nou ja — en als je meneer tegenwoordig ziet, zou je fluiten en zingen wel verleeren — al mocht het. Maar ik ben vandaag zoo lollig.

KOOS. Heb je de erfenis haast binnen?

JAN. Dat raad je ineens. Van-morgen zei de Notaris dat ik Zaterdag de dubbeltjes kan komen halen.

(BRACHT kijkt nu en dan naar de jongens.)

KOOS. Niet dat het me aangaat — maar hoeveel is het?

JAN. 't Is een aardig duitje, 't is meegevallen, een kleine tweehonderd gulden Vooral als je er volstrekt niet op gerekend hebt. Ik kende die tante niet eens.

KOOS. Waarachtig . . . En wat doe je er mee?

BRACHT. Praten jullie nou niet zooveel, je zult weer fouten maken, en dan weet je dat de patroon uit zijn hu meur is.

JAN. Toch niet, ouwe heer. En de patroon is tegenwoordig altijd uit zijn humeur. (Tot Koos.) Wat ik er mee doen zal? Wel, ik koop een klein effektje, dat heeft me mijn neef geraden, en die weet het wel. Dat kost me zoowat een honderdtachtig gulden, dan heb ik heel sekuur acht gulden rente.

KOOS. Maar dan hou je nog wat over.

JAN. Daar was 't me ook om te doen, en daar wil ik Zondag eens een plezierigen avond van hebben, dat beloof ik je! Dan moet jij komen en je meisje, en mijn neef en nog een paar van de registratie, en . . . Zeg eens Bracht, kom jij ook?

BRACHT. Dank je. Ik hou er niet van een ander zijn geld mee op te maken.

KOOS. Dat moet ik zeker op mijn fatsoen trekken.

BRACHT. Dat moet ieder voor zich weten: ik hou er niet van.

JAN. Nou, Brachtje, graag of niet hoor. Ik vroeg het, omdat we samen op éen kantoor werken, zie je. 't Zou anders niet collegiaal zijn, maar als je geen trek hebt — even goeie vrinden. Je bent eigenlijk ook wel een beetje oud voor 't gezelschap. (Er wordt geklopt.) Binnen!

ANTJE, (met een kop thee. Tot de jongens): God, ben jullie er nog? 't Is bij achten. Ik heb geen thee voor je hoor!

JAN. Ik zou je danken ook! Koos, ga je straks een pot bier met me drinken?

ANTJE. Nou, je bent een royale, hoor! (Tot BRACHT.) Asjeblieft, ouwe heer! (BRACHT neemt zijn kop thee. ANTJE af.)

KOOS, (op de klok ziende). 't Wordt waarachtig laat. Zou meneer ons vergeten?

JAN. Ik geloof dat ik net de deur van de huiskamer gehoord heb.

HALMA. 't Is wat laat geworden, jongens. Is er niets meer, Bracht?

BRACHT. Bizonders niets, meneer. Hier leit de post. (Wijst op eenige brieven.)

HALMA. Dan kun jullie wel gaan.

JAN en KOOS (hebben vlug hun lessenaars opgeruimd, nemen hun hoed van den kapstok en gaan deur links heen). Goeien avond, meneer. Goeien avond Bracht.

BRACHT. Goeien avond. (De klerken af.)

(HALMA is aan zijn tafel gaan zitten en slaat een paar registers op. De piano wat sterker. BRACHT schrijft.)

BRACHT (houdt op met schrijven). Meneer!

HALMA. Wat — blief? . . .

BRACHT, (aarzelend). Meneer, u hebt me gisteren verzocht het oog te houden op de jongens, en . . .

HALMA. Ja, ja, zeker en? . . .

BRACHT. Ziet u, en 't is net kasuweel!, niet, dat ik ze éen van beiden verdenk van iets — godbewaarme — maar . . .

HALMA. Maar — maar — wat dan? Spreek door.

BRACHT (staat op en gaat naar HALMA's tafel. Zacht). Ziet u, vanavond zaten ze samen te praten. Nu hebt u zeker laatst ook wel gehoord, dat er een tante van Jan gestorven is, waar hij van erven zou?

HALMA. Ja — dat is waar — en?

BRACHT. Te Doesburg, of Doetinchem of daar ergens.

HALMA. Zeker, zeker. En — wat verder?

BRACHT, (omkijkend). Nu zat hij van-avond zoo aan Koos te vertellen, dat het tweehonderd gulden zijn zal, dat het meegevallen is, en . . .

HALMA. En? Spreek toch!

BRACHT. (aarzelend). Voor honderdtachtig gulden zou hij een effektje koopen en voor de rest een lolligen avond hebben, Zondag. Hij vroeg Koos . . . en mij ook, ziet u. Maar ik bedankte natuurlijk, daar hoor ik niet bij.

HALMA. Zoo, en is dat alles?

BRACHT. Nee, nog iets. Toen Antje me thee bracht, vroeg hij aan Koos of hij een glas bier met hem ging drinken, van-avond. Och, meneer, 't is eigenlijk smerig van me, want ik hou van de jongens, en ze kunnen toch nergens aan. Maar u hebt het me gelast. (Hij gaat hoofdschuddend naar zijn plaats.)

HALMA. Ik had het je gezegd, dat is voldoende, Bracht. (Nadenkend.) Ja, van die erfenis heb ik vroeger al iets gehoord, . . . maar, dat het nu juist meevalt . . . en dat hij zoo royaal wordt.

BRACHT. Och, ziet u meneer, ik hou Jan voor doodeerlijk, net als Koos. Maar omdat u gesproken hadt van extra-vertering, meende ik . . .

HALMA. Dat je 't mij zeggen moest, juist. En jij blijft er verder ook heelemaal buiten, daar kun je op rekenen.

BRACHT. Asjeblieft, meneer.

HALMA (staat op). Jij kunt ook wel heengaan. (In zichzelven.) Ik moet daar toch meer van weten . . . 't Blijft vreemd . . . De Notaris . . .

BRACHT (heeft intusschen opgeruimd). Dus niets meer van uw orders, meneer?

HALMA. Dankje.

BRACHT, (aarzelend). Enne . . . meneer zeit, dat ik er heelemaal . . . heelemaal buiten blijf . . .?

HALMA, (ongeduldig). Zeker, zeker.

BRACHT. Dank u. Goeienavond, meneer.

HALMA. Goeden avond. (BRACHT door de deur links af.) Altijd bang voor elkaar. Toch een trouwe ziel. (Loopt nog even door 't kantoor, kijkt in den lessenaar van JAN, sluit dan de brandkast af. Houdt de sleutels die aan een ring hangen, in de hand. Kijkt op de klok.) Nu kan ik juist nog even bij den Notaris aanloopen en spreken over die erfenis van Jan, daar moet ik in elk geval het mijne van hebben; en dan naar de sociëteit. Ik hoop voor den jongen dat alles goed uitkomt, maar 't is vreemd. (Peinst een oogenblik, dan met een zucht.) Kon ik het maar van me afzetten! . . . (Staat even zwijgend.) Kom, laat ik nu eerst binnen zeggen dat ik uitga. (Hij gaat door de deur rechts even weg, komt dan terug zonder sleutels, met een hoed op, draait de gaspit af en vertrekt door de straatdeur. Het tooneel blijft even ledig. De piano sterker.)

KAREL (komt met de sleutels in de hand, draait het licht flauwtjes op). Zóó — niet te licht. Het treft waarachtig goed, dat Anna pianoles heeft. (Kijkt naar boven en luistert.) Wat klinkt dat hier! Ze had leelijk in den weg kunnen zitten. Gelukkig, dat papa een half uur vroeger uitging. (Hij gaat intusschen naar de brandkluis.) God, wat is het warm . . . wat een corvée! . . . Ik wou, dat het gedaan was. (Bekijkt de sleutels nauwkeurig.) Deze is van de buitenste deur — wacht, nee — deze, . . . allemachtig, wat beef ik . . . 't is toch verduiveld kinderachtig . . . wacht, toch deze. (Hij probeert het slot te openen, doch het gelukt niet.) Toch de verkeerde . . . (Wischt zich het voorhoofd af.) 't Is vreeselijk benauwd hier . . . Kom . . . nog eens geprobeerd . . . de andere . . . duivels, die wil in 't geheel niet . . . wat is dat nu . . . zou ik te zenuwachtig zijn? (Loopt onder de gasvlam en bekijkt de sleutels nauwkeurig; ziet verschrikt om.) Vervloekte piano, ik kan niets hooren, — nu nog eens. (Gaat weer naar de kluis en beproeft opnieuw.) Jawel . . . hij vertikt het. Even mama vragen. (Gaat naar de deur rechts en roept met gedempte stem:) Mama, mama!

MEVROUW, (zacht). Wat is er?

KAREL. Ik kan er niet mee terecht. Kijk eens. (Zij gaan onder de gaspit.) Is deze van de buitenste?

MEVROUW. Nee, die is van de binnendeur.

KAREL (gaat naar de kluis, gevolgd door MEVROUW). Dan nog eens!

MEVROUW (duwt tegen de deur). Zoo, een beetje aanduwen, dat heb je zeker vergeten.

KAREL. Ja, waarachtig, nu lukt het. Wat kunt u dat handig! . . .

MEVROUW. Zwijg!

KAREL. Ziezoo, met z'n beiden gaat het beter. Nu de tweede — die gaat al. (De piano iets krachtiger.)

HALMA komt door de deur links op, kijkt met groote verbazing naar de brandkluis, waarvan de deur MEVROUW en KAREL voor hem onzichtbaar maakt, sluipt met teekenen van klimmende ontsteltenis naar het midden van 't vertrek, en draait ineens de gaslamp hoog op. KAREL en MEVROUW slaken een kreet van schrik.

KAREL. Papa!

HALMA, (in de hoogste verbazing). Wat? . . . Jullie hier! . . . Wat doen jullie hier? . . . En de brandkast open? . . . (Met klimmende aandoening.) O God — jullie besteelt me! (Grijpt zich aan den hoogen lessenaar vast en zakt dan langzaam op een stoel.)

MEVROUW (doet een stap naar hem toe). Frits!

HALMA, (met afwerend gebaar). O vrouw, zwijg, zwijg.

KAREL. Nee, papa, nee . . .

HALMA, (even hem aanziende). Hou je mond, jij. (Als versuft.) O God, wat moet dat nu? wat moet dat nu?

KAREL (doet een stap vooruit). Laat me u toch even zeggen . . .

HALMA (vliegt ineens op). Zwijg schelm . . . Daar is je plaats, bij je schande. En ik zocht buiten naar dieven! . . . Zeg, moet ik nu mijn revolver gaan halen en je neerschieten naast je helpster? . . .

MEVROUW (smeekend). Frits!

HALMA. Dat is dan het einde, hè? . . . Eerst konkelen

en knoeien achter mijn rug, en dan samen me bestelen. O, 't is gemeen, 't is gemeen!

KAREL. Och mag ik even zeggen . . .

HALMA. Jij? . . . wou jij wat zeggen? En wàt wou jij wel vertellen? Misschien wel dat de brandkast nog gesloten is? Of dat je het maar eens voor de aardigheid geprobeerd hebt? Of zoo iets? Heb je alweer een sprookje klaar om mij een rad voor de oogen te draaien? Ik mocht gister-avond niet spreken van uitzuigen, hè? Nee, 't is waar ook — ik had moeten zeggen . . .

KAREL. Pa, hou op!

HALMA. Ben jij een officier — een man van eer — een verdediger van je vaderland? Je besteelt je vaderland! En was voor jou mijn eerlijke naam niet goed genoeg? Moest er de adellijke van je moeder aan toegevoegd worden? Wel zeker, waarom niet — voor de distinctie zeker! . . . Wel, baronesse Van Blaucate, is je zoon de tradities van het geslacht getrouw?

MEVROUV. Halma, ik bid je . . .

HALMA. Vrouw, ben je dan gek geworden? Is het dan je doel me heelemaal te vernietigen, mijn naam en betrekking? Heb ik je dan niet gisteren gezegd — Godbeter 't, gisteren pas — hoe ik mezelf niet meer ben, den laatsten tijd, hoe die tekorten . . . Die tekorten! . . . Emma, heb jij die honderddertig gulden weggenomen? (MEVROUW laat het hoofd zinken.) Zoo!! En natuurlijk om dien sinjeur daar te helpen! Natuurlijk! Dus je bent al vier maanden lang bezig met me te bestelen, ofschoon je weet dat het ons ruïneert . . . Daartoe wist hij je te krijgen.

KAREL. Neen, pa, zoo is het niet.

HALMA. Och kom? — is 't zóó niet? Jou geloof ik natuurlijk op je woord!

KAREL. Neen — ik zweer het u — ik wist niet . . .

HALMA. Neen, jij wist niemendal! Gooi jij nu alle schuld

maar op je moeder. Die zal ze wel op zich nemen. Zeg eens, wat ben jij nu eigenlijk voor een sujet? Kun je wel je iets lagers, iets infamers voorstellen dan een zoon, die zijn moeder weet over te halen om zijn vader te bestelen, — erger nog, te berooven van zijn eerlijken naam? Hoe noem je zoo'n zoon, meneer Karel Halma Van Blaucate? Hoe noem je hem? Komaan ik zal je helpen, een sch . . . schelm, een schurk, een schoelje, kiesmaar. (Hij valt op een stoel.) 't Is verschrikkelijk! (Pauze.) En die vrouw heb ik nooit een oogenblik gewantrouwd, altijd geloofd en vertrouwd. En die vrouw is zijn medeplichtige! O, jullie hebt me vernietigd! (Hij snikt in zijn zakdoek. Pauze. De piano klinkt wat sterker. Hij kijkt omhoog.) Arme Anna! (Hij wischt na een oogenblik de oogen af, ziet zijn vrouw aan en begint gedwongen kalm:) Vrouw, zeg me, waarom heb je het gedaan? Ik begrijp het niet, ik kàn het niet begrijpen. (Hij staat op.) Heeft de jongen je dan krankzinnig gemaakt? Zie je dan niet, dat je ons allemaal in 't verderf stort? Komaan: ik eisch een verklaring.

KAREL. Papa, laat ik u . . .

HALMA. Nee, jij niet, je moeder moet spreken. Haar heb ik het meest vertrouwd. Zij is de schuldigste. Zij heeft de sleutels van de brandkluis afgegeven: zij zal mij zeggen waarom.

MEVROUW, (met gedwongen kalmte). Ik zal spreken als je me de gelegenheid geeft. Maar je hebt me voortdurend het zwijgen opgelegd.

HALMA. Spreek.

MEVROUW. Ik heb hem de sleutels gegeven . . . om hem te redden.

HALMA. En mij te verderven!

MEVROUW. Nee. Hij moest geld hebben. Voor één dag maar. Dan zal mijn broer helpen. Karel moest geld hebben. Morgen voor één uur moet hij betalen. Je hebt het telegram zelf gelezen.

HALMA. Maar wat — waarvoor dan?

MEVROUW. Karel heeft een eereschuld. Als hij niet betaalt vóor den vastgestelden tijd is hij verloren. Hij heeft je dringend gevraagd en ik ook, maar je wilde niet helpen, je wilde niet eens naar me luisteren. En daarom hebben we, ten einde raad . . .

HALMA. Je maar zelf geholpen — Ja! (Tot KAREL.) Maar waarom heb je mij gisterenavond niet gezegd, dat het zóo erg was?

KAREL. Ik durfde niet.

HALMA. Maar je durft wel stelen.

KAREL. 't Is geen stelen! Morgen-avond hadt u alles terug gehad. Oom Karel komt morgen-namiddag thuis. Hij zal me zeker helpen.

HALMA, (op doffen toon). Wat heb je voor schuld?

KAREL. . . . Speel . . . schuld . . .

HALMA. Dus voor speelschuld? . . . en dat noem jij eereschuld? . . . Schandeschuld is het! En daarvoor moest Rijksgeld . . .

KAREL. Ik wist geen raad meer. De pretentie komt waarschijnlijk in de courant als het geld er morgen vóor éenen niet is. Daarbij — ik heb mijn woord van eer gegeven. Betaal ik niet, dan kan ik niet langer in dienst blijven, dan ben ik verloren.

MEVROUW. Dan is hij eerloos.

HALMA (schrikt hevig en kijkt eenige oogenblikken met strakken blik voor zich; met moeite sprekend). Als het geld er niet is — morgen vóor éen — uur — dan ben jij —?

KAREL, (op doffen toon). Ja, pa.

HALMA. Dan kun jij niet langer in dienst blijven?

KAREL. Nee, pa.

HALMA. . . . En hoeveel . . . is het?

KAREL. Zeven . . . honderd.

HALMA. Zoo — zevenhonderd. (Hij zakt op den stoel met het hoofd in de hand, kijkt daarop in tweestrijd naar de brandkast, dan naar zijn zoon, naar zijn vrouw, weer naar zijn zoon, staat op en gaat met gebogen hoofd naar de brandkast.) Ja dan moet het geld er zijn.

MEVROUW, (vol verbazing). Frits!

HALMA (richt zich hoog op, ziet zijn vrouw strak aan, die 't hoofd afwendt, neemt zijn portefeuille uit de brandkast en wijst KAREL een stoel). Ga daar zitten. (Geeft hem een enveloppe.) Schrijf het adres.

KAREL, (verbaasd). Papa, u wilt dus? . . .

HALMA. Het geld geven, — ik bedoel nemen, — ja, dat wil ik. Dat wil ik nu zelf doen . . . Een officier van het Nederlandsche leger mag niet eerloos worden. Dat wil ik niet . . . (Aangedaan.) Daarvoor heb ik dat leger nog te lief. (Op koelen toon tot KAREL.) Heb je 't adres klaar?

KAREL (schrijvend). Ja, pa.

HALMA. Zet er op «aangegeven waarde: zevenhonderd gulden.»

KAREL (schrijft; dan): 't Is klaar, pa.

HALMA (heeft zijn portefeuille geopend en neemt er drie biljetten uit. Gaat naar KAREL en reikt hem de biljetten één voor één toe. Zijn hand beeft). Eén van driehonderd. Eén van tweehonderd. Nog één van tweehonderd. Noteer de nummers.

KAREL (ziet hem verbaasd aan en neemt weifelend de biljetten). Ik — ik — dank u, pa. (Hij schrijft de nummers op, terwijl MEVROUW vader en zoon met onrust gadeslaat. De muziek duidelijk hoorbaar. KAREL schrijft gauw een paar woorden op een stuk papier en sluit het geld daarmee in de enveloppe. HALMA heeft van den lessenaar der klerken lak en een cachet genomen.)

HALMA (werpt het voor KAREL op de tafel). Hier is lak en een cachet. Nu zegelen. (KAREL steekt de kaars aan. HALMA komt onder de lamp en kijkt op zijn horloge.) Je hebt nog net tijd voor de post. Stuur ook een telegram, dat het geld afgezonden is. Ga nu.

KAREL (staat op met den brief in de hand en gaat naar hem toe). O pa, ik dank u!

HALMA, (hoog ernstig). Je moogt mij niet bedanken: het is

mijn geld niet. Maar denk er aan dat het de laatste, de allerlaatste keer is, dat je vader je helpen kon.

KAREL. Natuurlijk, pa! (Links af. HALMA ziet zijn zoon hofdschuddend na.)

MEVROUW, (naar hem toegaand). O man, ik dank je, ik dank je!

HALMA (ziet haar aan). Wat dacht je dan, dat ik Karels carrière zou laten vernietigen, zoolang er nog éen redmiddel overbleef? (Hoofdschuddend.) 't Was wel het laatste.

MEVROUW. Ik wist niet wat ik denken moest, toen ik je naar de brandkast zag gaan. Maar nu ben ik zoo dankbaar, zoo gelukkig! . . .

HALMA. Zoo — ben jij zoo dankbaar? . . . Ben jij zoo gelukkig, terwijl ik mijn toevlucht heb moeten nemen tot het gemeenste wat er is; terwijl ik de hand heb moeten slaan aan geld, dat me niet toekomt, erger nog, dat me is toevertrouwd!

MERVROUW. Maar God, Frits, wat wil je dan? Ik begrijp je niet meer!

HALMA, (bitter). Nee, jij begrijpt me niet meer . . . maar ik begrijp jou nu geheel. Jij kunt over een laagheid van mijn kant heen stappen, je er zelfs over verheugen, mits ze maar ten goede komt aan je zoon, aan je troetelkind. Trouwens — zelf heb je ook alles voor hem over gehad — ook het laagste . . .

MEVROUW. O man, wat ben je hard!

HALMA. Ben ik hard? . . . En wat was jij dan wel?

MEVROUW (valt voor hem op haar knieën en legt haar handen op zijn arm). Vergeef, me, Frits! . . . Vergeef me! O, nu voel ik het, hoe diep ik je gekrenkt heb, hoeveel verdriet ik je heb aangedaan, maar ik wist geen raad meer. Ik begreep dat al mijn vragen of smeeken om geld mij niet meer helpen zou, en zijn carrière stond op 't spel. Vergeef me, man, spreek niet zoo

verachtend tegen me — ik wil alles, alles doen, om het goed te maken.

HALMA (heft haar op). Sta op, Emma. Lag het in mijn macht je te vergeven, ik zou het doen. Maar het leven vergeeft niets! Alle schuld wordt gestraft, — en zwaar!

MEVROUW. Ach, had ik maar nooit toegegeven.

HALMA. Je daad is voor mij het minste. Maar dat je het hebt kunnen doen, dat je me bij herhaling hebt kunnen bestelen, dat kom ik nooit te boven. Jullie hebt hier (hij wijst op zijn borst) iets vermoord. En nu is het daar binnen zoo koud . . . Och, misschien zou ik dáar ook nog aan kunnen wennen, maar het andere . . .

MEVROUW. . . . Wat — dan?

HALMA. Mijn eigen vergrijp. Dat is voor mij het ergste . . . Luister, vrouw. Eigenlijk heb ik al lang iets voelen aankomen, zooals van-avond gebeurd is. Ik dacht alleen niet dat het zóo erg zou zijn, maar uitblijven kon het niet. Je hebt al je liefde, al jaren lang, geconcentreerd op éen punt, op je zoon. Schoot er voor mij of Anna iets over, dan was dat — een overschot, meer niet. — Hij was alles voor je, of liever, jij was alles voor hem, want bederven en verwennen heeft hem tot egoïst gemaakt. En dat heeft je van mij vervreemd.

MEVROUW. O nee Frits!

HALMA. Zeg niet nee. En daartegenover ben ik zwak geweest. O, ik heb ook schuld en ik wil mezelf niet vrijpleiten . . . En schuld moet geboet worden . . . (Na een oogenblik.) O, je daad van van-avond kan ik je vergeven, maar dat jou ijdelheid onzen jongen zóo diep bedorven heeft, dat hij jou den sleutel durft vragen van mijn brandkast, en dat hij die durft openmaken daar jij bij bent — vrouw, dat kan niemand je vergeven, niemand! . . . En nu heb ik je alles gezegd.

Mevrouw, (snikkend). O God! . . . 't is vreeselijk. Kan ik dan niets, niets doen om het goed te maken? Niets? Zeg maar wat je wilt.

Halma. Laat ons nu er over zwijgen. Ik wil liever niet meer spreken. Het is halfnegen. De muziekles van Anna is afgeloopen en ik moet nog iets schrijven. (Hij neemt pen en papier en schrijft haastig eenige regels, vouwt dan het papier in een enveloppe en legt die op de tafel.)

Karel. Ziezoo, alles is in orde. Goddank. Ik kwam net op het nippertje. Wilt u het reçu papa, of moet ik het houden?

Halma (ziet hem vast aan). Dus nu ben jij morgen niet eerloos?

Karel. Nee, papa . . . en dat dank ik u. (Wil zijn vader een hand geven.)

Halma (neemt de hand niet). Maar nu ben ik het — en dat dank ik jou! (Na een oogenblik stilte neemt hij langzaam het lintje uit zijn knoopsgat.) Dat past niet langer op mijn borst. (En oogenblik stilte. Karel staat bedremmeld. Halma legt het orde-teeken op zijn tafel, neemt den brief en gaat met gebogen hoofd naar de deur; bij zijn zoon gekomen, ziet deze hem aan. Halma richt het hoofd fier op. Karel slaat den blik neer, en Halma gaat met vasten tred de deur rechts uit.)

Karel. Hebt u nog met pa gesproken?

Mevrouw, (moedeloos). Ja, Karel.

Karel. Zeg, ma, dat liep betrekkelijk nog goed af, ik had veel erger verwacht. Nu zijn we heelemaal uit den brand. En voor u is het toch ook maar beter, dat hij het wist van die honderddertig gulden. Vindt u niet?

Mevrouw. O, zwijg er over.

Karel. Wat is 't nu weer? «Zwijg er over?»

Mevrouw. Heb je dan niet gevoeld of gemerkt jongen, hoe diep verachtelijk papa ons vindt?

Anna, (met een brief in de hand). Ma, begrijpt u dat? Ik heb net de juffrouw uitgelaten en daar komt pa me tegen in de

gang, geeft me een zoen en duwt me dezen brief in de hand.

MEVROUW, (angstig). Dien brief?

ANNA. Ja, en pa zei: dien moet je ma en Karel even voorlezen: ze zijn op 't kantoor. Maar wat is er gebeurd? U hebt tranen in de oogen. Wat is er toch?

MEVROUW. Niets, niets, kind. Maar die brief?

KAREL. Je maakt ons nieuwsgierig, zusje. Lees eens gauw.

ANNA (maakt den brief open. Leest): «Lief kind. Ik moet je een groot verdriet doen, maar ik kan niet anders. Ik ben slecht geweest. Geld van het Rijk heb ik gebruikt voor mijzelf. Uw oom zal u allen wel helpen, maar ik kan niets van hem aannemen. Karel heeft van-morgen mij den weg gewezen: ik móet doen, wat de oude heer Dutoit niet deed. Als het kan, denk in liefde aan je ongelukkigen vader.» O, mama, wat beteekent dat?! (Men hoort een schot.)

MEVROUW. O God, dat is hiernaast. Frits! Frits!! (Zakt ineen.)

KAREL (slaat zich voor 't voorhoofd en snelt naar de deur). Vader!

ANNA (staat versuft te kijken).

W. G. van Nouhuys, «Eerloos», Zutphen, Schillemans & van Belkum.

MARCELLUS EMANTS.

«EEN NIEUWE LEUS».

HAAGS KLUCHTSPEL IN ÉÉN BEDRIJF.

Het toneel stelt een eenvoudig, net gemeubeld vertrek voor. Midden in het achterdoek een schoorsteen, links daarvan een deur, rechts een buffet. Links vooraan een deur en daarachter een venster; rechts een deur tegenover het venster en een venster tegenover de deur. Vóór het venster rechts een tafel, waarop een ontbijt klaar staat voor vier personen. Links vooraan een kleinere tafel, waarbij een sofa en een stoel. Dicht bij de deur links een stoel. Bij de schoorsteen een prullemand vol papier. Op de schoorsteenmantel lusiefers.

Eerste Toneel.

LINA, MIETJE, later VAN OVERBRUGGEN.

MIETJE (door de achterdeur opkomend). Brieven en sirkelèrs voor meneer en een brief voor de juffrouw.

LINA (aan de grote tafel gezeten en bezig met het teeblad). Freule, Mietje. — Leg alles maar naast het bord van meneer. (Als Mietje reeds bijna weer uit de kamer is en nadat zij onder de trekpot heeft gekeken.) Mietje, nu is 't waarlik al weer zo!

MIETJE (zich omwendend). Wat?

LINA. Voor de derde maal in één week heb je vergeten de spiritus onder de tee aan te steken!

MIETJE (brommig de lusiefers van de schoorsteenmantel halend en het spiritusvlammetje aanstekend). Zo. — 't Is ook geen wonder.

LINA. Geen wonder, dat je je plicht verzuimt?

MIETJE. Neen, geen wonder. De hele winter ben ik minstens twee keer in de week tot drie en vier uur 's nachts op moeten blijven, omdat juffrouw Euzenie ....

LINA. Freule.

MIETJE. Voor mijn part: freule Euzenie naar een partij was en laat t'huis zou komen. Denkt u soms, dat een mens daar op den duur niet suf van wordt in zijn hoofd? Nou hebben we Mei en is 't warempel weer van 't zelfde laken een pak.

LINA. Dat is een buitengewone omstandigheid. De freule moest naar twee bruiloftspartijen. Je weet heel goed, dat er anders in Mei niets meer te doen is.

MIETJE (grommend). Anders, anders; 't is hier altijd anders dan anders. En als een mens dan nog een hoog loon kreeg; maar voor die paar misselike senten!

LINA (hooghartig). Mietje, als 't je hier niet bevalt, dan moet je niet blijven. Voor het loon, dat wij geven, kunnen wij dienstboden genoeg krijgen. Maak je daarover niet ongerust.

MIETJE. Ongerust? Ik maak me zó weinig ongerust, dat ik nog liever van avond wegga dan morgen! (Van Overbruggen komt binnen door de achterdeur.)

LINA. Vertrek dan van avond maar!

MIETJE. Heel goed, mevrouw; 't zal gebeuren ook. (grommend zich verwijderend) Haast niet genoeg te eten en toch nog groots! (tot LINA) Als u mij niet nodig heeft, ik u ook niet. (in 't heengaan) 't Is wat moois: kaal maar rejaal! (af).

Tweede Toneel.

LINA, VAN OVERBRUGGEN, later MIETJE.

LINA. 't Is schandelik zo'n toon als dat mindere volk tegenwoordig durft aanslaan.

VAN OVERBRUGGEN (in eenvoudig morgenkostuum, bijv. luuster jasje). Ja wel; maar . . . .

LINA. Wat?

VAN OVERBRUGGEN (brood snijdend). Zo 'n goede meid op eens weg te zenden . . . .

LINA. Ze gaat uit eigen beweging, omdat ze niet genoeg loon naar haar zin krijgt. Heb jij niet zelf geweigerd haar opslag te geven?

VAN OVERBRUGGEN. Zeker; maar dat is nog geen reden om . . .

LINA. Moet ik me laten brutaliezeren, omdat wij niet meer willen betalen?

VAN OVERBRUGGEN. Dat niet; maar . . . . waar haal je nu midden in de tijd op eens een andere van daan?

LINA. Ik kan toch een noodhulp nemen.

VAN OVERBRUGGEN (plaats nemend). Dat komt nog veel duurder uit.

LIEN. Je kent mijn stelregel: houd je groot. Daar wijk ik niet van af.

VAN OVERBRUGGEN. Heel mooi en wel; maar hoe groter jij je houdt, hoe kleiner mijn beurs wordt. (LINA haalt de schouders op en schenkt tee in; daarna neemt zij de krant op en gaat lezen).

LINA. Hier is je tee.

VAN OVERBRUGGEN. Dankje (na een ogenblik stilte, waarin beiden eten en drinken). Zeg eens Lien: nu loopt het met de kinderen toch de spuigaten uit. Over tienen en nog geen Eugénie, nog geen Constant te zien!

LINA. Eugénie is van nacht pas over vieren t'huis gekomen en Constant . . . . ja, wat wil je, als een jong mens niets om handen heeft? Bovendien . . . . jij geeft zelf het slechte voorbeeld.

VAN OVERBRUGGEN (circulaires openend). Een man, die op wachtgeld is gezet, telt niet meer mee. De regering heeft ge-

zegd: Van Overbruggen, je bent nog heel bruikbaar en we hebben een hoop lui in dienst, die nooit bruikbaar zijn geweest; maar toch moet jij maar zien, dat je rondkomt met de helft van je traktement. En terwijl ik niet goed genoeg meer ben om geld te verdienen, ben ik nog wel goed genoeg om elk jaar meer aan belastingen te betalen! Je zult me toegeven, dat ik daarvoor niet vroeg hoef op te staan.

LINA (de krant lezend). Voor die belastingen geniet je toch hetzelfde als andere mensen.

VAN OVERBRUGGEN. Zeker. Dat vergeet ik dan ook nooit. Als ik langs onze grachten loop, waar 't zo heerlik ruikt, dan denk ik altijd: laat ik mijn neus nog eens flink ophalen; ik betaal er immers voor! Wanneer ik 's avonds in onze ellendig verlichte straten mijn afgewaaide hoed niet vinden kan, wanneer ik bij een parade door de schildwachten uit de Maliebaan word gedrongen, wanneer ik bij het uitgaan van Kunsten en Wetenschappen een onhebbelike snauw van een poliesie-inspekteur naar mijn hoofd krijg, wanneer ik in een benauwd belasting-kantoor een uur lang file mag maken om mijn geld kwijt te raken, dan zeg ik telkens tot me zelf: geniet nu toch: je betaalt er immers voor.

LINA. Wat zijn dat nu voor praatjes! (na een stilte). Hè; daar moesten wij eens heengaan!

VAN OVERBRUGGEN. Waarheen?

LINA. Naar de komedie! Ze geven van avond: De kleine man. Constant heeft het stuk gezien. Hij vond 't alleraardigst. 't Is de geschiedenis van de kleine man, wie ze het hoofd op hol brengen door hem voortdurend toe te roepen: voor de kleine man moet eindelik iets gedaan worden.

VAN OVERBRUGGEN. En daar wou je mij naar toe hebben? Ik dank je hartelik, hoor! We kunnen ons geld beter gebruiken. De kleine man in de komedie! Wel zeker! Alsof ik nog

niet genoeg van hem had op straat! (Toont een circulaire.) Zie je dit?

LINA. Een circulaire.

VAN OVERBRUGGEN. Juist. Voor kinderbewaarplaatsen. Onze kinderen? Maak je geen illusies! De kinderen van de kleine man; met andere woorden: voor de kleine man zelf, als hij nog waarlik klein is. Hier zijn er twee andere voor voedsel op school en voor vakansie-kolonies; dus weer voor de kleine man tegen dat hij wat groter is. Wordt hij nog groter, dan kan je betalen voor zijn kleren, voor zijn schoeisel, voor zijn onderhoud, voor zijn woning en als je hem gekleed, gevoed en gehuisvest hebt, dan breekt hij bij je in en mag je ook nog dokken voor zijn gevangenis! En nu zou ik in de komedie om die kleine man gaan lachen? Huilen wil ik om hem, huilen!

LINA. Je overdrijft.

VAN OVERBRUGGEN. Betaal ik aan Armenzorg? Ja. Betaal ik aan alle schaalkollekten? Ja. Betaal ik aan Hulp in nood en andere liefdadigheidsinrichtingen?

LINA. Neen.

VAN OVERBRUGGEN. Maar anderen doen 't wel! Worden de belastingen jaarliks hoger ter wille van allerlei sociale hervormingen? Ja. Wie profiteert van dat alles? De kleine man! Wie betaalt? De rijke man .... dat wil zeggen de man, die voor rijk doorgaat .... wat lang niet altijd 't zelfde is. (opstaande om de prullemand te halen.) En nu zou ik nog niets zeggen, als je me één kleine man kon tonen, die tevreden is; maar als jij die vindt, dan laat ik hem op de kermis kijken. — Waar is de prullemand? — Daar! Daar! Daar! (Hij gooit de onverscheurde circulaires met woedende gebaren in de mand en zet die naast zich neer.)

LINA. Anton, houd je toch groot!

VAN OVERBRUGGEN. Dat is ook nog zo iets! Omdat je een inkomentje bezit — waarvan het eind heus wel te vinden

is — moet je maar altijd doen, of de ellendigste en de meest onvoorziene uitgaven je niets kunnen schelen! Wil jij de lui soms in de waan brengen, dat we jaarliks nog opleggen? *(weer op zijn plaats aan de tafel zittend).* Wat heeft Doef van morgen gezegd?

LINA. Dat hij zijn rekening onmogelik kan verminderen. De lasten waarop hij zit, worden steeds hoger.

VAN OVERBRUGGEN. De mijne zeker niet!

LINA. De werklui eisen voortdurend meer loon.

VAN OVERBRUGGEN. De kleine man, hè! En daarom moet *ik* maar betalen, betalen, altijd betalen! Doef denkt zeker, dat ik naar de minister kan gaan en zeggen: Excellentie, ik moet meer wachtgeld hebben, omdat ik ieder jaar op hogere lasten kom te zitten en steeds meer te betalen heb aan meneer Doef en andere troetelkinderen van de tegenwoordige politieke tinnegieterij!

LINA. Doef komt nog vandaag terug, dan kan je zelf met hem spreken.

MIETJE *(door de achterdeur opkomend).* Meneer, daar zijn ze om antwoord op die sirkelèr van ....

VAN OVERBRUGGEN *(haar de boordevolle prullemand overreikend).* Hier Mietje, laten ze maar uitzoeken! Dat is de voorraad van de laatste twee dagen. Wat van oudere datum is, ligt al in de vuilnisbak.

MIETJE *(brommend met de mand af).* Is dat nu een manier!

LINA. Hè, Anton, dat je je waardigheid niet een beetje beter weet op te houden!

VAN OVERBRUGGEN *(zijn lektuur hervattend).* Met waardigheid houd je geen knagende muizen uit je huis.

LINA. Het spijt me vreselik, dat je van morgen in zulk een dwarse stemming bent. Ik had juist eens met je willen spreken over nieuwe meubelgordijnen in de voorkamer.

VAN OVERBRUGGEN. Daar is natuurlik geen denken aan!

Derde Toneel.

VAN OVERBRUGGEN, LINA, CONSTANT later MIETJE.

CONSTANT (in een veel eleganter morgentoilet dan zijn vader door de achterdeur opkomend). Zijn wij al weer aan de dubbeltjeskwestie? Je hoort hier tegenwoordig over niets anders. (Hij begroet zijn moeder met een handdruk en gaat daarna ontbijten). Goeie morgen!

VAN OVERBRUGGEN (gebelgd.) Ja, wij zijn aan de dubbeltjeskwestie en 't wordt hoog tijd, dat jij daar ook eens ernstig over nadenkt, meneer de langslaper.

CONSTANT (leuk). Waarom? Wat zou dat denken baten? Heb ik mijn examen voor leerlingkonsul gedaan? Ja of neen?

LINA. Dat heb je. (Zij geeft hem tee.)

CONSTANT. Zou ik niet liever in China of in Japan een paar duizend gulden verdienen dan hier in huis te moeten luisteren naar het gejeremiëer over geld?

VAN OVERBRUGGEN. Dat zou je!

CONSTANT. Kan ik 't dan helpen, dat het goevernement me niet aanstelt?

LINA. Anton, Constant heeft gelijk.

VAN OVERBRUGGEN. Hij heeft gelijk en hij heeft ongelijk. 't Is zeker een schandaal, dat de regering een moeilik examen van een jong mens vordert en hem laat leeglopen als hij er door is gekomen. Maar .... dit belet niet, dat ik al veel te dikwels mijn best heb gedaan om hem een ander baantje te bezorgen. (Ondertussen is hij op de sofa gaan zitten en heeft hij enige meegenomen brieven en kranten op de kleine tafel gelegd).

CONSTANT. Is 't mijn schuld, dat ik niets gekregen heb?

VAN OVERBRUGGEN. Ik begin 't te geloven. Tal van hooggeplaatste personen hebben je al bij zich laten komen en of je te bleu bent dan wel te brutaal .... ik weet 't niet; maar ....

CONSTANT (kalm nijdig). Als u 't niet weet, praat er dan ook niet over. Ik verlang er genoeg naar iets te doen te krijgen. Hier verveel ik me gloeiend. Beweert u nu, dat *ik* me niet goed genoeg voordoe, dan vraag ik, of *u* misschien niet genoeg invloed heeft en u in de luren laat leggen door beloften en mooie praatjes.

VAN OVERBRUGGEN (verontwaardigd). In de luren! Wel zeker! Ik laat me ....

LINA. Anton, de jongen heeft gelijk en jij bent onbillik. Ik weet niet, wat je van morgen bezielt. Als we over geldkwesties spreken, ben je wel altijd opgewonden; maar zo erg als van daag ....

VAN OVERBRUGGEN (opstaande). Wil ik je dan eens vertellen, waarom ik altijd zo opgewonden ben en van daag meer dan ooit?

CONSTANT. Ach, lieve hemel!

LINA. Dankje zeer. Geldzaken .... daar bemoei ik me niet mee. Dat is jouw departement.

VAN OVERBRUGGEN (uitbarstend). Geloof me dan ook, als ik je zeg, dat het niet langer zo kan! Constant moet eindelik eens voor zich zelf gaan zorgen. Wij hebben nu ....

MIETJE (door de achterdeur opkomend en VAN OVERBRUGGEN een papier overhandigend). Asjeblieft, dat leit in de bus.

VAN OVERBRUGGEN. Mijn aanslag in de Hoofdelike omslag. Al weer dertien gulden meer dan verleden jaar! (Mietje af).

LINA. Betaal en laat je humeur niet in de war brengen door zo 'n kleinigheid.

VAN OVERBRUGGEN. Wat kleinigheid? Begrijp je niet, dat zo'n kleinigheid van daag en een andere kleinigheid morgen en een derde kleinigheid overmorgen aan het eind van het jaar uitmaken een grotigheid?

CONSTANT (opstaande om heen te gaan). Is dat een gebrom op je nuchtere maag!

LINA. O, 't is onuitstaanbaar!

VAN OVERBRUGGEN. Natuurlik! Mama bemoeit er zich niet mee, jij loopt de kamer uit en ik ben de boze man! (Hij is weer op de sofa gaan zitten.)

Vierde Toneel.

VAN OVERBRUGGEN, LINA, CONSTANT, EUGÉNIE.

CONSTANT (op het ogenblik, dat CONSTANT door de achterdeur heen wil gaan ziet hij EUGÉNIE van links vóór binnenkomen). A, daar is Eugénie! Welkom, lieve kleine zus, welkom in dit leven!

EUGÉNIE (geeuwend en zich uitrekkend). Goeie morgen. (Zij valt terstond op de stoel bij de deur neder.)

CONSTANT. Heb je nog zo'n slaap? Je bent er ook zo vroeg bij. 't Is pas even tien uur. Zou je je laatste droom niet hervatten?

EUGÉNIE. Constant, houd asjeblieft je mond. Ik heb hoofdpijn en voel me erg onplezierig.

VAN OVERBRUGGEN (haar een brief overhandigend, die zij opent). Hier is een brief voor je.

LINA. Drink maar gauw een kopje tee; dat zal je goed doen.

CONSTANT. Katterig? Ja, dat komt van al dat fuiven! Op dit ondermaanse wordt elk plezier een mens ingepeperd.

VAN OVERBRUGGEN. En de pretjes van de kinderen ook nog aan de ouders.

EUGÉNIE (aan de grote tafel zittend, snibbig). Ach, wat pretjes! U weet heel goed en Constant weet 't ook, dat van al die bals en partijen voor mij de pret al lang af is.

LINA. Dat spreekt van zelf.

Constant. Antwoord dan voortaan, dat je met veel genoegen van de vererende uitnodiging gebruik zoudt maken, als je niet met nog meer genoegen .... t'huis bleef.

Eugénie. Constant, ik heb je al gezegd, dat ik hoofdpijn heb. Houd asjeblieft je aardigheden voor je. Anders ga ik heen.

Constant. Dan ga ik nog liever zelf. (af.)

Vijfde Toneel.

Van Overbruggen, Lina, Eugénie.

Lina. Heb je je heus niet geamuzeerd?

Eugénie. Ach, wel neen, mama!

Van Overbruggen. Dan begrijp ik niet, waarom je het rijtuig tot vier uur hebt laten wachten.

Eugénie (kribbig). Moet ik de mensen dan achter mijn rug laten zeggen, dat ik heenga om een paar gulden van het rijtuig uit te zuinigen? (aan Lina de brief overhandigend). Nu ben ik weer bij Van Doornik gevraagd.

Lina. Hoe kan je nu zo spreken, Anton? Eugénie moet zich toch groot houden (aan Eugénie de brief teruggevend). Je neemt die invitatie aan, hoor.

Van Overbruggen. 't Is waar ook! Ik dacht er niet aan. Eugénie moest zich groot houden; de kosten bedragen vijf gulden te voldoen door papa.

Eugénie. U gunt me ook niemendal.

Lina. Man, wat word je meskijn in je opvattingen! Zou je niet willen, dat Eugénie een goed huwelik deed? Ja, niewaar? Vind je zelf niet, dat Eugénie meer heren moet leren kennen dan de paar jongelui, die bij ons aan huis komen? Ja, niewaar? Is 't daarom niet noodzakelik, dat ze veel uitgaat en onder mensen komt? Ja, niewaar? Dus ....

VAN OVERBRUGGEN (geprikkeld opspringend). Dus is 't nog niet nodig, dat ze op elke partij een nieuwe japon aan heeft! Dus is 't evenmin nodig, dat zij 't laatst van allen naar huis gaat!

EUGÉNIE (heftig). Wie zegt u, dat ik 't laatst van allen ....

VAN OVERBRUGGEN. Aan al dat geld-wegsmijten moet een eind komen! 't Baat toch niets, als jij je niet aangenaam en lieftallig voor weet te doen.

EUGÉNIE (huilend van boosheid). Hoe weet u, dat ik ....?

VAN OVERBRUGGEN. Dat zegt me mijn gezond verstand! We hebben maar twee kinderen en de naam van rijk te zijn. 't Kost me waarachtig genoeg die naam op te houden. Als jij dus niet gevraagd wordt, terwijl andere meisjes 't wèl worden, dan ligt dat aan jou en aan jou alleen. (Hij gaat weer op de sofa zitten.)

LINA. Hè!

EUGÉNIE. Zo! Heeft mama me niet geleerd hoe een fatsoenlik meisje zich gedragen moet?

LINA. Dat zal wel waar zijn.

EUGÉNIE. Zou u willen, dat ik me mal aanstelde?

LINA. Natuurlik niet!

EUGÉNIE. Dus ....

VAN OVERBRUGGEN. Dus .... dus! Je wordt waarachtig net je moeder. Jelui roept maar: dus en dan denk je bewezen te hebben, dat je volkomen gelijk hebt!

EUGÉNIE en LINA. Dat hebben we ook!

VAN OVERBRUGGEN. Roep ik eens dus .... en ik zou 't ieder ogenblik met vrij wat meer recht kunnen doen .... dan gaan jelui te keer alsof ik ....

EUGÉNIE (die ondertussen op is gestaan). U is er maar op uit me te laten voelen, dat ik u tot last ben. Maar 't is goed: ik zal bij Van Doornik wel bedanken. Dan hoeft u ten minste dat rijtuig niet te betalen. En voor één ding waarschuw ik u:

als ik de eerste de beste man neem, die me vraagt en ik met die man heel ongelukkig word, dan is 't uw schuld en dan zal u 't u zelf levenslang te verwijten hebben! (links vóór huilend af).

LINA. Kind, kind!

VAN OVERBRUGGEN (EUGÉNIE naroepend). O, dat op mijn kop alles neer moet komen; dat weet ik al lang!

Zesde Toneel.

VAN OVERBRUGGEN, LINA, later MIETJE.

LINA. Nu zou ik toch wel eens willen weten, wat jou in de laatste tijd bezielt?

VAN OVERBRUGGEN. Wil je dat eindelik? Nu .... 't doet me recht veel genoegen en ik zal proberen heel duidelik te spreken. Luister maar met aandacht en roep niet weer dadelik: dat zijn jouw zaken, die gaan mij niet aan.

LINA. Dus alles zit 'm in dat ellendige geld!

VAN OVERBRUGGEN. Presies! Alles zit 'm in dat ellendige geld. (MIETJE komt door de achterdeur binnen.) Wat is er Mietje?

MIETJE (een kwitansie overreikend). Acht honderd gulden, meneer.

VAN OVERBRUGGEN. Niet meer? Ach, kom! Wie vraagt om dat bagatel? — Wel zeker! De kleermaker .... ik wil zeggen: de taylor van meneer mijn zoon, volgens nota van .... Uitstekend! In twee jaar heeft Constant niets betaald. 't Is de moeite waard! Mietje, breng die kwitansie maar naar mijn zoon. Zeg hem, dat dit nu mij eens niet aangaat. (MIETJE af.)

LINA. Kan je je nu niet groot houden tegenover de dienstboden? En wat moet die kleermaker wel van ons denken?

VAN OVERBRUGGEN. Wat hij verkiest? Ik heb die som niet en daarmee uit! Constant heeft genoeg klee- en zakgeld

en meerderjarig is hij ook. Wil hij zijn duiten aan rackets, fietsen en de hemel weet welke andere lorren verkwisten, dan . . . .

LINA. Anton, wat ben je weer kleingeestig! Begrijp je dan niet, dat iemand als Constant . . . .

VAN OVERBRUGGEN. Zich groot moeten houden, niewaar?

LINA. Zeker. Iemand van zijn positie.

VAN OVERBRUGGEN. De positie van een werkloze!

LINA (schouderophalend). Zolang Constant bij ons inwoont, kan hij zich onmogelik aan alles onttrekken en dat hij nu en dan een rekening eens onbetaald laat . . . .

VAN OVERBRUGGEN. Dat is in jouw ogen misschien een verdienste; maar in de mijne een . . . . een . . . . haast een misdaad!

LINA. Hè!

VAN OVERBRUGGEN. Alweer dat geld, niewaar? Dat verachte aardse slijk! Maar wat drommel, als alle mensen daar zo de neus voor optrekken, waarom troggelt iedereen 't mij dan af?

LINA. Je weet, dat ik van geldzaken geen verstand heb.

VAN OVERBRUGGEN. Altans niet van geld verdienen of krijgen; maar juist daarom waarschuw ik je, dat wij binnen tien jaar geruïneerd zijn als wij voortgaan te doen zoals . . . .

LINA. Daar geloof ik eenvoudig niets van.

VAN OVERBRUGGEN. Heb ik nu ooit van mijn leven! Wil je dan eens in mijn brandkast . . . . (MIETJE komt op.) Weer een kwitansie?

MIETJE. Neen, een brief.

LINA (die de brief heeft aangenomen van MIETJE, die heengaat). Van je bankier. Lees eens gauw. Wie weet, of je geen hoge prijs in de een of andere loterij hebt getrokken.

VAN OVERBRUGGEN. Dat kan je begrijpen (na gelezen te hebben) Presies het tegendeel, hoor. Vijf obligaties uitgeloot! (lezend).

U zal u met minder rente moeten vergenoegen. Wij raden u aan te nemen . . . . (sprekend) vier persent. Al weer vijftig gulden minder per jaar! Zo gaat het nu met alles! Ieder jaar verminderen onze inkomsten en vermeerderen onze uitgaven. Heb je aandelen in een maatschappij die slecht gaat, wees niet bang, dat de staat je te hulp zal komen; maar gaan de zaken goed, dan is de regering er als de kippen bij, om je winst op alle mogelike manieren te besnoeien. Betaal ik mijn rekeningen niet dadelik . . . . asjeblieft een kwitansie; maar moet ik zelf geld ontvangen, dan laat iedereen me wachten en mag ik ten slotte de vijf senten van het zegel er nog zelf bij leggen. En nu spreek ik niet eens van de keren, dat ik deurwaarders en advokaten nodig heb . . . . en dus betalen moet . . . . om mijn duiten binnen te krijgen. Ik heb mijn best gedaan het schip drijvend te houden door Amerikanen te kopen, die veel rente beloofden; maar de Amerikanen zijn helemaal naar de kelder gegaan en het schip is lekker geworden dan ooit. Ik zeg je, Lien, het gaat niet langer zo; het gaat niet langer zo! We moeten ons verminderen of over enige jaren lijden wij gebrek. Ik heb nu al slapeloze nachten genoeg gehad!

Lina. En ik zeg je: wij kunnen en wij mogen ons niet verminderen! Me dunkt, dat ik zuinig huishoud. Wil jij maar driemaal in de week vlees eten en in 't geheel geen wijn meer drinken . . . . mij is 't wel.

Van Overbruggen. Lapjes voor het bloeden helpen niet meer. We moeten op een mindere stand gaan wonen, geen dienees meer geven; Constant moet zijn eigen kost verdienen en Eugénie . . . . als die absoluut onder mensen wil komen, laat ze dan ziekenverpleegster worden of juffrouw van gezelschap . . . . 't is mij om 't even; maar met het hengelen naar een man op partijen moet het uit zijn . . . . daar vangt ze toch niets!

LINA. Wat je daar zegt is zotteklap!

VAN OVERBRUGGEN. Kijk dan toch in mijn brandkast!

LINA. Ik verlang niets te zien; maar ik verlang 't ook niet op mijn geweten te hebben, dat door onze misplaatste zuinigheid de kinderen belet zouden worden goede partijen te doen en vooruit te komen in de wereld. Dus ....

VAN OVERBRUGGEN. Wat dus? Als ik je zeg ..., (MIETJE verschijnt.) Kunnen we dan geen ogenblik ongestoord praten? Wat is er?

MIETJE. De kompelementen van baron Van Heerelen en of meneer deze lijst eens in wil zien.

VAN OVERBRUGGEN (de lijst aannemend). Vervloekte kerel! Geef me een pen om te tekenen.

LINA (terwijl MIETJE naar een pen zoekt). Waarom .... als je bezuinigen wilt?

VAN OVERBRUGGEN. Heb jij dan niet zelf gezegd, dat wij voor ons fatsoen op die beroerde lijsten tekenen moeten?

LINA. Zeker; maar de omstandigheden zijn veranderd en daarmee mijn mening. (hem de lijst afnemend.) Geef die lijst maar terug, Mietje en neem dan het teegerij weg. (MIETJE met de lijst af.)

VAN OVERBRUGGEN. Ik vind 't best; maar ....

MIETJE (zich bij de deur omwendend). Ook nog een brief. Die zou ik haast vergeten. (af.)

VAN OVERBRUGGEN (die de brief heeft aangenomen). Nu begrijp ik toch volstrekt niet waarom ....

LINA. Hoe is 't mogelik? Als je niet tekent op zo'n lijst, dan word je aangezien voor gierig, niewaar? Dat is onaangenaam; maar 't doet geen kwaad. Als je je vermindert, dan word je aangezien voor arm. Dat is ook onaangenaam: maar .... het doet nog kwaad er bij. Dus ....

VAN OVERBRUGGEN. Dat is ook een uitrekening!

LINA. En nu we toch over dat ellendige geld schijnen te

moeten spreken, vertel me nu maar in eens hoeveel we achteruit zijn gegaan.

VAN OVERBRUGGEN. Een ton.

LINA. Dat is zeker heel veel.

VAN OVERBRUGGEN. Zie je nu eindelik in, dat ik gelijk heb?

LINA. Integendeel! We moeten ons groot houden. Nu meer dan ooit. De belangen van de kinderen gaan voor en dus....

VAN OVERBRUGGEN. Maar de leveransiers....

LINA. Kunnen wachten! Denk je, dat wij de enigen zijn, die niet betalen? Geloof me: ze weten je behoorlik interest te berekenen, zonder dat je daar iets van merkt.

VAN OVERBRUGGEN. Lien.... het gaat niet.

LINA. Anton.... het moet gaan!

VAN OVERBRUGGEN. Wil jij dan aan je kinderen schulden nalaten in plaats van kapietaal?

LINA. Juist niet; maar lees nu toch die brief eens. Wie weet of....

VAN OVERBRUGGEN. Ja, wat zal dat nu weer zijn? (lezend). A! Waarachtig een straaltje licht! Waar is Constant? (hij gaat naar de achterdeur).

LINA. Wat is er nu op eens te doen?

VAN OVERBRUGGEN. Je zult 't horen (naar buiten roepend). Constant! Constant! (tot LINA). Een straaltje licht! Een straaltje licht!

Zevende Toneel.

VAN OVERBRUGGEN, LINA, CONSTANT, later MIETJE.

CONSTANT. Roept u mij?

VAN OVERBRUGGEN. Kom eens hier. Ik heb goede tijding voor je.

CONSTANT. Ben ik benoemd? (MIETJE komt de tafel afnemen en bergt het ongebruikte in het buffet.)

VAN OVERBRUGGEN. Het scheelt niet veel. De Sekretarisgeneraal van Buitenlandse Zaken wil je spreken. Lees maar.

LINA. Eindelik.

CONSTANT (na lezing). 't Is waar; maar het zal wel weer de oude dreun zijn. Heel aangenaam kennis te maken. Ga zitten, meneer .... en dan .... het spijt me zeer .... we hopen in uw belang werkzaam te kunnen zijn, maar voor het ogenblik ....

VAN OVERBRUGGEN. Daarmee zal 't deze keer niet aflopen. Je weet, dat de tegenwoordige Sekretarisgeneraal een schoolkameraad van me is geweest. Zodra hij benoemd was, heb ik hem weer eens opgezocht en hij heeft me vast beloofd aan je te zullen denken. Ga dus maar dadelik naar hem toe en zet nu eindelik je beste been eens voor, hè.

LINA. Zeg bijvoorbeeld, dat je het vaderland wenst te dienen, dat je naar arbeid verlangt, dat je je nuttig wilt maken.

CONSTANT. En andere dergelike leugens meer.

VAN OVERBRUGGEN. Juist en dat je je vader niet langer tot last wilt zijn.

LINA. Dat zou al heel onhandig wezen.

VAN OVERBRUGGEN. Waarom?

LINA. Hoe dikwels, Anton, moet ik je toch zeggen, dat wij ons groot moeten houden?

VAN OVERBRUGGEN. Maar 't is toch de waarheid, dat hij met zijn onbetaalde kleermakersrekeningen ....

CONSTANT (hooghartig). Ik zal doen wat ik kan, papa; maar u hoeft me van die rekening geen verwijt te maken. Als u me niet onderhouden kan in de stand, waarin u me heeft opgevoed, dan had u me maar niet van de wieg af moeten wijsmaken, dat ik tot die stand behoorde.

LINA. Zie je nu wel?

VAN OVERBRUGGEN. Zie jij nu wel!

LINA. Ach, man, jij hebt geen gevoel van eigenwaarde. Kom, ik heb nog wat met Mietje te bespreken. (af.)

Achtste Toneel.

VAN OVERBRUGGEN, CONSTANT, later LINA.

VAN OVERBRUGGEN. Dat is nu je dank, als je je kinderen een fatsoenlike opvoeding hebt gegeven.

CONSTANT. 't Is immers uw eigen schuld. U valt tegenwoordig op een sent dood.

VAN OVERBRUGGEN. Een sent? Noem jij acht honderd gulden een sent?

CONSTANT. Neen, neen; maar laten we nu asjeblieft over dat ellendige geld eens zwijgen. Ik spreek u zo zelden onder vier ogen en ik heb u toch iets te vragen, waar haast bij is. (Hij gaat ruiter te paard op een stoel zitten naast de sofa, waarop VAN OVERBRUGGEN zit).

VAN OVERBRUGGEN. Weer wat beroerds? Gauw dan maar.

CONSTANT. Niets beroerds. Ik wilde maar weten, of het gerucht waarheid bevat, dat u Eugénie bij haar huwelik *f* 1500 jaarliks meegeeft.

VAN OVERBRUGGEN (verontwaardigd). Wel zeker; wel zeker! Wat is dat voor malligheid! Een gerucht! Nu nog mooier! Je snapt toch wel, dat ik zulk een vraag pas te gelegener tijd en aan mijn aanstaande schoonzoon zal beantwoorden.

CONSTANT. Dat snap ik in 't geheel niet. Als u aan dat beginsel vasthoudt, dan loopt u kans nooit een aanstaande schoonzoon te krijgen.

VAN OVERBRUGGEN. Waarom dat, als ik vragen mag?

CONSTANT. Omdat tegenwoordig niemand meer dwaas ge-

noeg is aan een meisje zijn hof te maken, eer hij presies weet hoeveel dat meisje meekrijgt. Eugénie staat gekoteerd voor *f* 1500.

VAN OVERBRUGGEN. Wat blief? Gekoteerd?

CONSTANT. U weet toch wat gekoteerd betekent?

VAN OVERBRUGGEN. Zeker. Gekoteerd betekent de beurswaarde van een effekt; maar . . . .

CONSTANT. Welnu, zo hebben de meisjes ook hun beurswaarde, die 's middags wordt opgemaakt in de Veenestraat. Je hebt freules van twee duizend en juffrouwen van een paar honderd; maar ook juffrouwen van tien duizend en freules van niemendal. In de regel zijn die schattingen vrij juist; maar dit belet niet, dat iemand, die over een meisje denkt, toch eerst zekerheid wil hebben.

VAN OVERBRUGGEN. En dus heeft een van je vrienden gehoord, dat Eugénie bekend . . . . ik wil zeggen: gekoteerd staat als een juffrouw van vijftien honderd en wil hij ze vragen als ik jou de verzekering geef, dat meneer op die *f* 1500 kan rekenen.

CONSTANT. Net zo.

VAN OVERBRUGGEN. Ik maak je mijn kompliement niet over je vriendschap met dat heer. (Hij staat op, terwijl CONSTANT blijft zitten.)

CONSTANT (leuk). 't Is toch een beste jongen, welgemaakt van lijf en leden, met een helder verstand en een papa, die er warmpjes in zit.

VAN OVERBRUGGEN. Des te meer reden dat hij niet hoeft te trouwen om het geld.

CONSTANT. Dat doet hij ook niet; maar hij verdient *f* 1400. Van zijn vader krijgt hij nog *f* 1000. Met *f* 2400 kan hij toch geen huishouden beginnen.

VAN OVERBRUGGEN. 't Is wel mogelik; maar eerst te willen weten hoeveel een meisje meekrijgt en haar dan pas

je hof te willen maken .... hoor eens, dat verraadt toch een erg berekenende natuur. Ik verlang de kennis van die sinjeur niet te maken en nog veel minder mijn dochter aan hem te geven.

CONSTANT. Nu .... als u er zo over denkt, dan moet Eugénie er maar in berusten als oude vrijster te sterven.

VAN OVERBRUGGEN. Maar, sakkerloot! Als ik een kleine man was .... zo'n kleine man, voor wie tegenwoordig alles gedaan wordt .... dan zou ik het recht hebben aan het baasje, dat om mijn dochter kvam, te zeggen: vriendjelief, vertel jij me eerst eens, of je wel een vrouw kunt onderhouden. Worden de rollen nu omgewisseld, omdat ik rijk heet en mag hij nu aan mij vragen: vertel me eerst eens, of je dochter wel genoeg meekrijgt? Is de wereld dan helemaal ten onderste boven gekeerd?

CONSTANT. Dat weet ik niet en ik kan 't ook niet helpen, dat de dingen zijn zoals ze zijn.

VAN OVERBRUGGEN. Jij hadt aan die vriend behoren te zeggen, dat hij beginnen moest met zijn genegenheid voor Eugénie eens duidelik te tonen en te onderzoeken, of zij van haar kant hem genegen was en dat hij daarna zelf bij mij ....

CONSTANT. Ach, papa, aan die romannetjes zijn wij immers ontgroeid.

VAN OVERBRUGGEN. Jij misschien; maar ik niet. Zeg dus maar, dat ik me niet laat uithoren of polsen. Wie iets van me wil weten, kan 't me persoonlik komen vragen. En laat je vriend er nu maar niet op rekenen, dat ik hem dan dadelik als aanstaande schoonzoon aan mijn hart zal drukken. Het geldt hier het geluk van mijn enige dochter, zie je. Ik zal dus de vrijheid nemen informaties in te winnen en waarborgen te eisen voor de toekomst. Is meneer daar minder op gesteld, laat hij dan gerust wegblijven.

CONSTANT. Maak u maar zo dik niet! Mij kan 't heus weinig schelen, of Eugénie al dan niet met een groengemaakte zweep naar het stadhuis en naar de kerk toert.

VAN OVERBRUGGEN (naar de deur gaande en telkens omkerend). Des te beter, des te beter! Breng dan mijn woorden maar presies aan je vriend over. — Gekoteerd! — 't Heeft er waarachtig wat van, of je tegenwoordig onder de rovers leeft! — Je kunt letterlik met geen mens meer te doen hebben, of hij zet je een piestool op de borst en roept: je geld. (Na enige aarzeling geheel terugkerend). Hoe heet het jonge mens eigenlik?

CONSTANT (opstaande). Wat kan dat u schelen, als u hem toch niet hebben wil?

VAN OVERBRUGGEN. Schelen .... schelen .... dat is mijn zaak. Is 't soms Jansen van Driebergen?

CONSTANT. O, neen.

VAN OVERBRUGGEN. Hilderda Blommestein?

CONSTANT. Als u nu één voor één al mijn kennissen gaat verdenken, dan zeg ik maar liever terstond zijn naam. 't Is Schakel.

VAN OVERBRUGGEN. Die kwiebus met omgeslagen broekspijpen, een lange soepjas en boorden tot aan zijn oren, waarin hij zijn hoofd haast niet draaien kan?

CONSTANT (lachend). Dezelfde. De zoon van de rechter.

VAN OVERBRUGGEN. En de kleinzoon van Schakel, die in kruideniers waren zijn fortuin heeft gemaakt. 't Is wat fraais!

CONSTANT. Met uw verlof. De firma handelde in comestibles. Grootpapa Schakel heeft nooit achter een toonbank gestaan.

VAN OVERBRUGGEN. Schakel! Is dat nu een naam!

CONSTANT. Heel rijk .... maar twee kinderen .... de moeder is dood en pa, de rechter .... heeft en kwaal.

VAN OVERBRUGGEN. Mij dunkt toch, dat Eugénie wat beters zou kunnen krijgen.

CONSTANT. Dat hoop ik van harte, nu u hem niet hebben wil.

VAN OVERBRUGGEN. Niet willen .... niet willen! Ik heb er nooit aan gedacht Eugénie te dwingen. Als ze mij om raad vraagt, zal ik van mijn hart geen moordkuil maken; maar ze is oud genoeg en ze moet ten slotte zelf beslissen. Als Schakel zo'n puik exemplaar is als jij beweert en als Eugénie van hem houdt, dan mag ik me niet tegen dat huwelik verzetten om .... om bijredenen. Want, niewaar, een naam is toch maar een bijzaak. En als 't niet was zijn naam, wat zou ik dan op dat jonge mens aan te merken hebben? Ik ken hem immers niet. 't Is alleen de manier waarop, zie je ....

CONSTANT. Maar hoe kan u er Schakel een verwijt van maken, dat hij voorzichtig te werk gaat en een meisje het hoofd niet op hol wil brengen, eer hij zeker weet, of hij haar overeenkomstig haar stand zal kunnen onderhouden?

VAN OVERBRUGGEN. Dat verwijt ik hem ook niet .... in 't geheel niet. Dat vind ik zelfs verstandig, heel verstandig. Maar, ik zeg je nog eens: 't is de manier, waarop ....

CONSTANT. Wat had hij dan moeten doen volgens u?

VAN OVERBRUGGEN. Hij had .... hij had .... Och, dat zijn van die dingen: je voelt ze of je voelt ze niet. Ik beken eerlik: ingenomen ben ik niet met hem. O, neen, volstrekt niet. Maar .... wie met hem trouwen moet, is Eugénie en niet ik, niewaar? Wie kan zeggen, of die Schakel niet misschien juist de man is, die zij hebben moet en zij de vrouw, die voor hem past? 't Is best mogelik. Mag ik die twee mensen dan van elkaar af houden? Denk je, dat ik 't op mijn geweten zou willen hebben mijn dochter, mijn enige dochter, ter wille van een zekere vooringenomenheid ....

CONSTANT. Laat ik dan maar aan Schakel zeggen, dat u *f* 1500 meegeeft.

VAN OVERBRUGGEN. Nu ja, nu ja; daar heb ik ook niet tegen; maar .... ga voorzichtig te werk. Zeg nu bijvoorbeeld niet: ik heb de oude heer gepolst en hij is bereid *f* 1500 mee te geven.

CONSTANT. Wat dan?

VAN OVERBRUGGEN. Wel .... iets anders .... Bijvoorbeeld zo: Ik heb de oude heer zo slim uitgehoord, dat hij niet eens gemerkt heeft, waar ik heen wilde. Ik heb hem wijs gemaakt, dat Jeanne van Toornen in de smaak was gevallen van een van mijn vrienden en toen vroeg ik zo langs mijn neus weg: wat denkt u, dat Jeanne meekrijgt? De oude heer liep in de val en antwoordde: Jeanne krijgt zeker niet meer mee dan Eugénie. Wat krijgt Eugénie dan .... heb jij toen weer gevraagd aan mij. Wel .... heb ik gezegd .... Eugénie krijgt toch minstens *f* 1500.

CONSTANT. Minstens. Dus .... u zou misschien bereid zijn Eugénie wel *f* 2000 mee te geven.

VAN OVERBRUGGEN. Dat is nu een tweede kwestie. Zeg maar eerst, wat ik je heb voorgezegd. (ter zijde) Eenmaal getrouwd zeg ik: onze omstandigheden zijn helaas veranderd; meer dan zeven honderd kunnen wij onmogelik geven. (luid) En begin met naar de Sekretaris-Generaal te gaan, hè.

CONSTANT. 't Zal gebeuren; maar eerst nog een verzoek. Zwijg voorlopig tegenover Eugénie. Ik heb Schakel beloofd, dat ik haar eerst zou polsen.

VAN OVERBRUGGEN. Net als mij.

CONSTANT. Juist.

VAN OVERBRUGGEN. Dat jonge mens schijnt zelf zijn woord in 't geheel niet te kunnen doen.

CONSTANT. Dat zal u meevallen. Als alles goed gaat, komt hij nog vandaag bij u.

VAN OVERBRUGGEN. Zo'n haast?

CONSTANT (met een beetje ironie). Als je verliefd bent (hij wil heengaan).

VAN OVERBRUGGEN. Verliefd? Ja, ja. (LINA komt door de achterdeur op.)

Marcellus Emants, «Een nieuwe leus»,
Amsterdam, van Holkema & Warendorf.

HERM. HEIJERMANS JR.

«ALLERZIELEN».

EEN SPEL IN DRIE BEDRIJVEN.

EERSTE BEDRIJF.

De sober gemeubelde huiskamer van pastoor Nansen. Eerste plan links èn tweede plan links een venster. Derde plan links een deur. In het midden van den achtergrond een deur met breede gewitte gang. Links daarnaast een buffet, rechts daarnaast een boekenkast met heilige beelden. Eerste plan rechts een deur. Tweede plan rechts een haard. Derde plan rechts een lessenaar met globe, er naast een crucifix. Bij het voorste venster een bloemenstandaard — bij het tweede een ledikant met sprei. In 't midden der kamer een ronde tafel, waarboven een lamp. Late morgen.

Vijftiende Tooneel.

De PLEEGZUSTER. RITA.

PLEEGZUSTER (steunt Rita). Blijf u even stáán — dan schuif ik 'n stoel bij 't raam.

RITA. Even staan? 'k Zou zoo 'n úur kunnen lóópen. Jullie heb me veel te lang onder de wol gehouen. Veel te lang. Wat ruikt 't hier lekker na tabak! Vin u niet? Dat doet je goed. De lucht van medicijnen en carbol, zet je op sterk water, hahaha!

PLEEGZUSTER. Praat niet zooveel en lach niet zoo hard — achter u is maar 'n dunne deur van de kerk. 'r Is dienst. Ga u zitten.

RITA. Da's hier héérlijk. Daar had 'k máánden na kunnen kijken. Wat 'n meeuwen — wat 'n meeuwen! En 'n stoomboot. Wat is die klein — en wat 'n màlle rookwolkjes . . .

PLEEGZUSTER. Ga u zitten. Denk nu eens aan wat de dokter gezegd heeft — vóoral geen vermoeienis.

RITA. Als 'k zit, zie 'k enkel de wolken. Nog effetjes — 'k heb zoolang plezier gehad, zuster, van 't uitzicht op die smerige loods en de kromme zerken. De eene zerk zou 'k zoo kunnen teekenen, net 'n man met 'n bochel . . . En die 'r naast kreeg tegen den avond 'n mond zonder tanden. (Een stilte). Dà's prachtig — en — o — o, zuster, kijk 'ns — daar heb je 'n heele school bruinvisschen op de kust. — Angstig! — Net paarden in zee. — Dat geeft storm — dat geeft gemeen weer. — Daar ben 'k altijd bàng voor geweest. — Ziet u — die ééne wijst den weg — boven de golven en màrsch — daar is-ie en vòrt! — Tien, twintig, dertig — — ze zijn niet te tellen. Angstig! Daar zullen de zeelui van lusten. Kijk u niet?

PLEEGZUSTER (met een voetenbankje). Nee, ik wacht op u.

RITA (neerzittend). Daar dan (De zuster schuift het bankje onder haar voeten). Dank u. U is 'n engel. Mag ik u 'n zoen geven?

PLEEGZUSTER. Nee, Rita.

RITA. Mag 'n zoen uit dankbaarheid niet?

PEEEGZUSTER. Nee, Rita. Wil u 'n kussen in uw rug?

RITA. Welnee — 'k voel me goddelijk. Zoolang als 'k leef, ben 'k niet zoo uitgerust geweest. Moeder joeg me 'r elken dag om vijf uur uit. O, als je gedacht heb ze nooit meer te zièn, wat zijn de wolken dan om voor te kniélen...

PLEEGZUSTER. Men knielt alleen voor Gòd.

RITA. . . . Om voor te knielen, zuster. Dat voelt u niet, omdat u niet zooals ik den dood bij je gezien heb. (Een stilte)

Allemaal grijze en bruine wolken. 't Is of je meedrijft. 'k Wor 'r duizelig van.

PLEEGZUSTER. 'k Heb u gewaarschuwd.

RITA. In dat slaapkamertje hóórde je de zee niet — hier wel. Heerlijk. Wat is dat prettiger dan 't gebrom van 't orgel in de kerk. 'k Heb 't dikwijls verwenscht.

PLEEGZUSTER. 't Orgel?

RITA. 'k Heb nooit van 'n orgel gehouen. Hier heeft 't me telkens wakker gebromd, als 'k slapen wou.

PLEEGZUSTER. Daar was niets aan te doen. Wie 'n gerust geweten heeft luistert graag, als 'n orgel meê-bidt.

RITA. Zooals 'k hier zit, hèb 'k geen geweten.

PLEEGZUSTER. Ik heb 'r àltijd een.

RITA. Ik niet. Als 'k nou m'n kind bij me had — dàt moet 'k den pastoor nog vragen! — als 'k me kind had — hier — zoo uitgerust — bij de zee en de wolken — zou 'k an niks kunnen denken. 't Kind is me eenig verlangen — daar lach ik bij, enkel als 'k 'r over prááát. Wat ben 'k gelukkig — gelukkig. Wat zijn jullie 'n goeie menschen. Zoo moesten ze allemaal zijn. Wat? Nee, hè? Allemaal goed — daar zou je van geeuwen. (De zuster begint te prevel-bidden). U natuurlijk niet — ik wel, ik zeker. 'n Mensch moet niet goed zijn — als-die 't is, wordt-ie van zelf slecht — daar heb 'k in me bed over liggen denken. Dat is zoo, zuster. Daar kun je geen speld tusschen steken. M'n vader kon 't helder zeggen. Die is in z'n goedheid geplunderd, geplunderd, tot-ie naakt en opgejaagd 'n end an z'n leven maakte. Naast de muur van 't kerkhof leit-ie in ongewijde aarde. Ongewijd. Hoe kunnen ze zoo schimpen! Nee, nee, van góéie menschen hou 'k heelemaal niet, behalve van u en den pastoor. Jullie zijn christenen geweest. Voor jullie zou 'k door 't vuur gaan, om wat je voor mij en me kind — me kind — heb gedaan.

Begrijp je dat, zuster? (stilte — wendt het hoofd naar de zuster). Neem me niet kwalijk. Dat wist 'k niet. (Een stilte. De zuster ontvouwt de handen).

PLEEGZUSTER. Je moet me niet telkens zoo aankijken, als 'k bid, Rita. Dat hindert, omdat 'k je oogen voel.

RITA. Ik zie u zoo graag zoo, zuster. Zoo graag, omdat je ook 'n vrouw ben — en me verwondert. *Ik* — kan haast niet bidden. (Het luiden der klok houdt op).

PLEEGZUSTER. Zeg niet zulke verkeerde dingen.

RITA. Wàarom bidt u zoo dikwijls?

PLEEGZUSTER. Omdat 'k 't liefste met God spreek.

RITA. Ik had in geen jaren me handen gevouwen — da's wáár — vóor 'k in die vreeselijke pijnen lei.

PLEEGZUSTER. Dan heb je 't nu weer geléerd.

RITA. Nee.

PLEEGZUSTER. Nee?

RITA. U heb me de rozenkrans in me handen gegeven — en toen — 't was zoo'n foltering, zoo'n afschuwelijke foltering eer 't kind 'r was — heb 'k gegild en gesmeekt en gebejen — in angst — in angst — in enkel angst! Nou de pijn weg is en 'k zoo uitgerust ben, dat 'k van weelde me lichaam niet voel, zou 'k niet meer kùnnen. Ben je daar boos om, zuster?

PLEEGZUSTER. Ik heb geen recht boos te zijn.

RITA. En je kijkt zoo stil voor je uit.

PLEEGZUSTER. Omdat 'k meelij met je voel. Prááat met den pastoor. Mijn roeping was je lichamelijk te verplegen. Je hèb gebeden — in angst gebeden — in de uren van 't gevaar heb je den Heer hervonden. Ik weet dat je Hem zult behouden. Dat kàn niet anders.

RITA. Kan 't niet anders?

PLEEGZUSTER. Nee, Rita. (Rita leunt vermoeid achterover, sluit de oogen). Wil 'k je nu 'n kussen geven?

RITA (met gesloten oogen). Ik zit als 'n koningin. Die stilte

— die stilte — 't geluid van de branding — 'k wor 'r dronken van . . . (Een stilte). Zuster?

PLEEGZUSTER. Ja?

RITA (met gesloten oogen). Wat fluisterde de dokter dien laatsten, ergsten dag?

PLEEGZUSTER. De dokter geloofde . . .

RITA. Dat 'k sterven zou. Dan was 'k bediend — néé, nièt bediend — geworden — begraven. (opstuttend) O, wat hou 'k van 't leven, van de menschen, de stad, de beesten, de wolken. Als 'k morgen, overmorgen buiten kom, is de eerste zoen voor me kind — de tweede voor de aarde, ja voor de áárde. Heb je wel eens met je mond de aarde gekust? Ik wel. Tweemaal. Tweemaal. De eerste keer was 'k nog 'n kind — verveel 'k met m'n gebabbel? Nee? —, de eerste keer was 'k 'n meisje van dertien, veertien. De heele winter, 't heele voorjaar, de helft van den zomer had 'k met dertig andere meisies onder de dakpannen gezeten, van 's morgens vroeg tot 's avonds laat, al maar 't zèlfde, 't zèlfde — zóo 't zelfde, dat 'k stik als 'k 'r an denk. De centen kreeg moeder. Daar aten we van. Als 't onder de pannen koud was, was 't winter, als je longen pijn deëen was 't zomer. Als je achter de spinten geluid hoorde, was 't voorjaar, kropen de musschen en spreeuwen op 't nest. Je zag uit de ramen: daken en daken, schoorsteenen en schoorsteenen. De roetvlokken vlogen binnen — vlinders komen zoo hoog niet. 's Avonds moe, stapte je in de bedstee — 's morgens begon 't zèlfde, 't zèlfde. 's Zondags werkte je thuis. Op 'n dag in Augustus, was de man gestorven, de man van dat daar onder de pannen, kregen we vrij, hebben we geloopen, geloopen tot we midden in 't groen waren, midden in 't groen, dat me verlegen maakte, dat me dee snikken. Dáar heb 'k de aarde gezoend, die zoo warm als me lippen was. De volgende dagen deëen we 't zèlfde, 't zèlfde . . .

PLEEGZUSTER. Rust liever wat uit!

RITA. . . . De tweede keer is twéé jaar gelejen — toen 'k zoo blij was met wat 'k voor hèm voelde. Toen lei 'k lang uit in 't gras, 't natte gras, te zingen . . . Als 'k nu buiten kom, zal 't de dèrde keer zijn. De derde keer, dat m'n mond den grond zoekt, den grond dien we vertrappen. Weet je, zuster, dat als wat wìj aarde noemen 'n lichaam was, ik 't in m'n armen zou sluiten — van blijheid — van niet te zeggen geluk . . .

PLEEGZUSTER. Zoo praat men niet over 'n vergankelijke schepping.

RITA. Ik praat zoo, omdat 'k zoo bèn. (Een stilte). Hoe ziet m'n kind 'r uit, zuster?

PLEEGZUSTER. Ik heb 't maar even gezien. Lief.

RITA. Welke kleur van oogen?

PLEEGZUSTER. Grijs.

RITA. Zìjn oogen. Had 't al haar?

PLEEGZUSTER. 'n Beetje.

RITA. Welke kleur?

PLEEGZUSTER (glimlachend). Weet 'k niet. Je heb me dat zoo dikwels gevraagd.

RITA. Ik kan 't niet genoeg vragen, nooit genoeg. Vandaag wil ik me meisje zien. Ja, dat wil 'k. Ken u de vrouw die 'r zoogt?

PLEEGZUSTER. Nee. Ik ben hier gekomen, toen de pastoor 'r om vroeg en 'k ga weer hen, als je beter ben.

RITA. Als ze maar goed voor 't kind zorgt — da's me eenige angst.

PLEEGZUSTER. Dat zàl ze natuurlijk.

RITA. Ik màg die vrouw niet. Nee.

PLEEGZUSTER. Je heb 'r toch nooit gezien.

RITA. Ik mag 'r niet, omdat zìj de lippen van mijn kind

voelt, nòg voelt. Dat maakt me afgunstig. *Ik* had ze willen voelen, ìk, ìk . . . Da's de vreugde van elk, elk . . .

Pleegzuster. Van elk? . . .

Rita. Van elk beest . . . Vreemd dat je zoo iets zegt. Maar 'n beest kàn geen beest meer zijn, als 't dàt voelt, dàt . . . (Een stilte). Heb u veel verdriet in uw leven gehad?

Pleegzuster. Wat 'k gehad heb, bestaat niet meer.

Rita. Hoe ben u 'r toe gekomen — toe gekomen — van 't bèste afstand te doen?

Pleegzuster. Afstand? 't Bèste heb 'k verkregen.

Rita. 't Beste van de aarde . . .

Pleegzuster . . . Niet uitspreken, Rita. Boven de aarde is 'n hemel.

Rita. U hééft veel verdriet gehad.

Pleegzuster. Gehàd.

Rita. Wij begrijpen mekaar niet. (Een stilte. Zij sluit de oogen). 'k Weet alleen dat ik gelukkig ben. — Nou begint de wind op te steken. 'k Wou dat 'k hier den heelen dag mocht blijven.

TWEEDE BEDRIJF.

Zelfde vertrek. Schemering. In plaats van het bed eene sofa. De haard brandt Door het venster rosse schijn. De wind blaast om het huis.

Eerste Tooneel.

PLEEGZUSTER. RITA.

PLEEGZUSTER (uit het portaal komend — tot Rita die voor den haard zit, de handen voor het gelaat) . . . Rita! (Eene stilte) Rita!

RITA (mat). Ja zuster.

PLEEGZUSTER. Wat doet u hièr?

RITA. Wachten.

PLEEGZUSTER. Op wie?

RITA. Vrááġt u dat? Kàn u dat vragen? Van af de vesper wacht 'k, wacht 'k.

PLEEGZUSTER. Als 'r nieuws is, zal 't u dáár gezegd worden. In dit uur hoort u niet in deze kamer.

RITA. Ik heb geen rust, geen rust.

PLEEGZUSTER. Wees u zoo vriendelijk en gaat u met me mee. De pastoor zal 't niet gepast vinden. (Eene stilte). Moet 'k 't nòg eens verzoeken?

RITA. Ik kàn hier niet weg. — Ze zou zich toch haasten — en komt niet.

PLEEGZUSTER. 't Is 'n afstand.

RITA. 'k Heb de minuten geteld.

PLEEGZUSTER. Sta u op.

Tweede Tooneel.

JUFFROW CO. DE VORIGEN.

RITA. Nee! Nee! — (tot Co) . . . En? — En? . . .

CO (hijgend). Oogenblikje! Oogenblikje! 'k Ben tegen de wind in geloopen — ik ben — ik ben me asem kwijt . . .

RITA. Heb je 't kind gezien.

CO. Natuurlijk (aarzelend) . . . 'k Mot effen zitten — me oogen zijn volgestoven . . .

RITA. Nou dan!

CO. 't Kind is — is 'n boel vooruit — 'n ènd vooruit — As d'r zoo'n vlaag is, zuster, raak je haast van de beenen . . .

RITA. Néémt ze de borst weer?

CO. Ze lei 'r net an — toen 'k heenging.

RITA (verheugd). Heusch! Heusch?

CO. Waarom zou 'k jokken? Je ken — je ken — gerùster zijn. Morgen is 't meissie wel zoo gezond as 'n visch — al ziet ze nog witjes. Ze lachte . . .

RITA. . . . Làchte ze?

CO. Och, och wat 'n klein smoeltje! 'k Was nog wel langer gebleven, maar die Van Dalen kwam bij Jannetje om 'r te spreken — toen ben 'k vort gegaan — (tot de zuster) 'k Màg die Van Dalen niet — da's 'r een die 't achter z'n mouwen het. — 't Eigen jongetje van Jannetje is niet erg goed.

RITA. Dus — dus — ze néémt de borst?

CO. Dat zee 'k al.

RITA (uitgelaten). Dan is alles goed. Dan kan me niks meer

schelen. O, wat 'n pak van m'n hart. 'k Zou kunnen huilen van dankbaarheid. Overmorgen zie 'k 'r. Overmorgen. Da's — da's een dag, twee nachten, of vroeger. Dat fleurt me ineens zóó op, dat 'k 'r jong van word. En 'k bèn jong — 'k ben nog zoo héérlijk jong, zuster!

Co. Nou weet je 't — en nou ga 'k voor 't eten zorgen. Jij zou de pastoor heelemaal van streek brengen — slapen op 'n kanapee — en wat een! — de bulten steken 'r door — en eten dat in 'n vloek en 'n zucht mot worden klaargemaakt . . . Jij mag den Heer wel danken! (Af).

Derde Tooneel.

RITA. PLEEGZUSTER.

RITA (uitbundig op en neer loopend). Gister heb 'k geen dag gehad — vandaag heb 'k niet geleefd. — 'k Heb gegeten, gedronken, zonder dat 'k 't wist — wat jullie me opdrongen — Dat is zoo — dat is zoo — De heele nacht heb 'k naar den wind liggen luisteren, naar 't raam gekeken, naar de schaduwen van de takken op 't gordijn. Als 'r wat ritselde ben 'k opgesprongen, zoo angstig als 'n kind. En nou! 't Is om 't uit te schreeuwen! 'k Kan haast geen woorden vinden . . .

PLEEGZUSTER. Ga u mee. De pastoor kan ièder oogenblik komen. Hij doet 't bòvenmenschelijke voor u.

RITA. Even nog, zuster — even nog, goeie, beste, lieve zuster! Ik kan m'n blijdschap niet ineens begraven in die kleine donkere kamer, bij de ouwe loods en de zerken. Even nog. De zòn gaat net onder in zee (bij het venster). Ziet u?

PLEEGZUSTER (bij het venster). Ik zie 't.

RITA. Dat is 't vréúgdevuur voor m'n weer beter kind. Nou staat ze op 't water — net òp 't water. Nou moet u tellen — een — twee — drie — vier — je ziet 'r zakken,

zakken in de rooie golven, zàkken in de rooie lucht. En ùw gezicht is rood èn 't mijne. Nee, beweeg je niet, zuster. Zòo als je nóu kijkt, ben je 'n héel ander mensch, ben je tienmaal zoo mooi . . .

PLEEGZUSTER (gebelgd). Rita!

RITA. Ben u boos?

PLEEGZUSTER (in de schemering terugtredend). Ik hou niet van zulke gesprekken.

RITA (fel op-lachend). Hahaha! . . . Als 'k me niet inhield voor u en al de eerwaardigheid hier, dànste 'k in dat goddelijk licht.

PLEEGZUSTER. Ik moet je iets hards zeggen, Rita — de pastoor had u nooit in z'n huis mogen nemen — u is slecht.

RITA. Hahaha, zuster! Slecht omdat 'k na vier en twintig uur spanning an m'n heele lichaam tril en de zon zou willen tegenhouen: (naar het venster sprekend). Blijf nog! Haast je zoo niet! Jij en ik zijn de vroolijkheid hier — jij met je lachen — ik met m'n blijheid — m'n liéfde — m'n kind dat weer beter is, waarmee 'k de wèreld ga intrekken. O, wat wor je nou klein, wat glij je weg. Een — twee — drie — vier — vijf — zes — nog 'n streep, nog 'n streep, nog 'n kleine purperen streep. Dat's niks. Ga maar. Morgen bèn je 'r weer, morgen als de hanen kraaien — ja, die kraaien hier ook, hahaha! Nou ben 'k weer ernstig.

PLEEGZUSTER (stroef). Ik heb meelij met u.

RITA. Dat's goed, lièvе zuster. U mag zeggen wàt u wil — ik hóú van u.

PLEEGZUSTER. Ik van u nièt, als u in zùlke stemningen is.

RITA. Ik van u altijd — alleen nóóit als u — als u zoo lijdzaam is, zoo onderworpen. Dat prikkelt — dan heb 'k moeite niet te . . .

PLEEGZUSTER. Om niet wat? . . .

RITA. . . . Om geen gèkke dingen te zeggen. Ik kàn niet lijdzaam zijn.

PLEEGZUSTER. Als ìk niet lijdzaam was, had 'k u geen weken opgepast, aan 't zondige leven teruggegeven — als 'k niet lijdzaam was en gelùkkig in m'n lijdzaamheid zou 'k míjn jeugd niet aan de ùwe, de ùwe . . .

RITA. . . . Misschien moest ík wat van u — u wat van mij hebben . . .

PLEEGZUSTER. . . . Ik van ù niets — ik behoor God.

RITA. En ìk!

PLEEGZUSTER. Nee. Gods hemel, de heiligmakende genade zijn verloren voor wie 'n doodzonde begaat en volhardt . . .

RITA (glimlachend-gelukkig). Ik heb geen doodzonde begaan. Nee! Nee! Dan kon 'k me niet zoo dankbaar voelen! Dan zou 'k niet in 'n verrukking zitten, die m'n oogen vochtig maakt, m'n hart zoo vréémd doet kloppen, als wou 't m'n lichaam uit. 't Is zoo zoet geweest, zoo zalig! Geen aardsche, geen hemelsche vreugd, niets, niets, niets — nee nièts benadert dat eerste wéten van leven in je — 't voelen niet meer alléén te zijn. Làng ben 'k alleen geweest. M'n jeugd — m'n jéúgd — was 'n ráúwe hèrfst . . . Zoolang 'k lijdzaam was, ben 'k getrapt. God léert geen lijdzaamheid . . .

PLEEGZUSTER. U praat als in 'n koorts zoo slecht . . .

RITA (in stijgenden hartstocht) . . . God leert dat niet, nèe, nèe! De dieren, de beesten, hebben klauwen, bekken, tanden, snavels. Als ze je aanvallen, je keel dichtknijpen, doe je als de beesten, bijt je, trap, scheur je. 'r Zijn raven en sperwers, haviken en spechten. God zèlf is wraakzuchtig — moeten wij 'n kudde schapen zijn? . . .

PLEEGZUSTER. Rita!

RITA. . . . Heeft 'n plant geen naalden en stekels? Grijp je geduldig in distels? Hoe doet de spin in 'r web, de vogel

op 't nest, de rat bij 'r jongen? Lijdzaam? Nee, nóóit! (Pastoor Bronk treedt binnen). God heeft strijd gepredikt, strijd met handen en voeten — en nàgels — tot je vijanden vluchten, neervallen, vrede, vrede, vrede smèeken — God is strijd — de zee is strijd — 't land is strijd — 'n plant vecht — 'n beest vecht — 'n mensch vecht — oog om oog, tand om tand, buil om buil . . . (Bronk slaat met de vlakke hand op tafel — zij houdt verschrikt op).

Herm. Heijermans Jr., «Allerzielen», Bussum, C. A. J. van Dishoeck.

JACQUES PERK.

AAN DE SONNETTEN.

Klinkt helder op, gebeeldhouwde sonnetten,
Gij, kindren van de rustige gedachte!
De ware vrijheid luistert naar de wetten:
Hij stelt de wet, die úwe wetten achtte:

Naar eigen hand de vrije taal te zetten,
Is eedle kunst, geen grens, die haar ontkrachtte:
Beperking moet vernuft en vinding wetten;
Tot heerschen is, wie zich beheerscht, bij machte: —

De geest in enge grenzen ingetogen,
Schijnt krachtig als de popel op te schieten,
En de aard' te boren en den blauwen hoogen:

Een zee van liefde in droppen uit te gieten,
Zacht, één voor één — ziedaar mijn heerlijk pogen...
Sonnetten, klinkt! U dichten was genieten. —

AVONDZANG.

Het zuidewindje suist door zwarte twijgen,
En kust het slapend dons der zangers teeder, —
De zilvren boomen wiegen heen en weder,
En doen hun schaduw met hen mede nijgen, —

Een stille zwoelte komt uit de akkers stijgen,
Een koele stilte daalt op donzen veder, —
De zilvren nachtzon sprenkelt droomen neder,
En lacht van liefde in eeuwig-lachend zwijgen:

Mathilde, sluimer! Zomernacht doet droomen,
En zomerdroomen zijn van manestralen,
En manestralen zijn als liefdestroomen:

De liefde doen zij uit den hemel dalen,
En dalen in de ziel, die zij vervromen:
Is liefde dwaling, kan men zoeter dwalen . . . ?

DE KLUIZENAAR.

Hoog, op den bergtop, rijst de kleine kluis,
Uit groenend hout en mossig riet geboren;
Door sparre en lorken vaart een zacht geruisch,
En wie daar zingen, doen een loflied hooren;

Vrij dartelt om de hut de vale muis, —
Het dal ligt in den gloed der zon te gloren,
Maar in de grauwe pij, voor 't houten kruis,
Ligt de eenzame, in geprevel als verloren.

De grijze zoekt den vrede in eigen-kwellen,
En wil zich martlen tot een heilig man,
En schijnt geen traan van 't zinkend oog te tellen, —

Doch zon en bloem en vogel gruwt er van:
Hij zoekt het leed, dat zij verblijd ontsnellen, —
En vrede heeft, wie vreugde vinden kan . . .

NACHT.

't Is zomer-nacht. De glinsterende stoeten
Der starren wijken róndom, eindloos-diep; —
't Was, of de stilte plechtig tot mij riep:
«Bid! op de starren rusten Godes voeten!» . . .

Ik weet, ik weet niet, wie de wereld schiep,
Of ze is geschapen, of we aanbidden moeten,
Wat wij als Leven, Ziel of God begroeten, —
Of eeuwig slapen zal, wat eeuwig sliep! —

Daar tjuikt de nachtegaal zijn teeder lied,
Tevreden, dat hij 't klagend lied mag zingen, —
Waarom hij zingt, dat weet de zanger niet;

Wat rusten kan, voelt zich de rust doordringen, —
Ook ik. Ik weet niet, wat ik denken moet,
Doch voel het: wie tevreden is, is goed.

LAATSTE AANBLIK.

Nu voort! Ik zag haar weêr, maar om te ontdekken,
Dat weêrzien zien is, wat ik altijd zie.
Lang bleef aan haar de blik gekluisterd, die
Ten elken tijde rust op hare trekken:

Steeds toeft zij, waar ik ben: nooit is er, wie
Een liefde, minder hoog, in 't hart kon wekken,
Dat, in dien gloed gelouterd van zijn vlekken,
Vereend met schoonheid, werd tot poëzie.

Mathilde, o, mijn Mathilde! nimmer zult
Gij, die niet mensch meer zijt, u blozend schamen,
En staren op uws dichters blos van schuld:

Gij gloeidet met mijn gloeind hart tezamen,
Van ú blijft altijd mijn gemoed vervuld:
U zal ik loven onder duizend namen!

Jacques Perk, «Gedichten», Amsterdam, S. L. van Looy.

HELÈNE SWARTH.

ZOMERNACHT.

De sterren bloeiden in den zomernacht;
De zuidewind suisde in de boomen zacht.
Op de oude huizen trilde manelicht,
Hun oogen loken stil de zwanen dicht,
Die straks nog dreven op de donkre gracht.
De sterren bloeiden in hun flonkerpracht.

Wij togen droomend door de straten heen.
— De erinnring troost me als ik verlaten ween. —
In kalmen sluimer lag de stille stad.
De maan dreef langzaam langs haar zilvren pad
En langzaam togen we over de oude brug.
— Die oude erinnring komt zoo trouw terug! —

— «En zoekt ge een rots waarop ge leunen moogt?
O neem mijn arm, die u te steunen poogt!
En zoekt ge een warme, vaak doorgriefde borst?
O neem de mijne en stil uw liefdedorst!
En zoekt ge een ziel die zegge: — «Doode ontwaak!»
O neem de mijne voor die godetaak!»

En jaren vloden na dien zomernacht.
Weer ruischt een koeltje door de boomen zacht.
Ik zie die oogen, blauw in 't sterrenlicht,
Die stille stad, als in een vergezicht.
En 't woord dat mij zijn liefde gaf, dien nacht,
Dat zal ik hooren in mijn graf . . . heel zacht.

MIJN HAAT.

Ik ben met mijn Haat door het leven gegaan.
Een mantel van purper had zij aan
En, onder dien mantel, een kleed van rouw,
Als het slepend gewaad van een weduwvrouw;
En een kroon van robijn op haar lokken blond,
En een bitteren lach om haar trotschen mond,
En een levende slang om haar middel heen,
Als een goudgroene gordel van edelsteen.
Zij droeg in de rechter een zwarten staf,
Daar sloeg zij de zomersche bloemen mee af,
Die lieflijk ontloken, langs heg en vliet,
En die zij mij nimmer toch plukken liet.
Zij droeg aan haar boezem een passiebloem;
Dat die bloem niet verwelkte, dat was haar roem.
En als ik haar smeekte om een koelen dronk,
Dan was 't of daar vuur in haar oogen blonk,
En zij bood mij vol alsem, die nóg mij brandt,
Den albasten kelk van haar holle hand.
Maar toen ik daar stond bij mijn lievekens graf,
Daar knopte en daar bloeide haar zwarte staf,
Tot hij rozen droeg als een rozelaar,
Veel blanke en veel roode, bij elkaar.

Zij slingerde ván zich de gordelslang
En tranen besproeiden haar bleeke wang.
Ik kuste haar handen en hemelsch licht
Kwam over haar vorstelijk aangezicht.
— «En zijt gij niet langer mijn trouwe Haat,
O gij die uw tranen zoo vloeien laat?
Toen sprak zij: — «En hebt ge dat nooit verstaan?
Gij zijt met uw Liefde door 't leven gegaan.»

VERLEDEN.

Ik zie u naadren, bleek in 't licht der maan,
O schimmen van mijn dagen, aan den voet
Der sponde waar ik droom — een stille stoet —
En zwijgend blijft gij voor mijn leger staan.

Eens kwaamt gij mij met rozen tegemoet.
O lieve dooden, blikt mij zóo niet aan!
Wat heb ik u, dat gij zoo weent, misdaan?
Verwijt mij niet mijn zonde! ik heb geboet.

Vreest niet dat nieuwe dagen uit mijn ziel
Uw bitterzoete erinnring bannen! — Neen,
Ik doe als 't meisje dat haar paerelsnoer

Zag breken: elken paerel, die daar viel,
Raapt zij zorgvuldig van den gladden vloer
En telt ze na — en daar ontbreekt niet een.

ALTIJD NIEUW.

Gelijk een moeder, turende op haar kind,
Of zij voor 't eerst die heldere oogen zag; —
Gelijk een knaap, die 't liefst de sprookjes mag,
Waarvan hij 't eind weet als 't verhaal begint; —

Gelijk een vrome vrouw die dag aan dag
Leest in den Bijbel: telkenreize vindt
Ze een nieuw bewijs dat God den mensch bemint,
En vouwt de handen, bleek van blij ontzag;

Zo lees ik in uw ziel een heerlijk, oud,
Heel oud verhaal — ik ken 't van buiten al,
Toch blijft het altoos fraai en nieuw voor mij.

Een bijbelblad: elk woord is louter goud;
Een tooversprook: 't is of daar bloeien zal
Een tuin vol rozen in mijn woestenij.

Hélène Swarth, «Poëzie», Amsterdam, S. N. van Kampen & Zoon.

O LIEFSTE MET UW GODENLACH....

O Liefste met uw godenlach,
Dien 'k aan mijn hart gebogen zag,
Dien blauwe' en gouden zomerdag,
Vol geur van blanke bloemen!
O Lief die leven schiep uit dood!
O Gever van mijn liefdebrood!
Genezer van mijn zielenood!
Hoe zal mijn dank u noemen?

O gij die wilt mijn Alles zijn
En koestren 't moede harte mijn
In engelarmen warm en rein,
Wat zal mijn dank u geven?
— De rozen van mijn vroolijkheid,
De leeljen van mijn droomentijd,
De palmen van mijn vrome vlijt,
De lauwer van mijn leven.

Hélène Swarth, «Gedichten», Amsterdam, P. N. van Kampen & Zoon.

WILLEM KLOOS.

SONNETTEN.

Ik denk altoos aan u, als aan die droomen,
  Waarin, een ganschen, langen zaalgen nacht,
  Een nooit gezien gelaat ons tegenlacht,
Zóó onuitspreek'lijk lief, dat, bij het doomen

Des bleeken uchtends, nog de tranen stroomen
  Uit halfgelokene oogen, tot we ons zacht
  En zwijgend heffen met de stille klacht,
Dat schoone droomen niet weerommekomen . . .

Want álles ligt in eeuw'gen slaap bevangen,
  In de' eeuw'gen nacht, waarop geen morgen daagt —

En héel dit leven is een wond're, bange,
  Ontzétbre dróom, dien eens de nacht weêr vaagt —

Maar in dien droom een droom, vol licht en zangen,
  Mijn droom, zoo zoet begroet, zoo zacht beklaagd . . .

Zooals daar ginds, aan stille blauwe lucht,
  Zilveren-zacht, de half-ontloken maan
Bloeit als een vreemde bloesem zonder vrucht,
  Wier bleeke bladen aan de kim vergaan, —

Zóó zag ik eens, in wonder zoet genucht,
  Uw half-verhulde beelt'nis voor mij staan, —
Dán, met een zachten glimlach en een zucht,
  Voor mijn verwonderde oogen ónder-gaan.

Ik heb u lief, als droomen in den nacht,
  Die, na een eind'loos heil van éénen stond,
    Bij de eerste schemering voor immer vloôn,

Als morgen-rood en bleeke sterren-pracht,
  Iets liefs, dat men verloor en niet meer vond,
    Als alles, wat héél ver is en héél schoon.

Ik droomde van een kálmen, bláuwen nacht:
De mätte maan lag laag in mistig glimmen —
Maar hóóg scheen van de schemerende kimmen
Der klare starren wolkenlooze wacht.

Toen, tusschen maan en starren, rees Zij zacht —
Mij zoeter dan de Muze! — en scheen een schimme,
Wijl 'k om haar hoofd als diademen klimmen
En dalen zag der starren gouden pracht.

O Liefste Mijne! éer ik een gróete vond —
Ave Maria! ruischte 't door mijn ziele,
En heel mijn ziele ruischte U toe — één zucht . . .

Totdat op eenmaal, door de stille lucht,
Al die millioenen gouden droppels vielen,
En Ge als een heilige in die glorie stondt . . .

Ik ben een God in 't diepst van mijn gedachten,
  En zit in 't binnenst van mijn ziel ten troon
  Over mij-zelf en 't al, naar rijks-geboôn
Van eigen strijd en zege, uit eigen krachten, —

En als een heir van donker-wilde machten
  Joelt aan mij op, en valt terug, gevloôn
  Voor 't heffen van mijn hand en heldre kroon:
Ik ben een God in 't diepst van mijn gedachten.

En tóch, zoo eind'loos smacht ik soms om rond
  Uw overdierbre leên den arm te slaan,
    En, luid uitsnikkende, met al mijn gloed

  En trots en kalme glorie, te vergaan
    Op úwe lippen, in een wilden vloed
Van kussen, waar 'k niet langer woorden vond.

De Zee, de Zee klotst voort in eindelooze deining,
De Zee, waarin mijn Ziel zich-zelf weerspiegeld ziet;
De Zee is als mijn Ziel, in wezen en verschijning,
Zij is een levend Schoon en kent zich-zelve niet.

Zij wischt zich-zelven af in eeuwige verreining,
En wendt zich altijd òm, en keert weer waar zij vliedt,
Zij drukt zich-zelven uit in duizenderlei lijning
En zingt een eeuwig-blij en eeuwig-klagend lied.

O, Zee was Ik als Gij in àl uw onbewustheid,
Dan zou ik eerst gehéél- en gróót-gelukkig zijn;

Dan had ik eerst geen lust naar menschlijke belustheid
Op menschelijke vreugd en menschelijke pijn;

Dan wás mijn Ziel een Zee, en hare zelf-gerustheid,
Zou, wijl Zij grooter is dan Gij, nóg grooter zijn.

Ik ween om bloemen, in den knop gebroken
En vóór den uchtend van haar bloei vergaan,
Ik ween om liefde, die niet is ontloken,
En om mijn harte dat niet werd verstaan:

Gij kwaamt, en 'k wist — gij zijt weer heen-gegaan . . .
Ik heb het nauw gezien, geen woord gesproken:
Ik zat weer roerloos, nà dien korten waan,
In de eeuwge schaduw van mijn smart gedoken:

Zoo als een vogel in den stillen nacht
Op ééns ontwaakt, omdat de hemel gloeit,
En denkt, 't is dag, en heft het kopje en fluit,

Maar éer 't zijn vaakrige oogjes gansch ontsluit,
Is het weer donker, en slechts droevig vloeit
Door 't sluimerend geblaêrte een zwakke klacht.

Willem Kloos, «Verzen I», Amsterdam, W. Versluys.

FREDERIK VAN EEDEN.

UIT «ELLEN».

Ik droomde 't Leven als een groot, groen bosch,
De vogels zwegen en het loof hing stil,
De beken vloeiden niet, geen windgerucht
Voer door de takken — en het gras boog niet, —
Eenzaam lag ik daar, tusschen zwijgend loof,
Het was een bange droom, — want alle dingen
Die ik toch schoon wist, waren mij zoo vreemd,
Spoken van schoonheid in vaal schimmenlicht. —
Toen zag ik dalen, in een aureool
Van cirkels blauw en goud, een witte duif,
En met die brak ook 't zongoud over 't al,
Kwam wind aanruischen, en het woud werd vol
Vogelenstemmen en zacht beekgezang,
Zoodat het eenzaam Schoon dier doode dingen,
Opvonkelend in blij en levend licht,
Leefde te zaam in 't allerhoogste Schoon.

. . . .

Gij Liefste! zijt het sneeuwwit middenpunt
Van mijne wereld, en in U vereend
Worden de stralen van mijn Lichtbestaan.

. . . .

Gij, liefste! zijt mijn bloeiend akkerland,
Waarover wijd Gods blauwe hemel straalt.
Hóóg spruit het heerlijk-gouden graan, dat zijn
Uw heerlijk-gouden woorden — en daarin
Zie ik de bloeme-sterren hemelblauw,
De blauwe vonken van Gods heil'ge Liefde. —
Stil ga ik 't smalle pad, zon in mijn hart,
Licht is mijn voet, de korenhoofdjes streelen
Mijn blijde wijde handen en ik fluit, —
Hoe is de zon zoo licht! mijn Lief zoo goed!

. . . .

Zoo moest ook sterven d'allerschoonste dag,
Zoo schoon als twee niet in één leven rijzen,
Zon mijner dagen! die verbleeken deed
Al sterren aan mijn hemel.
Maar zij werd
De moeder van een eeuwig levend kroost
Dat zal in alle tijden bij mij wonen
En troosten met hun schoon mijn hart, dat treurt
Als het der goede moeder dood gedenkt.

Zij kwam in wolken en met droef geruisch
Van regen, — maar zij hief het aanzicht op
En lachte haren grooten zonnelach,
Uitbarstend in een schittering van licht,
Opbruisend hel en klaar, goud over blauw
Wit schuim op blauwe golven, witte driften
Van wolken, zwierend over 't luchte-blauw.

Toen stegen onze zielen in 't geluk
Dier morgenglorie op, zij waren twee
Witte kapellen, fladdrend opgevoerd
Hoog in 't gewemel van licht, wind en wolken,
Verwonderd zich te vinden in die weelden
Van nooit gekende ruimten, zóó vol licht.

En met het hooger rijzen van dien dag
Ontsproten schooner woorden, als 't gezang
Van twee heel blije vogeltjes die stijgen
De lucht in, luid-op zingend, beurt om beurt,
Met keer en tegenkeer en telkens stijgen
D' een hooger weer dan d'ander, en weer hooger.

Maar met den middag zijn in ons ontbloeid
Bloemen van namelooze innigheid. —
Een bloemveld waren wij, daar knikten veel
Wit-roode bloemenkopjes door elkaar
En naderden en raakten aan elkaar . . .
Elke beroering was een huivering
Van onuitsprekelijk geluk
Dat heil
Wij kunnen 't niet uitspreken in ons leven,
Wij kunnen 't niet verliezen in den dood.

O Goede Dag, dat gij uw gouden uren
Toen langzamer deed glijden over 't vlak
Der lichte wereld, — dat gij hebt vertraagd
D' eeuwig gelijke schreden, om nog wat
Droomend te luisteren naar het glasgeklank
Het rein getinkel van de zieleklokjes, —
Dat maakt u heilig, goede, schoone Dag,
Dat heeft ons u doen zeeg'nen boven allen
Die voor u zijn gerezen over 't land,
Die na u zullen dalen in de zee.

Doch 't moest toch zijn — en ook uw einde kwam. —
Gij naamt in plooien 't witte lichtkleed saam
Sneller en sneller, 't was al ná volbracht.

Toen viel 't geluid van woord op wederwoord
Niet meer zoo snel — en zachter — En de maat
Der zoete zielsmuziek werd toen vertraagd
Met lange rusten. Nog een teer, klein woord
Viel nu en dan, — als 's avonds, na den regen,
Een fonkelende droppel valt in 't loof.
De lippen werden stil, 't moe hoofd kwam rusten
Op mijnen schouder. — En het luid licht-leven
Werd tot een droom,
Toen stierf de schoone dag.

NACHT-LIEDJES.

Nu mocht ik liever hier van daan
En slapen gaan, en slapen gaan
Bij mijnen lieven Heere —
Het leven wordt toch waar ik toef,
Naar mijn behoef wel veel te droef
Dan dat ik 't meer begeere.

Doch wordt mij, lacy! niet gevraagd
Of 't mij behaagt, of 't mij behaagt
In zoo groot leed te leven. —
En schoon 't geplaagde hart al niet
Van zulk verdriet de reden ziet,
Toch moet ik verder streven.

Maar wie zal keeren 't droef gemoed,
Dat schreien doet, dat schreien doet
Om eindelijk erbarmen, —
Of toch de goede Herder kwam
En 't arme lam nu medenam
In zijn vertrouw'lijke armen.

Eens heb ik de dalende zon gevraagd
te wachten,
Eens heb ik van dichte nachtschaduw
Het luchte, vluchtige vlieden beklaagd —
En nu! — En nu! —
Nu glijden de tijden zoo langzaam aan,
De dagen, de tragen, ze willen niet gaan
En lang — lang — lang zijn de uren der nachten.

Eens hield ik de goudene uren te goed
voor klachten,
Eens vuld' ik den levenden, helderen dag
Met bloemen en blijheid en liederen zoet, —
Maar ach! — maar ach!
Nu zullen zich vullen zoo nacht als dag
Met bange gezangen en droef geklag —
En lang — lang — lang zijn de uren der nachten.

Frederik van Eeden, «Ellen», Amsterdam, W. Versluys.

UIT «VAN DE PASSIELOOZE LELIE».

DE WATERLELIE.

Ik heb de witte water-lelie lief,
daar die zoo blank is en zoo stil haar kroon
uitplooit in 't licht.

Rijzend uit donker-koelen vijvergrond,
heeft zij het licht gevonden en ontsloot
toen blij het gouden hart.

Nu rust zij peinzend op het watervlak
en wenscht niet meer . . .

SCHEMERING IN T' WOUD.

Hier moet ik peinzend gaan en stil, —
het afgeleefde loof kwijnt aan de twijgen,
ik voel den loomen schemer stijgen —
en stijgen stil.

Wat glanst het bleeke Westen koud!
een matte lach uit droeve wolkenbrauwen
doet flauw den teed'ren nevel blauwen
in 't gélend woud. —

Ik zie den bleeken stervenswenk.
Ik voel het doffe duister in mij dringen, —
en verre stemmen hoor ik zingen
al wat ik denk. —

Waar zijt ge, Dood? — zoo gij rondom
op wieken van de schemering komt rijzen,
nu doet uw nadering niet ijzen, —
ik wacht u — kom!

NA ZONS-ONDERGANG AAN ZEE.

Zonne stervend zonk in zee, —
en een wijde wade spreidde
op de breede kimme neer
't wolkenheer.

Eenzaam ruischt de duistre zee, —
langs der duinen ruige kruinen,
als met droeve doodenklacht
zucht de nacht.

Eenzaam, eenzaam ruischt de zee,
slaat de kuste zonder ruste, —
moeder aarde ligt alom
doodsch en stom.

Op het woelend vlak der zee
wisslend dansen kille glansen —
starre lach der doode maan
staart mij aan.

Dreigend, dreigend druischt de zee! —
'k Zie een grijzen nevel rijzen —
komt uit 't groote zonnegraf
op mij af!

Red mij, red mij van de zee!
Red mij, aarde, die mij baarde! —
Vaal-gewiekte oneindigheid
naderschrijdt! —

BOOZE DROOM.

Ik heb, in droom, den ganschen nacht geschreid
kermend van smart — zooals een kind zou schreien,
dat men uit plaagrucht 't liefste speelgoed rooft.

Want in dien nacht, — dien langen, zwarten nacht —
lag er een duistre schaduw op mijn droomen,
op 't lichte beeld van al wat komen zou —
het lieve, bonte speelgoed van mijn ziel.

En als een groote, ruwe menschenhand
die sarrend weghield, wat ik niet kón missen,
zoo hield de nacht mijn lichte toekomst weg.
En snikkend in mijn radeloozen angst
zocht ik 't verloren speelgoed — heel den nacht.

Doch toen de koele, grauwe morgen kwam
was alles weer als vroeger, — en ik zag
dat er gespot was met mijn groote smart.

Wie is het, die durft spotten met mijn ziel
als waar 'k een klein kind? — Lang nog in mijn oogen
waren de tranen, in dien nacht geschreid.

SCHOOL DER MINNE.

O Liefde die nooit Liefde vroeg
maaar geven bleef om niet,
die wrevel nog als weldaad droeg,
nu wint ge Liefde en Lied.

Zoo geeft de hemel en de zon
zoo geeft Gods liefde groot
ook waar zij nooit ontvangen kon
uit louter minnens-nood.

Zie hoe de nacht van uw geduld
verheerlijkt mijn bestaan
en met een wondre pracht verguldt
mijn dag, nu en voortaan.

God wil in Vreugden zijn gekend,
in Vreugden fel en sterk.
Gij hebt mijn hart tot Vreugd gewend
dit's Deemoeds wonderwerk.

Heb dan geen zorg om dank of trouw,
blijf geven als om niet
of 't u dan al begeven wou
mijn hart en kon het niet.

MIJN BLOEMENPLEEGSTER.

Goede verzorgster van de blijde bloemen
die fleurig vond mij staan in elk seizoen,
ik blijf uw naam met eender wijding noemen
als toen. —

In veler vrienden plaats vond ik één Vader,
in menig scherp gevecht vocht ik mij vrij,
maar niemand kwam mijn diepsten hartsgrond nader
dan gij. —

Mijn leven staat thans wonderbaar beschenen.
van glans dien gij niet kent en bijna vreest,
doch hij vermooit van al ding om mij henen
ú 't meest. —

Door eigen leed alleen kunt gij mij deren,
gij doet mij lief, al doet ge mij verdriet,
Ik moet u goed zijn, of ik 't zou begeeren
of niet. —

Zoo pleeg met mij in bloeme en kindren beiden
de schoonheid waar ons beider hart in leeft,
en wat ik u onwillig heb doen lijden,
vergeef 't! —

Frederik van Eeden, «Van de passielooze lelie», Amsterdam, W. Versluys.

ALBERT VERWEY.

ZANG.

Mijn ziele is in mijn zangen,
  Mijn zang is mijne ziel:
Mijn lied is 't zoet verlangen,
  Dat in mijn harte viel.

Dat groeit daar stil verholen,
  En groeit straks wonderhoog,
En rankt in duizend bloemen
  Der wereld uit het oog. —

DOODENDROOM.

Strooi geureloos-witte violen
Rondom mijn peluw neer,
Want te middernacht zie ik ze dolen,
De schimmen aan 't lichtloos meer.

Zij komen in lange gewaden
Met bleek, gebogen hoofd,
En murm'lende of zij baden
Om wat de dood belooft . . .

Zij staren en strekken henen
Hunne armen over 't meer —
En de zwarte wateren weenen —
En stenende keeren zij weer.

Doch over den schouder houden
Ze op mij de blikken gevest —
Ik voelde op mijn ziele hun kouden,
Verstorvenen mond geprest.

Tot deinzende in de hallen,
Die scheem'ren, ver en vaal,
Hun voeten klankloos vallen
Op 't echo-loos portaal . . .

LEVENSWIJSHEID.

Ik wilde dat gij dit gevoelen woudt; —

Lachen is goed en droomen in de zon
En zang en dans en allerlei vermaak;
Maar toch doet hij verkeerd, die altijd lacht
Of danst of ligt te droomen in de zon. —

Omdat een bloem kán bloeien, doet zij goed
Wanneer zij bloeit en niet meer doet dan dát:
Zij is geen vrouwtje, dat het spinwiel trapt
En zijde spint ter kleeding, maar zij bloeit:
En door dat bloeien prijkt zij nóchtans schoon,
Gelijk een vrouwtjen in een zijden kleed.
Ze is goed, want zij doet alles wat zij kan
En dat is bloèien; — maar de mensch, die wèl
Kan spinnen, doet verkeerd als hij alleen
Zich door de zon beschijnen laat en ziet
Hoe and'ren spinnen aan *zijn* zijden kleed.

IN MEMORIAM PATRIS.

Droomen, die van verre stondt,
Weent nu mee — komt nader!
Gijt zijt nog somber en uw mond
Plooit droef: gij hadt Hem lief, nietwaar,
Mijn Vader?

Dringt nu saam: ik wil Hem thans
Met rhytmisch-vallenden woordendans
En ritus van gezang begraven:
Komt en volgt met droef misbaar,
Droeve droomen, draagt de baar,
Draagt Hem als een somb're schaar
Verlaten slaven . . .

Angstig dringen de jeugdige uren
Zich op een hoop te zaam;
Achter elkander staan ze en gluren
En zeggen elkander zacht Zijn naam.
Zij kijken als kind'ren op de teenen,
Hun vochtige oogen wenken en weenen . . .
Uren, gij zijt schoon geweest!
Weest dan langer niet bevreesd,
Komt nader!
Gij hadt Hem allen lief, nietwaar,
Mijn Vader?

Gij gingt met uw kleine voetjes voorbij
In den nacht, in den somberen nacht, toen Hij
Als een dood man lag in Zijn huis; —
En gij hebt de schoone gedachten herdacht,
Die Hij dacht en droomde in den nacht, in den nacht,
En als bloemen vlocht om Zijn kruis.

En gij hebt met de hoofdjes bij elkaar
Elkaar verteld hoe wonderbaar
Hij was geweest in leed en lied —
En gij fluisterdet stil elkander in de ooren,
Wat Hij had geklaagd in groot verdriet:
«Geen hart kan ooit het hart eens menschen toebehooren:
«Wie aan zichzelf ontviel bezit een and're niet.»

Wee, wee, wee wie het weet!
Melodieën van leed
Omruischen me als regenvlagen:
Het is rits'len van wind en klagen,
En roepen: Vergeet! Vergeet!

Want dit is wetenschap van wie veel leden,
Wijsheid, waar weingen worden heen geleid,
Dan die altijd langs duist're trappen treden
En proeven 't brood der bitterheid.

Maar dit is alles voorbij:
Hij slaapt als een dood man slaapt,
En geen God, die de melodij
Der gedachten van doode lippen raapt.

Komt en staat dan bij elkaar,
Uren en droomen!
Ziet, ik heb van de baar
't Lijkkleed genomen.

Daar zijn bloemen, mijn bloemen van zang:
Zij spreiden een licht om Zijn hoofd,
Een schijnsel om lokken en wang,
Dat nooit zal worden gedoofd —
Goeden en grooten begraaft men zoo: —
Zij zijn licht in hun sarkophagen,
Met een schijnsel van zangen en klagen
Om het hoofd.

VAN DE LIEFDE DIE VRIENDSCHAP HEET.

O gij, mijn lief, die nu door 't lieven lijdt,
Klaag niet in stilte alleen, — maak poëzie
Van leed, — ach laat geween en melodie
Tusschen ons zijn een zoete somberheid.

En ik, die u nu liefheb, begeleid
Uw zang met wederzang, ter harmonie
Van klare koren, kalme profetie
Van vreugde en liefde en innige eindloosheid.

Gelijk wanneer een nachtegaal alleen
Wel tracht te zingen, maar niet kunnend, treurt, —

Tot ze, als een andere 't lied begint, meteen
Uitklaagt in lange liefde, beurt aan beurt, —

En beî de boschjes vullen met geween
Van tonen, tot de zon de kimmen kleurt.

BLAUW EN ROOD.

Al liepen alle vrouwen nou
  Op straat in blauwe japonnen,
Al liepen hun mannen ertusschendoor
  In roode pantalonnen:

Ik zag ze niet door 't luchteblauw,
  Dat hemelsche blauwe wonder;
Ik zag ze niet door 't pannenrood,
  Waar 't stadsvolk wonet onder.

Met luchteblauw en pannerood,
  Was de wereld schoon beschilderd:
Maar door onze zonden zijn hier en daar
  Die kleuren verweerd en verwilderd.

DE GROOTE HOND EN DE KLEINE KAT.

Een groote hond en een kleine kat,
Die zaten op de kamermat;
En de hond, die zei: Zeg, scheelt jou wat?
        Scheer je weg!

En de kat, die zei: Jij bent een hond,
En ik een kat, niet zonder grond;
Hou jij dus nou jouw grooten mond:
        Scheer je weg!

Scheer je weg: waf, waf! scheer je weg: sis, sis —
Scheer je weg: die is raak! scheer je weg: die 's nie mis!
Waf waf! sis sis! woef woef! mauw mauw!
En een houw en een beet en een blaf en een grauw:
    En de groote hond en de kleine kat,
    Die vlogen van de kamermat,
    En de keuken in: Zeg, scheelt jullie wat?
En hij trapte op een teen,
En zij beet in een been
Van de meid, die riep: ga je heen! o mijn been!
        Scheert je weg!

En de groote hond en de kleine kat,
Die zaten weer samen op de kamermat,
En ze lachten en praatten: «och hemeltje, wat
Trapte ik op haar teen!»
«En beet ik in haar been!»
«'t Is gek, maar zoo'n mensch krijgt ook altijd wat!»

Albert Verwey, «Verzamelde Gedichten», Amsterdam, W. Versluys.